

En bok om England oches
dess undertryckta folk

EN BOK OM ENGLAND

OCH DESS UNDERTRYCKTA FOLK

UTGIFVEN UNDER MEDVERKAN AF DESSAS NATIONELLA KOMMITTÉER

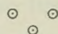
NATIONALFÖRLAGET · STOCKHOLM
(I DISTRIBUTION)

EN BOK OM ENGLAND

EN BOK OM ENGLAND

OCH DESS UNDER-TRYCKTA FOLK

UTGIVEN UNDER MED-VERKAN AV DESSAS NA-TIONELLA KOMMITTÉER

NATIONALFÖRLAGET · STOCKHOLM

STOCKHOLM
1 9 1 8
VICTOR PETTERSONS BOKINDUSTRIAKTIEBOLAG

Förord.

Som vi alla vid rätt många tillfällen ha hört, för England sitt nuvarande krig så gott som uteslutande för de små nationernas rättigheter. Det har heller icke fattats manande och varnande ord för att hos dessa nationer, och bland dem oss själva, inskärpa skyldig tack för en så lysande ridderlighet. Formuleringen av stridsparollen är ny, och tyckes mig ha fått sin prägel av ett demokratiskt sinnelag, inför vilket vi te oss som en underklass, hittills något förbisedd, men som den lyckligare lottade tar sig an, i insikt om att vi alla äro människor och bröder.

Men det är blott formen som skiftar. Den osjälviska ädelhet, som nu förklarar Englands drag har alltid värmt dess hjärta. Går man till den officiellt folkliga förklaringen av det engelska väldets apostlagärningar över världen, skall man finna att ingivelsen till dessa alltid legat i ett oemotståndligt behov att föra rätten, friheten, sanningen, med ett ord Gudsriket, till seger gent emot mörkrets makter. Det har nästan alltid gått förträffligt i lås, och för var gång har en egendomlig scen upprepats, tämligen tyst och tillbakadraget, men obeskrivligt vackert. Efter att ha kämpat med stor duktighet och oförliknelig seghet, därtill i sina bästa skinande vita kläder, vilkas öde tagits med sublim ro, har England sjunkit ned i sin välförtjänta vilostol för att i tanken ännu en gång genomgå sina vackra motiv. Då har en lätt ryckning genomfarit det, ett drag av smärta har skuggat ansiktet, och handen har brådskande stuckits in i bakfickan för att ta fram det föremål som störde sinnesfriden.

Vad nu? En ö, en liten halvö, ett stort stycke ojämn kontinent! Hur kom det dit? — Förvåningen är nästan lika pinsam som

beröringen nyss, men den utlöses i ett stilla och grubblande leende —. Ah, det måtte jag ha stoppat dit i stridens hetta, utan att tänka på vad jag gjorde. Vad skall man göra med det? Det ser lustigt och nätt ut och skulle passa bra i min naturaliesamling. Lämna igen det kan icke komma i fråga, ty hur vet jag att den förre ägaren gör ett gott bruk av det? Det blir ingen annan råd än att lägga det till det andra. — Med en lätt suck över tyngden av världsliga bekymmer är det gjort, och sedan finnes det ingenting i vägen för att fortsätta de avbrutna tankarna, tills omsorgen om hus och ägodelar åter rycka dem ned.

Så har världens största välde blivit till, det har rest sig för en drömmande Jacob som en stege mellan himmel och jord, där änglar gå upp och gå ned.

Det är nästan synd att något så vackert skall störas. Men felet är Englands eget, parollen om de små nationernas rättigheter blev för mycket för kamelen att bära med sig genom nålsögat. De små, och även stora nationer, vilkas stämmor England överdövat genom lovsånger till sig själv, funno sig kallade vid namn, och dels i harm över för långt drivet spel, dels i nyväckt förhoppning att utomstående nu skulle lyssna bättre till dem, trädde de fram med vittnesmål om sina kränkta rättigheter. Det skedde genom landsflyktiga män, som lyckats uppnå en tillflyktsort utom Englands räckhåll och först och främst sökte att verka för sin sak hos Englands nuvarande fiender. Men det har även synts dem vara av stor vikt att göra sig hörda av Europas neutrala folk; det borde, trodde de, även hos dessa kunna räknas på medkänsla för den mäktigaste förtryckarens offer. Så, och med bistånd av några skandinaviska kännare av engelsk politik och engelskt väsen, blev denna bok till. Den har sålunda två uppgifter: dels att med exempel hämtade ur historien belysa äkthetsgraden i Englands krigsmålsförkunnelse och rikta blicken mot de folk som däri icke beaktats, dels att visa de verkliga grunder som drevo England att släppa lös krigshelvetet över så gott som hela jorden.

Listan på de undertryckta är långt ifrån fullständig. Så fattas Persien och en hel del folk och stammar i det fjärran Asien, liksom i Europa Grekland, där dock Frankrike torde kunna göra anspråk

på den ledande platsen i våldsdåden. Portugals ekonomiska slaveri och tvångstjänst i kriget kunde också ha varit värt ett litet kapitel. Även med den omfattning det fått torde dock bevismaterialet mot Englands rättfärdighet vara tillräckligt förkrossande.

I fråga om Irland, det jämte Indien värsta exemplet på hjärtlöst förtryck och det allra mest komprometterande, om man tar i betraktande att den geografiska närheten där undandragit engelska folket den ursäkt som ligger i okunnigheten, må det dock framhållas, att på de sista decennierna mycket gjorts för att utplåna den oerhörda skulden. Det är naturligt nog, att denna sena ånger icke synts landets barn försona de gamla brotten, och att uppfattningen av engelskt skaplynne fortfarande där står mörkare än vad utomstående vilja underskriva. Det onda England gjort blir, även med hänsynstagande till en viss tingens tragik såsom medskyldig i mycket av det värsta, tillräckligt stort, och Irlands krav på fullständig upprättelse bör nu, när den allmänna uppmärksamheten äntligen riktats därpå, kunna räkna på varje ärlig människas instämmande.

Rörande Indien är det med en viss skam man känner sig behöva vädja till europeiska läsares eftertanke, när det gäller att låta de historiska vittnesbörden få hela den tyngd som tillkommer dem. Det är fråga om folk, som i flera avseenden äro oss fjärran och det har hittills sträckts ett slags skymmande dis av tröghet mellan oss och minnena där. Det är på tiden, att det faller till marken för alltid, att känslan och icke blott förståndet säger oss, att de människorna äro skapade precis som vi, att de blöda när man sticker dem, lida, när de svälta ihjäl, att hjärtat sväller i dem när de kränkas, att deras egenartade och höga begåvning ger dem rätt att fordra en annan framtid än under förmyndareskap och översitteri av främmande herrar. Den indiska självständighetsfrågan, som genom världskriget ryckts fram ur sin undanskymdhet, den angår nu på det närmaste hela världen, och det vore skam om den skulle skjutas åt sidan, när det gäller att ur nuets oerhörda elände bärga framtidens skörd. Detsamma är naturligtvis fallet med alla de problem som samlats i denna bok; är det för djärvt att hoppas på deras lösning snart, böra de dock aldrig mera glömmas.

Härvidlag är att i meningsbildningen räkna med ett moment, som förut i dessa tider visat hela sin blinda envishet; ömheten om Englands okränkbara prestige. Den hade förr hos oss sin förklaring i uppfattningen om England som Rysslands motpol och i förtröstan på Englands hjälp mot den slaviska erövringen. Vi ha nu sett vem som grusade den sistnämnda drömmen, och huru mycket motsatsen mellan engelskt och ryskt betydde, när det var fråga om engelska intressen. Mycket svårutrotligare än den nämnda förkärleken är emellertid den under krigstidens lögnaktighet åstadkomna sammansmältningen av så kalladt frisinnadt känsloliv med den engelska fariseismen. Här ha besläktade andar funnit varandra, och det torde icke bli lätt att med aldrig så starka bevis åstadkomma en ändring i den nya fanatismen. För att avvinna denna förstockelse åtminstone komikens försonande drag, får man jämnställa den med Orgons. Se här scenen i förkortning:

Dorine:

Madame eut avant-hier la fièvre jusqu'au soir
Avec un mal de tête étrange à concevoir.

Orgon:

Et Tartuffe?

Dorine:

Tartuffe? Il se porte à merveille,
Gros et gras, le teint frais, et la bouche vermeille.

Orgon:

Le pauvre homme!

— — — — — — — — —
— — — — — — — — —

Dorine:

A la fin, par nos raisons gagnée
Elle se résolut à souffrir la saignée
Et le soulagement suivit tout aussitôt.

Orgon:

Et Tartuffe?

Dorine:

Il reprit courage comme il faut;
Et contre tous le maux fortifiant son âme,
Pour réparer le sang qu' avait perdu madame,
But à son déjeuner quatre grands coups de vin.

Orgon:

Le pauvre homme!

Dorine:

Tous deux se portent bien enfin.

Ja, denna gång ha i själva verket båda varit mycket sjuka, och man må hoppas att båda bli något så när bra igen, och att den som bär främsta skulden för sjukdomen också blir fri från en annan: den politiska skenhelighet som så illa passar hans i det hela stort anlagda natur. Krisen borde ha inträtt i och med de allt för vackra förkunnelser, vilkas haltlöshet efterföljande sidor belysa för var och en som kan och vill se.

Per Hallström.

England och Europa.

Av Professor *Rudolf Kjellén.*

Att Ryssland i själ och hjärta är något annat än Europa — en värld för sig bortom Europa — det torde numera stå klart även för dem, som kanske till en tid låtit förvilla sig av dess europeiska fernissa utanpå. Att detta egendomliga ryska väsen kulturellt står under Europa, det torde dagens händelser ännu klarare hava uppenbarat: de visa, att laglösheten är Rysslands signatur, evad härskaren heter tsar eller bolschevik.

Detta Ryssland var en verklig fara för Europa, om icke för dagen så för framtiden. Den ryska världen, sådan den tedde sig före världskriget, var samlad i en hand gent emot det splittrade Europa, och den växte mer än dubbelt snabbare i folkmängd; det var således en enkel tidsfråga, när Ryssland ensamt skulle uppväga och överväga Europa. Här förelåg ett gemensamt intresse för hela Europa och på samma gång för mänskligheten; ty det är mänsklighetens sak att icke det lägre skall undertrycka det högre.

Från denna fara hava Tyskland och Österrike-Ungern i världskriget räddat Europa och mänskligheten. De hava gjort mera än så; de hava åt Europa och den högre kulturen återbördat en del folk (finska, baltiska, polska) som redan drabbats av det ryska ödet. Världskriget var åt detta håll ett europeiskt befrielsekrig, som i den högre kulturens tecken nått sitt mål.

I detta befrielsekrig har England och dess västeuropeiska bundsförvanter saknats på Europas sida. Icke nog därmed, de hava funnits på den andra sidan, *mot Europa*. När Tyskland kämpade Europas kamp mot Ryssland, så tog England parti mot Tyskland: föll Tyskland i ryggen, spände sina krafter till det allra yttersta, upprörde jorden och underjorden för att alldeles krossa Tyskland. Sålunda, med ena armen bunden i egen kamp för livet mot England, har Tyskland med den andra fått rädda sig självt och Europa.

Under Englands intensivaste motstånd har alltså Europa befriats från den ryska faran. Hade England förmått vad det ville, då stode tsarismen ännu upprätt, med sin fot ännu längre in i Europa; nya länder och folk med överlägsen kultur hade då tvingats in under Rysslands barbariska ok, mänsklighetens sak hade gjort nya förluster, det lägre hade vunnit nya triumfer över det högre — den ryska skuggan skulle hava fallit in ända över Europas hjärta.*

Vända vi nu vår uppmärksamhet ett tiotal år tillbaka, till den stora kraftmätningen i yttersta östern 1904—5, så finna vi den ena parten icke blott utom Europa och mot Europa, utan utom hela den vita rasen och den kristna religionen. Gent emot honom kämpade Ryssland Europas sak; de som icke sågo det då, se det nu, då Japan avslöjat sig som ett bestämt hinder för den europeiska kulturens utbredningsmöjligheter i Asien. Den gången finna vi England på Japans sida — alltså åter mot Europa.

Vi förflytta oss ännu några år tillbaka, till avgörandet mellan Spanien och Förenta staterna i Västindien 1898. Där

* Vi förgäta här icke, att även »revanchens» Frankrike och den »heliga egoismens» Italien (för att icke tala om smärre stater) deltogo i denna kamp på Rysslands sida mot Europa. Detta förringar icke Englands ansvar som huvudman, spindeln i ententenätet, den ledande viljan och den starka armen. Utan förvissning om Englands bistånd hade ingen av de andra dragit ut i kriget. Icke heller Ryssland. Det hade överhuvud icke blivit något krig.

sköt in en bred kil av europeiska kolonialbesittningar mellan Nord- och Sydamerika, en naturlig spärr för den stora Unionens planer mot sistnämnda världsdel, där Europa har stora ekonomiska intressen och ännu större framtidsförhoppningar. Det finnes icke en skugga av tvivel att Europas intresse här sammanföll med Spaniens. Den gången finna vi England på — Förenta staternas sida.

Englands hållning i världskriget, ehuru flagrantare än någonsin, innebär sålunda ingen överraskning för den som känner engelsk politik. Det synes tvärtom vara regel i denna politik att taga parti mot Europa. I alla händelser säga oss våra exempel med all önskvärd tydlighet, att det icke finnes ett spår av solidaritet mellan England och Europa. Är Europa i fara, stå dess intressen på spel, så kan det icke räkna med England för sig. Det må vara tacksamt om det icke får England emot sig.

*

Utan tvivel föreligger här ett intressant problem att lösa. Hur är det möjligt för England att sålunda förneka sitt eget ursprung? Hur kunde det i själva världskriget taga ett parti som innerst var ett parti mot Europa?

Då vi nu söka förklaringen, så skola vi icke spilla ett ord på den officiella fraseologien, som nu utpekar Tyskland som mänsklighetens och kulturens fiende, farligare för Europa än Ryssland. Det veta vi fullväl, att den, som England vill till livs, alltid är mänsklighetens fiende. Bakom sådant bedrägeri eller självbedrägeri ligger gåtan lika olöst kvar; och vad vi söka, är sanningen.

Hur kunde alltså England svika Europa i den avgörande stunden? Svaret är så enkelt, att det kanske i förstone kommer en och annan läsare att studsa: därför att *England icke är en europeisk makt.*

England är lika litet som Ryssland någon europeisk makt. England och Europa äro också skilda världar, med skilda ideal

och skilda livsintressen. Därför kan England lika litet som Ryssland hava något europeiskt samvete. Det ledes av sitt samvete, och detta pekar vid avgörande tillfällen bort från Europa.

Nu är det sant, att här föreligger en skillnad mot Ryssland. Ryssland med sin egenartade och lägre kultur är överhuvud icke en europeisk makt; England med sin delaktighet i Europas kultur är givetvis ur den synpunkten europeiskt. Men det är icke bara eller rent europeiskt; det har vuxit över och ifrån Europa. Det står icke under Europa, men det står bredvid. I denna mening är vår diagnos icke blott ostridigt riktig, utan självklar.

Det kräves icke många ord till attest, så snart man en gång fått meningen klar. Vi behöva blott tänka på sammansättningen av Englands här vid västfronten: där stå under fanan icke bara engelsmän från de brittiska öarna, utan även hundratusenden kanadenser från Amerika, sydafrikaner, australier, gurkas från Himalaya o. s. v. Är detta en europeisk slagordning? Eller vi slå upp Englands halvofficiella årskalender, »The Statesmans Yearbook»: vi finna där *först* redovisat »The British Empire» i alla världsdelar, *därpå* kommer »United States» och *i tredje rummet Europas* och den övriga världens stater i bokstavsordning. Är detta ett specifikt europeiskt medvetande?

Saken är ju alldeles klar. Var och en är sig själv och sina barn närmast. Den politiska realitet, som heter England, fördelar sig till icke mycket mera än 10 procent på Europas folk och till en enda, säger 1, procent på Europas jord. Utanför, i världens alla huvuddelar, ligga ofantliga marker till Englands krona: skulle det icke vara mera intresserat av dessa egna besittningar än av andras ägodelar i Europa? Men framför allt, där borta sitta i dess eget hägn under dess mäktiga flagga rena britter, kött och ben av dess eget kött och ben: skulle det icke känna sig mera solidariskt med de 3 millionerna engelsmän i Kanada och de 5 i Australien än med

oskylda grannfolk i Europa? Motsatsen vore mot själva naturen, för att icke tala om politiken. Årsbokens anmärkta uppställning är redan ett ojävigt vittnesbörd, att England ännu känner och erkänner större gemenskap med de avfälliga och suveräna sönerna i Amerikas Förenta stater, som alltjämt behålla dess språk och kultur, än med Europa. Även detta är ju i grunden naturligt och bör icke förvåna.

Vore nu England ett kolonialvälde av det gamla Spaniens eller det nuvarande Frankrikes sort, då skulle moderlandets geografiska läge bestämma det hela. Som allbekant är det i verkligheten det sig icke så. England i Europa förhåller sig t. ex. till Kanada som det egentliga Sverige till Norrland. Så har väldet vuxit samman, i alltjämt växande solidaritet, till ett slags högre statlig organism, som just i våra dagar söker sin slutliga form. Det europeiska England är endast kraftcentralen och huvudkontoret, där trådarna sammanlöpa; men långt utom Europa knytes deras nät. Vad vi kalla England, är i verkligheten *the British Empire*, en världsfamnande byggnad med hörnstenar i alla världsdelar.

Det är ett system för sig inom det allmänna statssystemet, vid sidan av det europeiska, det ryska, det östasiatiska och det amerikanska. Och vad betyder det i världens vågskål, jämfört med de andra? Jag har gjort några beräkningar i runda tal beträffande mill. kvadratkilometer och invånare; de utvisa för det *amerikanska* systemet talen 30 och 194, för det *ryska* 23 och 181, för det *östasiatiska* 13 och 416, för det *europeiska* 33 och 458, för det *brittiska* 35 och 452. Detta vill säga, att England är som politisk vikt fullt jämbördigt med Europa — och då äro ändock till den europeiska provinsen räknade så heterogena länder som Persien, Arabien, Abessinien; det rena, geografiska Europas tal äro 4 och 277.

Skall det nu stå klart, vilken ofantlig synvilla vi äro utsatta för då vi i England se bara en europeisk makt? Vi tänka oss England som en del av Europa därför, att vi äro så fördomsfullt bundna vid Europas karta. Men denna scen

är nu genom världskriget definitivt antikverad, historien har slutgiltigt flyttat upp på det planetariska planet, och vad se vi då: ett England som mer än uppväger hela Europa, äfven med alla utmarker inräknade! Låtom oss tänka till England på vår europeiska karta ett omedelbart landannex som är 3½ gånger större än hela Europa med Ryssland i — da först få vi syn på den politiska verkligheten. Då inse vi, att England icke kan taga allt för mycken hänsyn till Europa. Då förstå vi, att England i verkligheten ser ned på Europa som en övervunnen och mindrevärdig ståndpunkt.

Därför är det i grunden så oförståndigt — och båtar för resten så föga — att klaga över att England sviker Europa. Det gjorde så i spansk-amerikanska kriget, därför att det eljest skulle ha svikit Amerika. Det gjorde sammalunda i världskriget 1914, därför att det eljest skulle svikit sig självt. Vid sådana kollisioner kommer England alltid att svika Europa. Högre intressen än Europas leda den engelska statskonsten — hellre än att de sättas på spel, må Europa gå under . . .

Vi kunna gå ett steg längre och säga: Europas undergång kan rent av vara ett positivt engelskt intresse, för så vidt därmed försvinna farliga konkurrenter på Englands vägar. Så var det för två sekler sedan, då Ludvig XIV av Frankrike hotade att växa England över huvudet: så var det åter för ett sekel sedan, då Napoleon I av Frankrike likaledes växte till en för England obekväm höjd. Bägge gångerna förde engelsk ententepolitik till allmänna europeiska krig, som djupt skakade världsdelen; och bägge gångerna stod England till sist triumferande på Europas ruiner. Skulle Wilhelm II:s Tyskland störtas i dagens krig, då skulle ingen vinna därpå mera än England, och historien hade upprepat sig än en gång. *Sat sapienti!*

Så handlar en världsmakt, följdriktigt och nödvändigt från sina förutsättningar. Detta är varken beröm eller tadel, utan ett enkelt konstaterande av ett faktum. Det är sanningen. Det är så och blir så, och kan icke vara annorlunda.

Det brittiska världsväldets genesis.

Av Doktor *Hjalmar Haralds.*

England är till sitt ursprung icke en nationalstat, utan ett imperium, baserat på erövrares välde över flere nationer. Sin första politiska organisation fick det av romarne, som underkuvade dess keltiska urbefolkning, men lämnade det vid folkvandringstiden. Därav begagnade sig det andra erövrarefolket, anglosaxarna, till att lägga det under sitt välde. Efter mera fransyska visiter av danskar och norrmän, av vilka de förra dock tidvis underkuvade riket, blevo anglosaxarna definitivt underkuvade av normanderna under Vilhelm erövraren 1066. Karaktäristiskt för Englands ursprung är således folkblandning och erövring. De upprepade invasionerna över havet vila tydligen ännu som en nattmara över engelskt liv och är i själva verket ett ständigt medverkande motiv i brittisk utrikespolitik, ehuru en invasion över havet var något helt annat och enklare än nu, på den tid, då ett rike icke utgjorde en verklig stat, utan helt enkelt en skäligen obestämd politiskt-social maktställning inom folksamhället, ett slags överbyggnad, som kunde rubbas medelst en kupp av en relativt liten kämpaskara.

Av detta fick den normandiska erövringens stat sin karaktär. Det blev en dualism mellan den normandiska konungen-erövraren och det ännu fortlevande anglosaxiska rättssamhället, vars rättsordning konungen åberopade för sin arvsrätt. Mellan konung och folk stod den förres nor-

mandiska ridderskap, erövrarens krigiska följe, som genom stora jordförläningar upphöjts till Englands *baroner*. I början förstod konungamakten att spela ut normandiska baroner och anglosaxiska menigheter mot varandra och därigenom söndra och härska, och på detta sätt skapade de normandiska konungarna med den för deras ras betecknande statsbildande kraften grundvalarne för det engelska samhällsskicket: milisen och juryn, bägge utgörande former för medborgarnes tjänst åt det allmänna för respektive rikets försvar utåt och rättsordningens upprätthållande inom riket. Härur uppkom det brittiska självförvaltningssystem, som innebär i grund och botten icke någon medborgarnes *rätt* att styra stat eller kommun, utan undersåtarnes *plikt* att personligen bistå monarken i hans riksvårdande värv.

Men under odugliga monarker föll ledningen ur konungadömets händer. Aristokratien ställde sig i spetsen för folket mot konungadömets despotism och i magna charta libertatum, det stora frihetsbrevet, garanterades den personliga friheten mot övergrepp. Bland de baroner som uppräknas i frihetsbrevet sasom dess garanter var Londons lordmayor d. v. s. dess genom sin ställning i spetsen för den mäktiga stadens menighet med feodalherrarne likställde borgmästare. Det är icke alldeles uteslutet, att denna aristokratiens seger över konungamakten samtidigt innebar en seger över det lägre folket som dennas bundsförvant. I alla händelser fick den brittiska konstitutionella friheten genom denna början inaugurerad sin deciderat *aristokratiska* karaktär. När sedan konungamakten med stöd av påven söker värna sin absolutism gentemot den nya frihetsrörelsen, blir den ånyo besegrad och lämnar hävdandet av de nationella intressena i aristokratiens händer såsom folkets ledare, ett prejudikat, som kom att verka hela Englands historia igenom. I denna kamp stod Englands kyrka pa den nationella sidan och förvärvade redan da sin ställning som en huvudfaktor för folkets nationella sammanhållning. 1265 skapades för den konstitu-

tionella utvecklingen i England parlamentet, till formen efter fransk förebild, en domstol, där konungen omgiven av representanter för olika stånd som ett slags stor jury — ännu i dag betecknas konungen i England som parlamentets huvud liksom före 1866 en svensk riksdag utgjordes av *konungen* och riksens ständer — avdömde rättssaker och avgjorde undersåtarnes övriga besvär. Då redan juryn ute i landsorterna såsom ett slags motsvarighet till en modern taxerings- eller expropriationsnämd fördelade skatterna föll det sig naturligt, att parlamentet övertog beskattningsrätten. Därigenom uppkom med tiden indelningen på *tvenne hus*, pärernas, där baroner och prelater sutto med självskrivenhetens rätt, och de menige ständernas (house of commons), där riddare representerade länen (counties) och borgersmän städerna (boroughs) genom de olika menigheternas val. Det lägre prästerskapet uteblev från parlamentet efter att länge ha tredskats mot kallelserna, åberopande sig på kyrkans rätt att beskatta sig själv, vilken förmodligen ej kunde med samma skäl hävdas av de rikt förlänade prelaterna, vilkas ställning i överhuset också betingades av att detta betraktades som rikets *råd*, vilket inom parentes sagt ännu i dag tager sig uttryck i dess bevarade ställning som *högsta domstol.*

Detta det äldsta tvåkammarsystem i världen framgick ur svårigheten att få de av sina kommittenter beroende riddarna och borgarna att bevilja pålagorna, medan de höge herrarna, som visade sig mera frikostiga, därigenom kommo i efterhand och fingo nöja sig med att gå med på vad de sparsamme commons kunnat förmås att bevilja. Härav har den brittiska finansrätten fått sin karaktäristiska grundform. Så konsoliderade den engelska staten sig i den konstitutionella monarkiens former, vilka bevarats så slaviskt, att ännu i dag lagar sanktioneras på medeltidens i England begagnade *franska.* Inom dessa former kämpade ännu länge konung, lorder (som baronerna så småningom kallades med ett nordiskt ord, som närmast skulle kunna översättas med bröd-

herre samt betecknar en aristokrat som har många i sitt bröd) och commons om makten.

Utåt lyckades det medeltida England icke lösa någon av sina uppgifter. Irland erövrades genom ett slags vikingatåg av Henrik II:s vasaller omkring 1100-talets mitt, men pacificerades aldrig. Därigenom fick medeltidens äldsta gentemot Rom självständiga kultur, som bland annat genom sitt rikt utvecklade kyrkoliv har en stor anpart i de germanska, särskilt de nordiska folkens kristnande, sota för, att det rikt begåvade folkets statliga utveckling stod efter den kulturella och i det stora hela stod kvar på stamhövdingadömets ståndpunkt. Icke heller på sin egen brittiska ö lyckades England under medeltiden bli herre. De germaniserade lågländerna i Skottland, ursprungligen en brittisk besittning och endast skotskt såsom län, förenades med högländerna till ett kungarike Skottland, som England i längden icke lyckades med sig införliva eller ens bibehålla under sin länshöghet.

Orsaken var, att England kämpade på två fronter. Den andra fronten var mot Frankrike, som för en lång tid blev Skottlands bundsförvant mot England. Detta, som ligger i hela Europas ögon så skyddat på sin ö, har hela sin historia igenom plågats av en nattmara — fruktan för en landstigning — och denna fruktan har påverkat hela dess politik på det sätt som det fruktansvärda påverkar den djärve och starke: genom att driva honom fram till *anfall*.

England snarare sammanhänger med än skiljes från kontinenten genom det smala sundet vid Dover. När normandernas vikingavälde konsoliderats till en nationalstat genom att inympas på den anglosaxiska nationens stam, gjorde England ett försök att göra eröfringar på kontinenten, likson kontinenten förut erövrat England. Frankrike var motståndaren och krigsskådeplatsen delvis densamma som i världskriget. I synnerhet ha Flandern och Belgien i allmänhet spelat en genomgående roll i Englands krigshistoria.

Englands angrepp på Frankrike i två repriser var så starkt,

att Frankrike under långa tider låg slaget till marken och nära nog definitivt dukat under därför. Det behövdes, att den franska folksjälen själv reste sig och liksom förkroppsligad, kvinnligt vek och manligt tapper, i gestalten av flickan från Orléans livade männen i striden, för att anfallet skulle kunna avvärjas. Segern vanns och Frankrike hade vunnit mer än befrielsen av sin jord. Det hade funnit sig själv och vaknat till nationellt självmedvetande. Den franska nationalitetens blod fyllde numera med levande liv det frankiska rikets form.

England eller snarare dess normandiska aristokrati betalade däremot sitt övergrepp på kontinentens mark med sin upplösning. I ett allas krig mot alla mellan Lancaster och York under de röda och vita rosornas banér dräpte lejonet och leoparden varandra; endast den sluga rovgiriga schakalen levde över, och segrande på slagfältet vid Boswarth stod den sluge och girige Henry Tudor, vars tronanspråk parlamentet, ställt inför det fullbordade faktum, förklarade legitima »på grund av Guds utslag i striden».

Det var icke en idealistisk lösning striden mellan rättsanspråk mot slutet av Englands medeltid löpte ut i. Det hela skedde i trötthetens tecken.

Henrik VII gav England den fred det behövde för att komma till ro och skörda guld med täljknivar, medan »fåren åto ut människorna». Det var den period i Englands historia, då den moderna kapitalismen föddes på dess mark. Då jordägarne lade sin åkerjord öde och läto den förvandlas till fält för att föda de får, vilkas ull, utförd till de flamländska väverierna, gav mångfaldigt utbyte i penningar. De överflödiga underhavandena fördrevos och blevo ett tiggande proletariat för att i sinom tid mata handvävstolarna med arbetskraft, när England själv tog icke bara råvaruproduktionen, utan även själva industrien i sin hand.

Henrik VII:s politik gav fred utåt och inåt, goda finanser och förstod att hålla hungerrevolterna i styr. De utrikes-

politiska problemen sökte den lösningen åt på den dynastiska äktenskapspolitikens väg, och lösningarna visade sig riktiga genom »förnuftets list». Tronföljaren Arthur och efter hans död hans yngre broder Henrik fingo genom äktenskapets band förvärva åt dynastien Europas rikaste arvtagerska i stor stil, Katharina av Aragonien, Ferdinands och Isabellas dotterdotter, och huset Stuart i Skottland försågs med en gemål ur Henrik VII:s familj.

Därmed banade den förste Tudor vägen för England till arvet efter Spanien av det världsherravälde, som hans snikenhet icke tillåtit Columbus att vinna åt honom själv och för Storbritanniens förening genom arvet å Stuartarnes skotska dynasti efter hans egen.

Henrik VIII:s äktenskapsbrott tvingar skolastikern på tronen, den katolska trons försvarare, in på den väg i den internationella politiken, varigenom han bryter med påven och de katolska makterna och ger utrymme för den engelska nationalkyrkobildning, som länge väntat på tidens fullbordan och fått sin religiösa förberedelse i Wicliffs kallt förståndsmässiga reformation, just den insats England var i stånd att göra i den religiösa utvecklingen. Så skapades världens mest stilrena nationalkyrka, the Church of England, som representerar nationens behov av politisk slutenhet och social ordning samt dess rika vetenskapliga och konstnärliga kultur med utrymme för den enskildes trosövertygelse utan att kunna eller göra anspråk på att ge något för att mätta *individens* religiösa behov.

Genom denna »reformation» kom Henrik VIII att förvärva åt England ställningen som ledande protestantisk makt, till vars skydd alla de av påvedömet betryckta sågo upp från hela Europa. Han var icke mogen för denna roll, som alls icke tilltalade den gamle kättarfienden, utan spelade hellre en annan, hans ärelystnad var att låta sin politik utgöra »tungan på vågen» emellan de kämpande parterna i Europa, den ledande koloniala stormakten Spanien, vars härskare habsbur-

garen Karl prydde sig med titeln av kejsare över det heliga romerska riket av tyska nationen, och Frankrikes allra kristligaste konung Frans, representerande den äldsta nationella stormakten i Europa. Därigenom blir det han som tvinnar en av de starkaste strängar, varmed England gör sin insats i den europeiska konserten, idén om England som upprätthållare av jämnvikten på Europas kontinent.

Under hans dotter, den flirtande jungfrudrottningen Elisabeth, utbildas den andra sidan i Englands politik, den numera dominerande *världspolitiska*. Elisabeths legitimitet hängde på en skör tråd, giltigheten av faderns skilsmässa från Katharina av Aragonien och därmed av hans efterföljande giftermål med älskarinnan Ann Boleyn. Ingendera kunde medgivas av påven, som hade att taga hänsyn till den romerska kyrkans dominerande och tyranniska skyddsmakt Spanien. Rikets stormän, en Cecil av en ätt, som ännu är med och leder Englands öden, och andra jämte honom voro icke betjänta med en katolsk reaktion, sådan som den blodiga Maria och hennes prelater nyss utövat den. Den brittiska aristokratiens spetsar voro män av Gustav Vasas kynne, som tvivelsutan med uppriktigt hjärta omfattade den tro, vilken gav dem utrymme för ett dådkraftigt arbete för rikets bästa utan tryckande band av klerikala stadgar och vid varje konflikt med prästadömet hotande bannstrålar. Den anglikanska kyrkan, som under Edward VI, Henrik VIII:s ende son och närmaste efterträdare, fått verkligt evangeliskt innehåll i lutherdomens gestalt, hade under Marias förföljelse fått sina egna martyrer, vilkas blod som alltid visat sig vara kyrkans bästa utsäde.

Kom därtill, att den reelle motpretendenten till Elisabeth var Filip II av Spanien, som såsom Marias prinsgemål burit konungatitel till England, så innebar Elisabeths tronföljd enda utvägen att bevara staten från att segla i den spanska stormaktens kölvatten, såsom den faktiskt med både skam och skada — förlusten av Calais — gjort under Filips gemål.

Därför blev Elisabeth med tiden symbolen för Englands nationella självständighet och frihet, urtypen för dessa »stora» drottningar, som med tiden blevo det brittiska statsskickets idealmonarker, emedan uppgiften att utöver det symboliska representerandet av stormakten, mera fungera som medlare emellan de ledande och tävlande aristokratkotterierna än som rikets styresman bättre lämpade sig för en kvinnas smidighet än för en mans härsklystnad. Detta är innebörden i alla patriotiska fraser, vari den på denna punkt ständigt rättrogna bri tiska historieskrivningen insveper Elisabeths storhet.

Ett verkligt innehåll fick detta nationella patos endast genom puritanismen, den strängt protestantiska riktningen inom kyrkan, gentemot vilken emellertid den förvärldsligade i renässansens kultur helt och hållet levande drottningen ställde sig bestämt avvisande, ja rent av såsom *förföljare.* Denna religiösa rörelse och dess vitt utgrenade förbindelser inom det protestantiska Europa förorsakade emellertid, att Elisabeths konflikt mot Spanien för folkmedvetandet tedde sig som en strid för protestantismen gentemot den katolska reaktionen, en uppfattning av vilken den engelska regeringen skickligt begagnade sig och som ingått i det historiska medvetandet.

Denna konflikt utvecklades ur de modärna vikingatåg med både sjöröverier, handel och lantförvärv i förening, som vid de gamla, vilka såsom mestadels privata företag leddes av män sådana som en Raliegh och en Drake. Höjdpunkten på det hela, och det enda, som höjde sig till nivån av modern krigföring, var den spanska armadans besegrande i Kanalen av engelska örlogsflottan under storamiralen Howard av Effingham med Drake till närmaste man. Så blev lantjunkarnes England med ens en dominerande sjömakt, egentligen utan sin regerings förskyllan eller värdighet, och samma privata företagsamhet med kunglig koncession skapade åt England ett kolonialvälde i Nordamerika.

Liksom Elisabeth gagnade England med sin blotta tillvaro, så gjorde hon det ännu mera genom sin bortgång. Genom den löstes problemet att ena hela Storbritannien. Detta skedde helt enkelt på det sättet, att England genom arvsrätt gick över till konung Jacob VI av Skottland, efter sin tronbestigning i England Jacob I av Storbritannien, vilken titel betecknade endast en politisk uppgift, icke en realunion. Det var sonen till Elisabeths för stämplingar avrättade rival, härskaren över Englands arvfiende, som efterträdde Elisabeth på tronen. Det är ju ett underligt drag, att en så stolt nation lät sig ärvas på detta sätt och var nog icke undantagslös regel även före nationalitetsrörelsernas århundrade. Men denna form av legitimism, vilken betraktar tronen som en form av egendom, är nog något äkta engelskt och likaså den hårdhudade brittiska nationalkänsla, som utan svårighet fann sig i att behärskas av en annan stats monark, när det tjänade till rikets maktutvidgning.

Med den nya dynastien, huset Stuart, utspelar sig det brittiska konungadömets stora tragedi. Det var en i England rotlös främlingsdynasti, som ställde sig i enhetens intresse över och utom både engelska och skottska folket och därigenom icke vann fäste på något håll. Den ställde sig i direkt motsats till nationens protestantiska patos, sålunda lämnande åt Sverige äran av att bliva protestantismens räddare i trettioåriga kriget, och sökte i stället anslutning till de katolska staterna, omväxlande Spanien och Frankrike, strävande att efter deras mönster upprätta sin monarkiska absolutism i renässansens stil.

På detta sätt blev dynastiens 86-åriga regeringstid från 1603 till 1689 en enda kristid med en revolution i mitten 1640—1652, kulminerande i Cromwells revolutionära diktatur på puritanismens grund, som i en värld, som redan lämnat religionskrigens stadium bakom sig, för sent sökte ideologiskt realisera tanken om England som protestantismens förkämpe och samtidigt anteciperade idén om de brittiska

Öarnas uppgående i en enhetsstat och genom Jamaikas erövring från Spanien Englands kolonialpolitik i tropiska zonen.

Men Cromwells storartade experiment föll på de ödesdigra följder revolutionen hade för även den privata rättsordningen och hvad engelsmännen kanske skattar högre än allt annat: privategendomen och — krediten, vilken aldrig kunde återkomma under republiken med dess konfiskationer o. d.

Den i revolutionströtthetens tecken företagna restaurationen av stuartska dynastien var ett experiment, som misslyckades, emedan stuartarna icke kunde förändra sin natur utan drogos åt den absolutistiska och katolska sidan.

Så kom 1688—89 års ärorika revolution med kompromissen i författningsfrågan. Konungadömet restituerades i en ny Cromwells person, Vilhelm III, som fingerades vara legitim tronarvinge. Vid sidan däraf etablerades folkväldet i den urgamla formen av undersåtarnes privilegier, men så att detta genom en av dem, budgeträtten, *rätten att vägra bevillning*, faktiskt blev den dominerande makten i staten. Statskyrkan bibehölls i all sin glans, men kompromissvis fingo sekterna — men icke katolikerna — en i sak, men icke till formen tolererad ställning. Den stående hären, den störtade despotismens verktyg, upphävdes på papperet genom att dess existens gjordes beroende av krigslagarnas förnyade antagande av parlamentet varje år, men bibehölls i realiteten genom att krigslagarna utan undantag förnyades varje år. Men genom detta i förening med möjligheten av bevillningsvägran blev det slut på konungamaktens *självständighet* i England; resultatet blev så småningom *parlamentarism*. Kungamakten måste regera genom parlamentsmajoritetens ledare som ministrar och majoritetens ledare voro huvudmännen för de aristokratkotterier, som dominerade valen till underhuset genom sin äganderätt till jord i detta rike, där en självägande medelklass saknades. Den engelska uppfattningen av konungadömet som ett fideikommiss, som gick i

arv likt ett gods utom lika väl som inom riket, underlättade tvivelsutan, när England återigen måste byta dynasti, den skilsmässa mellan kungadömets ärftliga rätt till kronan samt dess sociala och ekonomiska förmåner å ena sidan och dess offentliga uppgift att styra riket å den andra, som tagit sig uttryck i det engelska språkbruket att skilja mellan konungen cch regeringen (Government), vilket senare ej är ett abstrakt uttryck för konungens riksstyrelse, utan benämningen på den *korporation* av ministrar, som styr riket. Den hannoverska dynastien var i sitt hemland van vid handfästningar, som inskränkte furstens makt,och lade huvudvikten på sin nya kronas *sociala* förmåner i England och ute i Europa, icke minst för sin tyska maktställning.

Det var ett tillstånd av lugn och jämnvikt genom ett avtrubbande av alla principiella kantigheter i samhällslivet. Det var en juste milieu-politik, som uteslöt både stuartarnas himlastormande anspråk på kungamaktens vägnar, och sekterismens absoluta likhetskraf — och lämnade beati possidentes inom det engelska samhället i ostörd besittning av gods och rikedomar med de utmärktaste tillfällen att förvärva mera. Dualismen mellan högkyrkans av de ledande klasserna stödda förvärldsligade renässanskultur cch sekternas av småfolkets män uppburna asketiska pietism blev konstant och en grundform i det britiska nationella livet, vilken verkade som tvenne strängar på dess båge.

Men detta andligen trötta samhälle var kraftigt nog att lösa alla sina politiska uppgifter. Riktlinjerna fick det av en främling Vilhelm III, av huset Oranien, som på nytt bragte till seger jämnviktspolitiken ute i Europa, varmed stuartarna misslyckats av oförmåga att lägga militära maktmedel i vågskålen. Nu upptogs på allvar kampen med Frankrike, som blivit Europas förnämsta militärmakt och tenderade till att utveckla sig till en dominerande sjömakt, hotande för England på dess ö.

I spanska successionskriget krossades vid 1700-talets början Frankrikes militära hegemoni i Europa och krossades väl att märka icke till sjöss, utan på kontinentens slagfält, framförallt på den engelska strategiens klassiska mark i Belgien. Under detta krig hade genom Methuenfördraget av 1703 skapats grunden till Englands faktiska protektorat över Portugal och ytterligare dess ställning befästs genom erövringen av Gibraltar, som var en början till herraväldet över Medelhavet, ytterligare befäst genom de Baleariska öarne. Frankrike hade trängts tillbaka i sitt kolonialvälde i Nordamerika genom New Foundlands förlust och när för ett ögonblick genom den av England understödde habsburgske pretendentens, ärkehertig Karls bestigande av kejsartronen fara syntes, att Karl V:s rike skulle uppstå på nytt, förhindrade England det genom en snabb separatfred med Frankrike, ingången i förening med dess bundsförvant Holland.

Den kanske största vinsten i detta krig var, att England därunder distanserade sin bundsförvant Holland, som det förut icke kunnat avgjort besegra i öppen strid, distanserade på grund av sin större militärmakt *till lands*. Med Vilhelm III, som i England först fick sin rätta världspolitiska scen, ärvde England Hollands ställning som sjömakt och de Förenade Nederländernas i sin ordning från Hansan ärvda metoder att medelst sjömakt och strategiska positioner behärska länder och riken, varigenom den hittills agrariska staten, som kommit efter i tävlingskampen om kolonierna, med tiden kunde utveckla sig till världens största handels- och kolonialvälde.

Som segerns frukt skördades redan innan den vunnits fullständigt, att namnet *Storbritannien* blev en sanning, i det att besegrandet av Skottlands gamla bundsförvant Frankrika möjliggjorde en *tvångsrevision* av unionen mellan England och Skottland, som förvandlades till en *enhetsstat* med gemensamt parlament, vari England behärskade den övervägande majoriteten på grund av den större folkmängden.

1700-talets internationella politik kan vad England och Frankrike vidkommer betecknas som en storartad diplomatisk-militärisk revanchekampanj från Frankrikes sida, kulminerande i sjuåriga kriget, däri Frankrike trots sin mobilisering av nästan hela det romanska Europas krafter genom det bourbonska familjefördraget definitivt låg under och förlorade hela Canada, varigenom Nordamerika tryggades åt den anglosaxiska rasen, och England lyckades utbyta det franska väldet i Indien mot sitt eget.

Englands förvärv genom Ostindiska kompaniet, ett slags hanseförbund på brittiskt område och icke av städer, utan av rike köpmän, men å andra sidan med en fullt utbildad nationalstat bakom ryggen, är den kanske mest epokbildande tilldragelsen i detta tidevarv, en politik, som med råttans natur åt sig in i urgamla riken och länder, såsom de tyska borgarna försökt, men misslyckats med i Nordens riken. Därigenom blev Storbritannien härskare över det största kolonialvälde av utomeuropeisk befolkning, och England blev en makt, som så småningom definitivt växte ut över Europas horisont.

Den andra viktiga tilldragelsen var Förenta Staternas utbrytning ur det brittiska väldet. Det var de brittiska sekternas demokratiska samhällsideal, som, sedan genom Frankrikes besegrande faran utifrån var försvunnen, i en kompetenstvist i beskattningsfrågor mellan hemrikets lagstiftande myndigheter och den lokala självstyrelsen, som det tröga anglosaxiska tänkandet icke kunde lösa, tog sig uttryck i en självständighetsförklaring i enlighet med den sedan 1600-talets revolutionära rörelse härskande folksuveränitetsteorien som ansåg, att en stat kunde nyskapas med ens genom ett beslut av invånarne på ett visst område. Experimentet lyckades tack vare det revanchelystna Frankrikes ingripande och grunden var lagd till en ny anglosaxisk stormakt. Den bittra erfarenhet England härigenom gjort lade, som vi sedermera skola se, grunden till den andra linjen i brittisk

kolonialpolitik, nämligen gentemot europeiska raser. Englands mästerprov i detta avseende var att genom eftergifter på frivillighetens väg vid sig binda det från fransmännen erövrade Canada med dess befolkning av fransk härkomst.

Genom den förlust i prestige England lidit genom amerikanska frihetskriget, då bl. a. den beväpnade neutraliteten på Sveriges initiativ och under Rysslands ledning för första gången med framgång bestred brittisk praxis mot den neutrala handeln i krigstid, syntes den brittiska hegemonien till sjös nära sitt fall, isynnerhet som en oroande upplösning av disciplinen inom flottan med strejkliknande företeelser och elakartade politiska partistrider följde, men England räddades genom Frankrikes nästa revancheförsök. Konventet och Napoleons strid mot England är nämligen att betrakta ur denna synpunkt, och om också Frankrikes mellanhavande med Europa hade många andra moment, var dock det förhållandet att England höll ut gentemot Napoleon och till slut lyckades samla en koalition, som krossade honom, avgörande för utgången av kampen. Dock besegrades Napoleon liksom Ludvig XIV icke definitivt till sjöss. Det var icke brittiska flottan, som krossade Napoleons landstigningsplaner gent emot England. De förhindrades helt enkelt, emedan de av England bildade koalitionerna kräfde hans arméer till kontinentala företag.

Genom den franska sjömaktens krossande stod England som den obestridda härskaren över jordens alla hav, men själv stod det efter 1815 i den sociala revoltens tecken. I sitt inre hade det under 1700-talet undergått förvandlingen till industristat, medan de ökade vinsterna av Indien (naboberna) och handel och industri i allmänhet uppjobbat jordvärdet till en sådan grad, att jordbruket endast kunde bli lönande genom ett tullskydd, som betydde hungerpriser för industriproletariatet, inom vilket franska revolutionens idéer jäste.

Till formen ha de styrande i samhället mött denna oro uteslutande med eftergifter. Efter de båda revolutionerna

och amerikanska frihetskriget kan tydligen ingen brittisk statsman tänka sig att gå bröstgänges tillväga mot ett folkligt krav, vad det än må vara. Konungadömet var redan vid 1700-talets slut ur spelet. Aristokratien fick nu genom parlamentsreformen av 1834 offra sitt inflytande på valen till underhuset genom avskaffandet av de s. k. rotten bouroughs d. v. s. till obetydlighet nedsjunkna småstäder med egen representant i parlamentet, vilkas obetydliga valmanskår behärskades av jordägaren. Medelklassen, som sedermera behärskade valen, fick genom reformerna av 1866 och 1884, som gjorde rösträtten nästan allmän, vika för arbetarne som den dominerande faktorn bland valmännen, och 1911 blev demokratien formellt obegränsad genom att överhusets vetorätt gjordes suspensiv.

1846 tillfredsställdes arbetarnes krav på billigt bröd genom avskaffandet av spannmålstullarna med resultat, att det brittiska jordbruket uppoffrades och England till större delen hänvisades till import av livsmedel. Samma eftergivenhetspolitik har följts i kolonialpolitiken. Mot den forna kolonien Förenta Staterna har man i alla tvister följt en ofta förödmjukande eftergivenhetspolitik, närmast av fruktan att vid ett krig förlora Canada. Typisk är frågan om Panamakanalen, som först skulle byggas gemensamt av England och Förenta Staterna, men till vilken England överlåtit sin rätt åt de senare ensamt.

De kvarvarande kolonierna ha beviljats självstyrelse, så att de i realiteten äro självständiga stater, blott till namnet under rikets suveränitet. Irland, som man 1801 genom mutor bragte in i unionen mellan England och Skotland, medan det förut varit en lydstat, har man sökt ställa till freds genom ständiga eftergifter, 1830 genom katolikernas emancipation, varigenom de katolska irländarne fingo rätt att sitta i parlamentet, där de bildat ett oroligt ofta utslagsgivande inslag, 1866 genom uppgivandet av den protestan-

tiska statskyrkan i Irland och till sist genom de upprepade försöken att genomföra homerule.

Men de »färgade» raserna, vare sig de äro lågt stående negrer eller hinduer av ariernas ädlaste blod, vägrar England principiellt likställighet och har icke dragit sig för att tvinga icke-europeiska nationaliteter under sitt välde mot deras vilja t. ex. i Egypten.

Dess liberala inrikespolitik förd av både konservativa och liberala regeringar med svaga nyanser, har för England blivit ett kapital, som det satt in i sin utrikespolitik och därpå tagit hem de allra största vinster. England har blivit de liberala partiernas idol i hela Europa och »de små staternas beskyddare».

Den geniale Canning inaugurerade denna politik på 1820-talet genom erkännandet av de upproriska spanska och portugisiska kolonierna som självständiga, därigenom sprängande, såsom den medvetna avsikten var, dessa forna stormakters kolonialvälden. Greklands befrielse genomkämpades av Ryssland, Belgiens av Frankrike och Italiens likaledes av Frankrike, men Englands inflytande blev likväl förhärskande på alla dessa tre ställen, och när det ryska i Grekland blev farligt avlägsnades det genom en revolution på 1860-ta let, som satte huset Glücksburg i stället för kung Otto av huset Wittelsbach på Hellenernas tron. Englands sist skapade klientelstat är Norge, varest det insatte en konung av huset Glücksburg med en brittisk gemål så sent som 1905.

Englands rival under 19:de århundradet har varit Ryssland, mot vilket intressemotsatsen växt fram sedan Indiens förvärv, allt i den mån som Ryssland nalkats det över Centralasien. 1880-talet betecknar en kris i detta förhållande. Sedan dess har motsatsen mildrats sedan England fått på sin sida den nya stormakten Japan, Rysslands besegrare.

I andra hand har rivaliteten gällt Frankrike, den 1815 besegrade, men inom brittiskt liv har skett en konstant omsvängning till dennas fördel, allt medan han blivit mer och

mer ofarlig. Krisen kom under 1870—71 års tysk-franska krig, då mitt under kriget en omsvängning i känslorna till Frankrikes förmån inträdde.

I den mån Tyska riket inträdde i Frankrikes gamla roll såsom kontinentens främsta militärmakt med strävan att utveckla sig till sjö- och kolonialmakt har Storbritanniens motsats till Ryssland och Frankrike förbleknat och efterträtts av den på oskrivna fördrag vilande »entente cordiale» — hjärtligt samförstånd — så kallad, emedan den brittiska politiken som regel undviker alliansens form för sina internationella förbindelser, då denna såsom erfordrande parlamentets samtycke är allt för tungrodd. Ur denna entente, som började genom en generell uppgörelse av alla koloniala tvistefrågor mellan England och Frankrike 1904 och fullbordades genom konung Edward VII:s möte med tsaren i Reval 1908, har den situation, som utlösts i det nu pågående världskriget, uppkommit.

England som kulturmakt.

Det blev en engelsman, Isaac Newton, beskärt att genomföra den mekaniska betraktelse av universum, som vi alla, om icke insupa med modersmjölken, så dock genom vår barndomsskolas undervisning anse för självklar, trots att denna uppfattning avskär oss från den organiska och spiritualistiska, som inom mänsklighetens historia har så förnäma anor och som ännu lever kvar i sagans och diktningens sfärer, och trots att denna mekaniska naturåskådning står i olöslig motsats till den religion med rötter i Österlandets visdom, som jämte naturvetenskapen gör anspråk på att behärska Västerlandets kulturliv.

I England tager man icke denna motsats djupt, man går vidare i mekanisering och delar anknytande till traditioner redan i den brittiska medeltidsskolastiken tankelivet i två sfärer, den religiösa och den vetenskapliga. För Newtons

samtida tog sig denna uppdelning formen av deismen d. v. s., den gud man erkände ställdes alldeles utanför världsförloppet. I regel förenar nog det naivare flertalet britter ett betydligt mera ortodoxt gudsbegrepp med en i praktiken mekanistisk världsåskådning, en åskådning som förmedlats till engelsmännen genom Calvins lära, som lägger mindre vikt vid den religiösa tron än vid plikten för människan att ära Gud genom ivrig verksamhet, vars index på framgång är penningförvärvet, som belönar plikttroheten. Fastän skild från deismen av alla eller flere eller färre av de kristna dogmerna är denna uppfattnings känsloläge bra nära deismens.

Newtons samtida Locke tillämpade denna mekaniska uppfattning på statslivets område, i det han i stället för den organiska uppfattning av staten som under medeltiden härskat i England, att konungen var statspersonlighetens inkarnation liksom Kristus Guds, uppställde teorien om balansen mellan tvenne statsmakter, vilken lära i den internationella politiken fick sin motsvarighet i strävandet att upprätthålla den europeiska jämnvikten.

Den brittiska politiken har allt mer och mer blivit en jämnviktspolitik, vari massan alltid spelar en större eller mindre roll. Utgångspunkten är ett intresse »interest». I början skilda magnaters, däribland konungens, interest d. v. s. inflytande genom *jordbesittning* och rikedom på ett klientel av utav honom beroende och sedermera en talrik samhällsklass' intressen t. ex. »the landed interest», jordägareintresset, de i fackföreningar sammanslutna arbetarnes, det irländska nationalistpartiets o. s. v.

Om en organisk samling under konungadömets ledning är numera icke tal. De mänskliga individerna äro atomer politiskt verksamma enligt principen en man, en röst och sammanslutande sig enligt lagen om de större massornas attraktion till slut till en regeringsmajoritet, som styr riket.

Denna atomisering har England utsträckt till sina kolonier med europeisk befolkning. Dessa, atomiserade genom sin

anglosaxiska uppfostran, dras till hemriket, den största massan, och på detta sätt kan imperiet hänga samman liksom ett planetsystem utan bandet av ett organiskt statsliv på nationell grund. Greater Britain, det britiska världsriket, vilar icke på en nationalitet, en social organism med egen individualitet, utan på en ras, en gemensam människotyp. Så atomiserar den brittiska kulturen allt nationellt liv, vart dess inflytande sträcker sig; den utbreder demokratien, och alla de så uppkomna människoatomerna dragas till England eller till dess dubbelgångare Amerika. I förra fallet mest andligen, i det senare även fysiskt genom emigrationen.

Den brittiska samhällsåskådningens höjdpunkt är manchesterläran om den fria konkurrensen och frihandeln, enligt vilken människorna stå mot varandra i det ekonomiska livet endast som individ mot individ, icke som tillika medlemmar av ett stånd eller en klass och genom denna såsom lem i en nationell organism liksom celler i denna. Konsekvensen är strävan efter världen som en fri *marknad*, inom vilken man handlar endast efter principen att sälja dyrt och köpa billigt utan hänsyn till nationell solidaritet och statlig självförsörjning (autarki).

Men denna marknad skapar icke sig själv, som de fredsälskande Manchestermännen trodde. I den mån den har existerat, har den uppkommit genom det brittiska världsväldets politik, som med militära och diplomatiska maktmedel genomdrev den öppna dörrens politik genom att spränga alla skrankor som de svagare satte, emedan de förmenade, att deras ekonomiska organism icke tålde den övermäktiga konkurrensen på den fria marknaden.

I grunden är det detta ekonomiska ideal, som skymtar bakom de krigsmål ententen förklarar sig kämpa för. Detta ideal kan tyckas människovänligt, men det undertrycker en sida i människolivet, den nationella. Den gör folken till en lekboll för den av ingen central förnuftig makt behärskade världsmarknadens kriser och hindrar det nationella livets

slutenhet. Huru upplösas icke i grunden alla sociala band i ett allas krig mot alla i industrialismens atomisering!

England hatar ingen idé så mycket — det har tydligt framkommit i detta krig — som idén om nationen som en organism och staten som den nationella personligheten, vilken den med hatets skarpsinne, större ofta än hos den iakttagne själv, inser vara kärnan i den tyska åskådningen och vilken väl är den — ofta omedvetna — förutsättningen för allt nationellt liv, som på grund därav ställer upp sig som självändamål vid sidan av den mänskliga personligheten.

Englands statsfilosofi: största möjliga lycka till största möjliga antal, utesluter en sådan uppfattning. Det personligt omedvetna men elementärt starka nationella liv, som trots allt ligger bakom denna lyckosträvan, vilken, när det gäller, kan offra allt för »the Empire», förväxlar sig själv med det allmänt mänskliga och tillerkänner som nu i kriget de neutrala, andras nationella liv *ingen* rätt vid sidan därav.

Den mänsklighet, som nu håller på att under alla ideologers jämmerskri gå under i världskrigets ragnarök, är denna brittiska kultur med alla sina andliga förgreningar hos andra nationer. Må den dö och folken leva för att söka sin övernationella enhet icke i ett jordiskt världsrikes supremati utan i den rent andliga idén om Gud, som är en levande realitet i våra hjärtan!

Fattigdom och välgörenhet i England.*

Av Professor *Erik Björkman.*

John Bulls största bekymmer i fredstid är säkerligen hans fattigfråga: den engelska pauperismens bekämpande. Ingenstädes i västra eller mellersta Europa finner man ett sådant elände bland de fattigare klasserna, ingenstädes en sådan skarp kontrast mellan den yppigaste rikedom och

* Det var efter åtskillig tvekan, som författaren antog det vänliga anbudet att medarbeta i denna skrift. Anledningen till denna tvekan var, att i skriften skulle deltaga personer, som av begripliga skäl kunna förutsättas vara utpräglat fientligt sinnade mot England, varigenom författaren skulle riskera att av tanklösa läsare räknas till samma kategori. Jag anhåller att på förhand få avvisa dylika slutsatser.

I många nu aktuella spörsmål och i åtskilliga nu avskrivna punkter (t. ex. uppfattningen av tsarismen som frihetens banérförare, det hånfulla bagatelliserandet av den numera gudskelov ej så överhängande rysk-tsaristiska faran för Sverige, liknöjdheten, ja avogheten mot Finlands frihetssträvanden o. d.) har jag ej kunna ansluta mig till engelsk åskådning. Men jag inser icke, varför jag därför skulle kasta över bord för mig så dyrbara ting som min gamla kärlek till engelsk kultur och tankeliv och min djupt rotade aktning för det präktiga och sympatiska engelska folket. Jag vet, att t. o. m. många patriotiska tyskar tänka på samma sätt, och jag, som till på köpet har den psykologiska fördelen att tillhöra en neutral nation, anser mig icke hava skäl till motsatta tänkesätt. Om någonting kommit min aktning att svikta, så har det varit den engelska jingo-pressens och vissa politicis måttlösa tillvitelser och smädelser mot fienden. Men jag inser till fullo, att det vore orättfärdigt att fördöma det suggererade, kanske halvt hypnotiserade engelska folket för dessa försyndelser. Vi äro alla svaga, och ingen av oss är förmer än en människa.

det smutsigaste, outsägligaste armod som i England, men ingenstädes är denna kontrast så skarpt framträdande och nöden så skriande som i London. Här är icke platsen att närmare ingå på detta allmänt bekanta faktum. En hel litteratur finnes i frågan, och de hjärtslitande skildringar av nöden, som givits oss i de trovärdigaste källor, ja själva de torra statistiska siffrorna tala sitt tydliga språk. Man läse t. ex. F. M. Eden, The State of the Poor (3 volymer), T. H. S. Escotts kapitel om »Pauperism and Thrift» i hans utmärkta arbete »England, its People, Polity, and Pursuits», 2 uppl. 1890. I skönlitteraturen har nöden ofta skildrats, t. ex. av sådana varmhjärtade män som Charles Dickens och Walter Besant, för att icke tala om moderna tendensförfattare som en Richard Whiteing eller en John Galsworthy.

Olyckan skulle sannolikt vara lättare att avvända, om man vore fullt på det klara med dess orsaker. Att endast den profylaktiska metoden kan föra till målet, och att de storartade uppoffringar, som sedan långliga tider tillbaka gjorts och ännu göras för att lindra nöden endast äro tillfälligt verkande palliativ, som man måste nöja sig med, tills radikalmedlet blivit funnet, torde vara erkänt på alla håll.

Sannolikt ha de röster från engelskt vänsterhåll rätt, som förkunna, att radikalmedlet icke kan vinnas utan en grundlig reformering av hela samhällssystemet. Framför allt har man ansett sig böra bekämpa de många resterna av den medeltida, från Wilhelm Eröfrarens dagar stammande feodalismen, däribland den oerhörda anhopningen av jord på en enda person, de s. k. latifundierna — t. ex. hertigarnes av Westminster, Northumberland och Devonshire — vilka så skada landet i ekonomiskt och socialpolitiskt avseende, framför allt genom att undandraga större delen av befolkningen möjligheten till jordegendom. Man har också lyckats komma en bit framåt från feodalism till demokrati och allodifikation, tack vare sådana män som Herbert Asquith och Lloyd George. Men ännu återstår mycket att göra.

Det gäller bl. a. att göra landets jord fruktbärande till det helas nytta, där den av den jordägande aristokratien förvandlats till jaktmarker, många andra önskemål att förtiga.

Förhållandena på arbetsmarknaden böra naturligen också tagas med i räkningen. Särskilt upprörande var det en gång så florerande »utsvettningssystemet» (sweating-system), i det att arbete mot en ytterst ringa betalning gavs bort av giriga mellanhänder eller entreprenörer (middlemen, factors), vilka till det yttersta utnyttjade särskilt kvinnors och barns arbetskraft, framförallt inom skrädderi- och sömnadsbranschen. Om man också lyckats få bukt med de värsta yttringarne av detta vedervärdiga system, kan man dock icke anse det alldeles utrotat Ännu i det sista har Thomas Hoods berömda »Song of the Shirt» (1843) haft en viss aktualitet:

With fingers weary and worn,
With eyelids heavy and red,
A woman sat, in unwomanly rags,
Plying her needle and thread —
Stitch — stitch — stitch!
In poverty, hunger and dirt,
And still with a voice of dolorous pitch, —
Would that its tone could reach the Rich! —
She sang the »Song of the Shirt»!

En dryg andel i det onda har man tillskrivit dryckenskapen. Säkerligen med rätta, men dock icke utan överdrift. Ty, såsom ofta framhållits, har dryckenskapen lika mycket varit en följd av pauperismen som den varit dess orsak. För en varelse, som måste framsläpa sitt liv i smuts, hunger och köld och utan ett viloläger under natten, finnes det blott en tillflyktsort — krogen. »Får jag icke ens brännvin!» sade en förtvivlad typ vid en rättegång, »då vore det bäst att få dö med detsamma.»

En annan orsak till pauperismen, åtminstone den i London, har man sett i den starka immigrationen, särskilt från östra

Europa, den gästfrihet, det i detta avseende allt för liberala England givit åt s. k. »undesirable aliens». En stor del av de mest nödlidande i London utgöres mycket riktigt av utlänningar, och man har i fråga om dessa icke visat någon mannamån till fördel för de infödde.

Här är icke platsen att närmare ingå på de ytterst invecklade sociala förhållanden, som möjligen bidragit till skapande av pauperismen, icke heller på de åtgärder från statsmakternas sida som under senare tid träffats för dess bekämpande. Nämnas må blott Aliens Act (1905) mot »undesirable aliens» enligt vilken ingen får stiga i land, som icke innehar en viss mindre penningsumma, ålderdomspensioneringen (Old Age Pensions Act, 1908), The Children Act (1908), Sweated Industries Act (1909), The Housing and Town Planning Act (1909), The National Insurance Act (gällande sedan juli 1912).

År 1909 utgåvos tvenne utlåtanden av den kungliga kommitté, som tillsatts »to inquire into the working af the laws relating to the relief of poor persons in the United Kingdom». Majoriteten var här ense med minoriteten i fråga om bl. a. nödvändigheten att avskaffa de s. k. workhouses och Boards of guardians (fattigvårdsnämnderna), vilka institutioner under åratal varit föremål för en amper kritik, särskilt workhouses, vilka hade att tjänstgöra som ett mellanting mellan försörjnings- och avskräckande straffanstalter. Vidare var man ense om inrättandet av »labour exchanges» (arbetsförmedling) och om utsändande av arbetsföra fattiga till kolonierna.

Innan vi lämna pauperismen för att övergå till den enskilda välgörenheten, må några siffror angivas.

Enligt Escott funnos mot slutet av 1880-talet c:a 800,000 »paupers» i England och Wales, d. v. s. en på 34 eller ungefär 3 procent av hela befolkningen. Dessas underhåll kostade c:a 8½ millioner pund om året. Men hjälpen var långt ifrån tillräcklig! Nöden var då som nu outsäglig i

de större städerna, förnämligast London. Dessa förhållandens betydelse för landets sociala och moraliska välfärd utlägges på ett intressant och lärorikt sätt av Escott, till vars arbete här må uttryckligen hänvisas. Hans framställning äger i viss mån giltighet än i dag.

Den 1 jan. 1911 utgjorde antalet »paupers» i England enligt Whitakers almanack 833,809 (därav c:a 142,000 i London och c:a 106,000 i grevskapet Lancaster) och i Wales 57,998 eller tillsammans bortåt 900,000 på en sammanlagd befolkning av något mer än 36 millioner närmare bestämt 36,075,269. Understödstagarna utgjorde alltså ungefär $2^1/_2$ procent av befolkningen. Jämförd med närmast föregående år betecknar siffran en minskning, beroende på att fattiga åldringar över 70 år numera föras på ålderdomspensioneringens konto. Förhållandena hade alltså icke nämnvärt förbättrats sedan år 1890. Fattigvården kostade sammanlagt bortåt 15 millioner pund om året; dessa pengar gingo dels till »workhouses» (s. k. »indoor paupers», c:a 300,000 personer), dels till fattiga som bo annorstädes (om ej husvilla) (s. k. »outdoor paupers»), och skarpa meningsutbyten ha ägt rum angående vilken av dessa kategorier bör särskilt understödjas.

Fattigskatten utgick med ungefär $12^1/_2$ millioner pund eller i genomsnitt 1 shilling, $2^3/_4$ pence på varje pund beskattningsbart värde eller 8 shillings $3^1/_2$ pence pr individ av hela befolkningen. Denna skatt har på sina håll inom vissa lager av samhället betraktats som ganska kännbar.

Statesman's year-book (1913) uppgiver för 1911—1912 antalet »paupers» till 780,000 eller 2,16 % av befolkningen, sammanlagda utgifterna för dem till $14^1/_2$ millioner pund eller 8 shillings per individ. Siffrornas nedgång torde i avsevärd mån bero på ålderdomspensioneringen; och folkförsäkringen har otvivelaktigt ytterligare minskat dem.

Men det är klart, att antalet nödlidande i själva verket ofantligt överstigit antalet fattighjon eller understödstagare.

Ett engelskt »workhouse» skildras som ett sannskyldigt inferno än i dag, och den som frivilligt söker plats där bör ha hunnit långt på resan utför. Och hur otillräcklig fattigskatten visat sig, framgår av den utomordentliga privata välgörenhet, som varit av förhållandena påkallad. Eländets verkliga djup visas bäst av, att icke ens denna kunnat råda bot för detsamma.

Välgörenheten har med rätta räknats som en av det engelska folkets kardinaldygder. Man kan gott säga, att den enskilda barmhärtigheten åtagit sig huvudparten av den hjälpverksamhet, som så storartat satts i gång för nödens lindrande.

En viktig roll spelar härvid frimureriet, som är vida utbrett i landet. Men därtill komma en ofantlig mängd välgörenhetsföreningar och stiftelser, »Friendly Societies» och »Charitable Societies». Enligt Daily Mail Year Book för 1914 utgjorde det sammanlagda medlemsantalet i Registered Provident Societies år 1911 något mer än 21 millioner med fonder på bortåt 175 millioner pund. Av dessa hade de s. k. »Friendly Societies», vilka enligt »Friendly Societies Act» (1908) stå under statens uppsikt, år 1911 c:a 15 millioner medlemmar och fonder på mer än 65 millioner pund. De stora medlemsantalen vore naturligtvis icke tänkbara, om ej samma person ofta tillhörde flera föreningar.

Bland dessa föreningar må nämnas The Manchester unity of Oddfellows (ung. 1 million medlemmar, fonder c:a 15 millioner [1911]), The ancient order of foresters (600,000 medlemmar, fonder bortåt 7 millioner [1911]), The hearts of oak (400,000 medlemmar, fonder över 4 millioner [1912]), The National deposit friendly society (330,000 medlemmar, fonder över 1 million [1912]), rekabiterna (The independent order of Rechabites, medlemmar 600,000, fonder 2½ millioner [1912]). Dessa Friendly Societies äro i väsentlig mån självhjälpsföreningar.

Bland de otaliga välgörenhetsföreningarna i egentlig mening (Charitable Societies), vilka enligt the Charitable Trusts Act (1853) stå under statens uppsikt, må nämnas Charity Organisation Society, Society for prevention of cruelty to children, London City Mission, National Refuges for homeless children, Surgical aid Society o. s. v. Endast i London finnas mer än 1,200 välgörenhetsanstalter och stiftelser. De egentliga välgörenhetsföreningarna ha ett medlemsantal på mer än 6 millioner med fonder på över 60 millioner pund och årliga utgifter på 6 millioner. Varje engelsman anser det som sin plikt att personligen bidraga till den lidande nästans hjälp, och denna plikt känner han desto allvarligare, ju högre han står i börd, rang och rikedom. Egendomliga äro de s. k. Charity Dinners, efter vilka man i den goda stämning, som en opulent måltid medför, tecknar sina bidrag. Charles Dickens presiderade ofta vid dylika.

Det gemensamma målet för alla dessa föreningar är skydd mot sjukdom och nöd.

De flesta engelska sjukhus äro, som deras stolta inskrift ofta betygar, »supported by voluntary, contributions». I London äro endast tre sjukhus (St. Thomas', St. Bartholomews' och Guy's) utrustade med tillräckliga fonder, alla de andra äro beroende av frivilliga bidrag. Enorma summor hopsamlas på olika sätt, bl. a. genom anordnandet av särskilda s. k. Hospital Sundays och Hospital Saturdays.

Otaliga äro de som frivilligt anmäla sig till en hängiven och uppoffrande sjukvårdstjänst. Som en förebild står Florence Nightingale (1820—1910), som vann sitt första världsrykte i människokärlek och självuppoffring som sjukhusföreståndarinna under Krimkriget. Själv gav hon ut en ansenlig del av sin förmögenhet för sjukvården och som en tacksamhetsgärd för allt, vad hon givit av egna krafter under genomvakade nätter, samlade nationen en välgörenhetsfond till hennes ära av 50,000 pund, till vilken Jenny Lind bidrog genom en konsert, som inbringade 2,000. Och

vid hennes bår sörjde ett helt folk representerat bl. a. av veteranerna från Balaclava. Om henne sjunger Longfellow:

A lady with a lamp shall stand,
In the great history of the land,
A noble type of good,
Heroic Womanhood.

Frälsningsarméns stora insats i den engelska barmhärtighetsverksamheten är allmänt känd och erkänd och har uppmuntrats t. o. m. av aristokratien, ja, av själva konungahuset. Dess arbete har genom den svenska filialen även kommit vårt land till godo.

År 1882 upprättades den engelska s. k. Church Army, som årligen förfogar c:a 250,000 pund och hjälper bortåt 1/2 million människor.

Ett särskilt kapitel förtjänar dr Barnardos »homes» för fattiga och försummade barn, ett ädelt och betecknande exempel på engelsk människokärlek. Dess vackra principer illustreras kanske bäst av orden: »No destitute child ever refused immediate and free admission, even if sick, afflicted, incurable or helpless. No election; no waiting list, or monetary condition; no barriers on account of age, sex, creed, nationality or physical health.» Bäst visas den hänförelse, som denna institution väckt hos både givare och mottagare, vid dess årliga julfest i Albert Hall. Under åren 1866—1910 ha c:a 70,000 barn räddats och uppfostrats i dessa hem och bland dem har åt 23,000 beretts en framtid i Kolonierna. Endast i 2 fall på 100 har man misslyckats i att rädda dessa arma åt samhället.

Även andra ungdomshem och skolor för försummade barn ha stiftats på enskilt initiativ. Berömdast är kanske den av Philantropic Society 1849 stiftade skolan i Redhill.

Det skulle föra oss för långt att mera detaljerat redogöra för det storartade kärleksverk man i England ägnar sin

nödlidande nästa. Det lider intet tvivel, att den engelske författaren har rätt, som därom säger: »Det har aldrig givits någon period i England eller i något annat land, under vilken mera tid, tankeverksamhet, pengar eller möda ägnats åt lindrandet av nöd och lidande, eller under vilken ett större antal män och kvinnor av alla klasser hängivit sig mera allvarligt och mera genomgående åt oegennyttiga ändamål.»

Egoism och strebertum är icke ett särskilt utmärkande engelskt personligt karaktärsdrag. Engelsmannen finner alltid glädje och tillfredsställelse i medvetandet att kunna hjälpa sin nödlidande nästa. Talet om engelsk egennytta, om ock befogat i andra avseenden, har föga tillämplighet på individen.

»Charity begins at home» (en var är sig själv närmast) är ett engelskt ordspråk, som har sin motsvarighet även hos oss — i förbigående vill jag anmärka att detta engelska ordspråk alldeles vantolkats i en del ledande artiklar i den svenska pressen. Men om också en var är sig själv närmast i England liksom i Sverige, och huru strängt man än följer denna maxim, särskilt i politiken, så hindrar detta icke engelsmannen från att i största möjliga mån i råd och dåd söka följa bibelns maning: du skall älska din nästa som dig själv.

Den engelska välgörenheten inskränker sig emellertid icke blott till nästan. Även för de oskäliga djurens lidanden har man ett varmt hjärta — den engelska djurskyddsverksamheten är världsberömd.

Det är icke blott de bättre lottade, som ägna sig åt välgörenhet. Även bland de nödlidande själva råder en stark solidaritetskänsla, och man ger ofta bort sin sista slant och sin sista brödbit till den som är i ännu större nöd. Utomordentligt vackra drag ur de fattigas liv och rörande prov på deras inbördes hjälpsamhet framlades helt nyligen i vårt land av en engelsk föreläsarinna, miss Verey, som tillbragt

20 år som diakonissa (district visitor) bland de fattiga i London. Det låg något genomlevt och äkta i hennes slutord: »Vilka goda egenskaper vi engelsmän må ha att yvas över trots alla våra svagheter, så kan ingen engelsk dygd i etisk skönhet mäta sig med den självuppoffring och den hjälpsamhet, som de fattiga i London visa varandra!»

Om förhållandena bland Englands fattiga efter krigsutbrottet har jag mig intet säkert bekant. Det har sagts, sannolikt med rätta, att kriget medfört rikligare tillgång på arbetsförtjänst och därigenom en lindring av nöden. Det synes alltså antagligt, att kriget, med sitt blodiga offerväsen av människoliv, berett större utrymme åt dem, som leva kvar. En högst betydande del av Englands fattiga ha säkerligen låtit sina liv på slagfälten.

Vare därmed huru som helst. Det synes finnas utsikter till att den mörka fläck på Englands samhällsliv, som kallas pauperism, en gång skall bliva utplånad. Kanske skall världsomdanaren kriget göra sitt till för nåendet av detta mål och därigenom gottgöra åtminstone något av allt det lidande det vållat. Säkert är, att den goda viljan att avtvå sig pauperismens fläck icke saknas bland Englands altruistiskt anlagda folk. Det är endast om medlen, man tvistat i de olika politiska lägren, och att man så gjort, är helt naturligt i betraktande av frågans ytterst invecklade karaktär.

John Bull har sina små svagheter, åtminstone i krigstid. Dit räknar jag hans bergfasta tro på sin mission som Guds egendomsfolk och på därav följande rättigheter och förpliktelser och på andra folks och nationers underlägsenhet; hans absoluta oförmåga att rättvist bedöma sina fiender; hans obenägenhet att behjärta de »små nationernas» frihetskrav, så vida dessa icke förtryckas eller hotas av fienden, i vilket fall han är den glödande frihetskämpen; hans benägenhet att slunga skymfordet »pro-German» över en var, som icke är blind för dessa svaga punkter eller som av sin plikt eller sina livsintressen hindras att gå i hans kölvat-

ten; hans känslotänkande enligt principen: »right or wrong, my country» o. s. v.

Dessa svagheter bero huvudsakligen på auktoritetstro och suggestion (gentemot ledning och press) och på tanklöshet; »absentmindedness» skulle Kipling kanske säga. Engelsk uppfostran är nu en gång inriktad mindre på tankens och vetandets djup än på karaktärens och viljelivets utveckling och stärkande. Och engelsmannens fasta *vilja* till det goda och rätta kan ingen betvivla. Som individ är han näppeligen mera hycklare än andra, åtminstone icke medvetet. Säkerligen skulle han ej så beredvilligt och tappert offra livet på slagfältet, om han ej av sina auktoriteter övertygats om, att han strider mot mörker, våld, ondska och barbari för ljusets och rättens seger i denna värld. Hans vilja till det goda manifesteras även av den rörande, hjärtevarma omsorg, han, om ock hittills med ofullständig framgång, ägnat och alltjämt ägnar sina fattiga.

Irland.

Av Doktor *Georges Chatterton Hill.*

Irland som vittne till den engelska politikens art.

Efter världskrigets utbrott har världen lärt känna Englands sanna ansikte. För engelsmännen, lika hänsynslösa mot fienden, vännen och den neutrale, gäller blott en enda princip: den egna fördelen. För ernåendet av denna fördel måste alla folk förblöda och utsugas till sista styvern. Världskriget har lämnat så många bevis på engelsmännens ojämförliga överlägsenhet i lögnens konst, gränslösa vinningslystnad och hejdlösa själviskhet, att ett närmare ingående härpå är överflödigt. Maskerat som »beskyddarinna för de små folken», har England odelat ägnat sig åt strävandet att borteliminera en farlig och fruktad konkurrent från världsmarknaden och rikta sig på bekostnad av de neutrala och sina egna bundsförvanter. Den ohöljda cynism, varmed England lämnade först Belgien och sedan Serbien i sticket, samt våldförde Grekland, trampar folkrätten i dess helhet under fötterna, övar tvångsvälde över de neutrala och exploaterar sina allierade genom en oerhörd stegring av kolpris och frakter, har väl förvånat mången naiv Englandssvärmare litet varstädes i världen. Hade dessa svärmare inträngt litet djupare i historiens studium i allmänhet och i Irlands historia i synnerhet, hade de säkerligen blivit mindre överraskade. *I detta folkkrig förbliver England, den kolossala världsparasiten, sig alltigenom likt.*

Åt alla, som vilja lära känna den engelska politikens genom tiderna oförändrade drivfjädrar, anbefalla vi på det varmaste Irlands historia från början af det sextonde århundradet.*

I Irland har John Bull alltifrån sin ankomst avlagt masken och visat sitt verkliga osminkade anlete. Här ser man »de små staternas beskyddare» i hans oförfalskade gestalt. Given akt, I hänförda anglomaner! Här haven I icke »gentlemannen» framför eder, vars lidelsefria drag och tadelfria korrekthet på eder verkar så mäktigt imponerande, utan barbaren, människodjuret, som icke skyggar tillbaka för någon som hälst grymhet, huru vidrig och raffinerad den än må vara. Och tron I att jag överdriver, ber jag eder genomläsa *Prendergasts* »The Cromwellian settlement of Ireland», *Leckys* »History of Ireland in the eighteenth century», *Alice Stapford Greens* »Irish Nationality», *Bagwells* »Ireland under the Tudors and the Stuarts», Bryces och hans medarbetares : »Two centuries of Irish History (1691—1870)». Jag hänvisar med avsikt till arbeten, vilka — med undantag av Prendergasts och Greens — alldeles icke äro skrivna från irisk ståndpunkt. Just emedan Lecky, Bryce och Bagwell — jag kunde tillfoga namnet *Yames Anthony Proude*, vilken stornjuter av Englands bödelsarbete på den gröna ön — äro engelsmän, förtjäna de fakta, som de i så rikt mått anföra, en alldeles särskild uppmärksamhet.

De irländska upproren.

Ett typiskt exempel på det sätt varpå engelsmannens instinkter framträda, när han har ett värnlöst offer framför sig, är undertryckandet av den av *Wolfe Tone* och *lord Eduard Fitzgerald* ledda iriska resningen av år 1798. Detta uppror

* För ett närmare studium hänvisa vi till: Chatterton Hill, Irland och dess betydelse för Europa. Sv. uppl. med förord av prof. Gustaf F. Steffen, Stockholm 1917.

provocerades avsiktligt och kallblodigt av den engelska regeringen för att ge en förevändning för avskaffandet av den s. k. »irländska författningen» av 1782. Denna författning hade blivit de engelska maktinnehavarna avtvungen vid en tidpunkt då England till följd av det amerikanska frihetskriget och kriget med Frankrike befann sig i ett högst farligt läge. Efter fredsslutet traktade den engelska regeringen oavlåtligt efter tillfälle att upphäva den irländska författningen och straffa irerna för det kraftiga understöd de givit amerikaner och fransmän. Det lämpligaste tillfället var ett uppror, och därför lämnade regeringen ingen möda ospard att göra ett sådant oundvikligt. Religionshatets och de religiösa lidelsernas lågor underblåstes av skickliga händer. De väntade oroligheterna utbröto och gåvo den kärkomna anledningen till massavrättningar av katolska bönder. Den engelske överbefälhavaren på Irland, general *Abercromby*, rapporterade 1798: »alla förbrytelser som kalmucker eller kosacker skulle kunna begå, begingos (under föregående år) av de härvarande engelska trupperna.» Abercromby hade ett alltför vekt hjärta; han återkallades och den beryktade general *Lake* utnämndes till hans efterträdare. Lake hade den bestämda instruktionen att genom våldsåtgärder framkalla det till förtvivlan drivna folkets uppror. Han utförde sin uppgift samvetsgrannt, upproret utbröt och det önskade tillfället till det iriska folkets bestraffning var inne.

Huru många städer och byar som fullständigt förstördes, huru många hundratusen människor som dödades och marterades, huru många tusenden av hustrur och flickor som skändades har aldrig kunnat noggrannt fastställas. Hela Irland var förvandlat till ett hav av blod. Bryce — samme Bryce som icke har blygts att sätta sitt dittills aktade namn under den skamlösa lögnrapport som avgavs av en engelsk kommitté över föregivna tyska grymheter i Belgien — har yttrat om undertryckandet av det irländska upproret år 1798, att dess fruktansvärda grymhet överträffar allt liknande som

världshistorien vet att omtala. Därmed är tillräckligt sagt; alla ytterligare kommentarer äro överflödiga.

Det engelska tillvägagångssättet i Irland förblir sig likt. Under upproret år 1916 har general *Maxwell* visat sig vara blodhunden Lakes värdige efterföljare. I samma ögonblick, då England var fräckt nog att förkunna för världen att det kämpade för de små staternas frihet, kvävde det Irlands frihetsstrid — alldeles som 1798 — i ett hav av blod. Ännu i dag se vi samma sadistiska grymhet och glädje vid åsynen av kval som för 118 år sedan. Den irländske ledaren *Connolly,* som sårades under gatustriderna i Dublin, lades, sedan han av en krigsrätt dömts till döden, på en bår och bars döende ned på fängelsegården, där hans avrättning försiggick. Tre kända Dublinjournalister, bland dem Mr *Sheeby Sheffington,* arresterades på gatan, ehuru de icke buro vapen och överhuvud taget icke begått någon fientlig handling. Från 8 på morgonen till 7 på aftonen kvarhöllos de på kasärnen. Plötsligt uppenbarade sig en ung officer. Han var mycket trött och uppjagad av dagens strapatser. Då han varseblev de tre journalisterna, råkade han i raseri, tillkallade soldater och befallde dem att genast nedskjuta fångarna. Avrättningen ägde omedelbart rum på kasärngården. Soldaterna anmälde att Sheffingtons ben ännu rörde sig, varpå officeren, vars namn var kapten Bowen Colthurst, gav befallning att ännu en gång gå fram och avfyra en ny salva mot honom. Då denna tilldragelse av den irländske deputeraden Ginnell framlades i det engelska underhuset, beslöt sig krigsministeriet för att låta häkta Colthurst. Flera veckor senare ställdes han inför krigsrätt, förklarades skyldig till uppsåtligt mord, men befanns samtidigt — otillräknelig! Fallet är synnerligen lärorikt. Det visar att liksom i gångna århundraden irerna även nu äro fågelfria i eget land.

Jag anför här blott dessa båda fall av avsiktlig och raffinerad grymhet för att belysa den patenterade beskyddarens

av människorätt och små staters frihet psykologi. Utrymmet förbjuder närmare uppgifter om undertryckandet av 1916 års iriska uppror. Parlamentsledamöterna Ginnel och Dillon hava framlagt en utförlig berättelse därom för engelska parlamentet, visserligen utan att de respektabla herrarna, som på sin tid upprördes över de föregivna tyska grymheterna i Belgien, därav syntes röna det allra ringaste intryck.

Jag vill blott tillfoga, att utom de femton ledarne, som dömdes till döden och skötos enligt ståndrätt, nedsablades tolvhundra människor på Dublins gator, och ännu tretusen deporterades till engelska tukthus. Sir Roger Casement rönte den speciella äran att hängas. Ur blodbadet i Irland hämtade engelsmännen ny kraft att fortsätta sin oegennyttiga strid för de små folkens frihet.

Upproret 1916 hade alldeles samma orsaker som upproren av 1798, 1803 (Robert Emmet), 1848 (Smith O'Brien) och 1867 (fenieupproret). Alla dessa rörelser syftade till ett och samma mål, nämligen Irlands lösslitande från England. Irlands mål är icke homerule, d. v. s. ernåendet av ett slags lagstiftande församling, som på förhand skulle vara dömd till fullständig maktlöshet. Homerule är en jämmerlig komedi, som uteslutande skulle tjäna några politiska intriganters av Redmondtypen intressen. För dem och deras anhängare betyder homerule tillskapandet av en mängd indräktiga befattningar, i vilka de på iriska folkets bekostnad kunna göra sig goda dagar. För folket självt har homerule ej det ringaste värde, redan därför att det är en uteslutande politisk institution. Den självstyrelse som Irland i främsta rummet behöver är den ekonomiska, och denna erhåller det *icke* genom homerule. Efteråt som förut förbliver Irland Englands mjölkko, ur stånd att utveckla sin industri, sin handel och sjöfart, ett blott avsättningsområde för engelska varor och en källa till billig arbetskraft för engelska företagare. Efteråt som förut kommer största delen av Irlands nationalinkomster att strömma in i det engelska uppbördsverkets

kassor, för att underhålla en flotta och en här, vilka blott tjäna till att upprätthålla Englands anspråk på världsherradöme. Varje försök av skuggparlamentet i Dublin att höja de ekonomiska och kulturella tillstånden i Irland måste oundvikligen stranda, i synnerhet som engelska kronan, d. v. s. engelska regeringen, kommer att äga vetorätt med avseende på Irlands hela lagstiftning.

Irlands armod är Englands rikedom.

Ett fattigt, avfolkat, åt elände prisgivet Irland är för England en nödvändighet. Irlands armod är intet naturligt sådant, utan ett rent konstlat tillstånd. Irland är dömt till fattigdom, på det att England må kunna bli rikt. Att denna fattigdom för Albion är en guldgruva, bevisa båda landens historia alltsedan sextonde århundradets begynnelse, då »den gröna öns» erövring genom anglosaxerna tog sin början. Ensamt i nittonde århundradet, *under vilket Irlands befolkning sjönk från 10,000,000 till 4,500,000, drog England icke mindre än en milliard pund sterling ur ön i form av skatter och arrenden,* oberäknat de fortlöpande förvaltningskostnaderna, samt underhållet för den engelska ockupationsarmén. Vilja vi räkna räntor och räntors räntor på denna summa, komma vi till den slutsatsen, att blott under loppet av nittonde århundradet tre milliarder pund sterling frånstulits det »hungrande och utarmade» Irland — varvid, som sagt, förvaltnings- och ockupationskostnader icke medräknats.

Under det att England drog dessa tre milliarder pund ur Irland, för att använda dem för sin världspolitiks ändamål, avtog befolkningen på ett exempellöst sätt. 1841 var befolkningssiffran 8,196,597; 1911 var den 4,381,951. Under de två åren 1846—48, *dogo i Irland, mitt ibland skördefälten, över en million människor av hunger.* Under samma tid utfördes till England livsmedel för 200,000,000 pund sterling,

för att gälda skatterna till engelska staten och arrenden till de engelska godsägarne. Då det amerikanska skeppet »Constellation» 1847 kom till Dublin med livsmedel från Förenta Staterna till Irlands hungrande befolkning, mötte det engelska skepp på väg till England, fullastade med irländsk spannmål och irländska kreatur.

Under de två därpå följande åren (1849—1851) *dogo i Irland 300,000 människor av hunger.* Under hela århundradets lopp ha hungersnödsperioder oavlåtligt rasat. De uppkommo därigenom att de iriska bönderna icke voro i stånd att i penningar erlägga de ockrararrenden som godsägarna fordrade, utan i stället måste lämna ifrån sig spannmål och kreatur, och själva uteslutande livnära sig med potatis. Så snart potatisskörden blev dålig inträdde hungersnöden.

1905 fastställdes genom statsverksberättelserna i engelska underhuset, att Irland detta år måste betala över 21 millioner pund mera i skatter, än man lagligen, i förhållande till befolkningssiffran, hade kunnat pålägga detsamma, och att det var nödsakat att utgiva 3 millioner pund ensamt i löner och pensioner åt regeringens tjänstemän. *Även nämnda år härskade hungersnöd i västra delarna av Irland.*

»Utgifterna för Irlands civilförvaltning» uppgingo 1870 till 2,395,000 pund sterling; år 1901 belöpte de sig till 6,226,000 pund, alltså en ökning av 150 procent. Under denna tid avtog befolkningen med mer än en million.

1896 fastställde en engelsk kommitté, att Irland *sedan föreningen med England (1801)* hade betalt ungefär dubbelt så mycket i skatter, som det på grund av sin skattekraft hade bort betala. Det hade nämligen erlagt $^1/_{11}$ i st. f. $^1/_{20}$ av »det förenade konungarikets» skatter.

Under nittonde århundradet avtog alltså den iriska befolkningen med mer än hälften, hungersnöd rasade oavlåtligt på den gröna ön, vars fruktbara dalar förvandlades till jättekyrkogårdar, i strömmar flydde utvandrarna från denna dödens och det gränslösa eländets hemvist, vilket i forna da-

gar varit ett paradis på jorden. Under samma århundrade steg Englands rikedom och makt till oerhörda dimensioner. England behärskade haven och monopoliserade världshandeln; Englands välde tillväxte i alla världsdelar med millioner kvadratmil, Englands skattkammare fylldes med irländskt guld.

Världens ögon voro fulla av beundran riktade på England. Och ingen hade ens en tanke över för den ö bakom England, på vilken dess prakt och makt i sista hand voro uppbyggda!

De iriska böndernas, d. v. s. 70 procent av befolkningen, levnadsvillkor trotsade ända till agrarlagstiftningen av 1903 varje beskrivning. De som leva i en ordnad stat kunna icke göra sig en föreställning om de fruktansvärda förhållandena i Irland under hela nittonde århundradet. Jag talar med avsikt blott om tiden sedan den s. k. föreningen med England. Man måste med egna ögon ha sett detta tillstånd, exempelvis i landets södra och västra delar i grevskapen Margo, Galway, Clare, Kerry, Cork, Limerick m. fl., för att kunna tro på dem. Jag måste här nöja mig med två citat.

Redan 1814 tillropade en protestantisk, d. v. s. engelsksinnad domare i Irland full av vrede godsägarne, att de »åtminstone kunde unna sina arrendatorer så mycken bekvämlighet *som en engelsk sugga åtnjöt.*»

I sina *Principles of Social Science* skildrar den amerikanske nationalekonomen *Carey* sina intryck från en resa som han 1872 företog genom Irland (Del I, s. 328):

»Ensamt i Galway Union (d. v. s. ett distrikt av provinsen Connacht) berättades nyligen, att under två år 20,000 stackars människor fördrivits från hem och härd och deras fattiga hyddor förstörts. Alltså 20,000 människor kastade ut på landsvägen, hem- och brödlösa. Stora delar av detta landskap tycktes mig vara en gigantisk kyrkogård, där de många taklösa boningarnas gavlar reste sig som jättegravvårdar. Och de voro ju även vittnesbörd om förödelse och

död! Då jag såg på dem, greps jag av tvivel, huruvida jag verkligen befann mig i ett civiliserat land? Äro sådana hjärtslitande skådespel tänkbara i Sibirien eller kafferlandet?»

Här ha vi en bild av Englands »kulturarbete» i Irland — samma land som nu pretenderar att kämpa för civilisation, moral och frihet.

Endast utrymmets begränsning hindrar mig att upprulla andra liknande bilder för läsarens öga.

Monotonien i Irlands historia sedan 1500.

Men hela Irlands historia alltsedan början av erövringskriget i sextonde århundradets första hälft bjuder åskådarne uteslutande sådana scener av förödelse och död. Alltsedan den dag då Henrik VIII av England av statspolitiska, ekonomiska och dynastiska skäl riktade sin uppmärksamhet på den gröna ön och beslöt dess erövring, har Irland varit ett helvete på jorden. Intet kval har blivit det besparat. Ett skonslöst krig har förts mot dess nationalitet; planmässigt och uppsåtligt hava engelsmännen rövat dess jord, mördat dess språk, förintat minnesmärkena av dess urgamla civilisation, lyst dess religion i akt och bann, plundrat dess kyrkor och kloster, nedsablat dess präster och fosterlandsvänner, förstört dess lagar, ruinerat dess handel och industri, spärrat dess hamnar, stängt dess gruvor, jämnat dess städer och byar med jorden, jagat millioner av dess folk i död och landsflykt. Och allt detta hava engelsmännen gjort för att tillintetgöra den iriska rasens kraft och bryta dess ryggrad. *På liken av millioner iriska martyrer, på ett till sista blodsdroppen utsuget lands elände är sjörövarriket England uppbyggt.*

Det syfte som fullföljdes var alltid ett och detsamma: utrotande eller fördrivande av irerna, och engelsk kolonisering. Icke blott den iriska rasen skulle utplanas, utan alla

minnen av irisk kultur, alla platser, där irisk tradition hade fäste. Uppjagandet av alla lustar genom hoppet om byte och rikedom var icke nog för engelsmännen, äfven de vilda religiösa lidelserna skulle utnyttjas. Till raskriget slöt sig religionskriget. Alla medel voro goda, då det gällde att utrota irerna och förvandla deras blomstrande fosterland till en engelsk kronodomän.

Vi kunna i sanning icke nog anbefalla Englands beundrare att studera den engelska politikens och kulturens metoder i Irland. 1536 exproprierade Henrik VIII i protestantismens namn de religiösa ordnarnes egendomar i Irland. På ett enda år tillföllo 8 abbotstift och 370 kloster med tillhörande jord engelska kronan. Men det förslog icke långt. Henrik VIII:s första åtgärd, sedan han 1541 proklamerat sig som »konung af Irland», var en allmän konfiskering af landets hela jord. Därmed började det systematiskt bedrifna försättandet af iriska folket utom lagen. De grymheter, som förövades under Irlands planmässiga förvandling till en engelsk koloni, ställa allt vad som tilldrog sig i trettioåriga kriget eller undet det nederländska befrielsekriget mot Spanien i skuggan. Och sådana grymheter voro i Irland icke endast en i otyglade lidelser fråssande soldatesks verk; *de voro dikterade av en kallt beräknande och vidsynt politik vid fullföljandet av dess klara och väl övervägda syftemål.* Det gällde att utplåna den iriska rasen och alla spår av irisk kultur och samhällsordning. Med ett ord, *Irland skulle spårlöst försvinna.*

För att nå detta mål blevo åldringar, barn, sjuka, kvinnor, präster torterade, skändade, levande brända, mitt i vintern jagade från hem och härd ut i skogarna, där de fröso och svulto ihjäl eller uppåtos av vilda djur. För ernåendet av detta syftemål var det regel att inga fångar togos i striderna, intet löfte hölls, ingen vapenvila gavs. Hundratrettio år rasade det tygellösa kriget. Under Elisabeth av England nedslaktades 1,500,000 irer. Karl I började efter prövade

förebilder »koloniseringen» av Connacht, den enda provins som ännu förblivit irisk. Cromwell satte kronan på sina företrädares hela verk. I synnerhet är de båda städerna Droghedas och Wexfords öde beryktat. I båda blevo, sedan de belägrats av de engelska trupperna och tvungits till kapitulation, hela befolkningen utrotad, gamla och unga, män, kvinnor och barn. Under flere dagar fortgick nedslaktandet utan avbrott. Det lyckades Cromwell att fullborda erövringen av Irland. I namn af »Jesu Kristi sanna lära», vars förkämpe Cromwell som bekant var, beslöt engelska parlamentet 1653 att sälja 20,000 medellösa iriska män, kvinnor och barn som slavar till plantageägarne i Virginien och Carolina.

Samma år antog engelska parlamentet en annan lag, enligt vilken Irlands förnämsta städer helt enkelt utarrenderades till den mestbjudande. Limerick t. ex. såldes för 30,000 pund sterling och ett årligt arrende av 625 pund, Waterford för samma pris, Galway för 5,000 pund och ett arrende av något mer än 150 pund. 1655 lämnades engelska parlamentet det meddelandet, att staden Galway var fullkomligt rensad från irer. Ända till 1650 hade Galway, trots alla förföljelser, som hamnstad förblivit en farlig konkurrent till London. Därav de ivriga strävandena att förvandla staden till en uteslutande engelsk koloni.

Enligt historikern Prendergast *omkommo fem sjettedelar av Irlands hela befolkning under eröfringskriget.* Då Cromwell, den fromme och sedlige förkämpen för den oförfalskade protestantismen, år 1660 dog, var Irland en enda stor öken. Samtida berätta att man kunde färdas 5* mil utan att se en levande varelse, växt, djur eller människa. Men längs vägarna i dikena, i skogsbrynen sag man hopar af multnade lik av män, kvinnor och barn, vilka dött i hundrade- och tusental av hunger och pest och nu tjänade till föda för rovdjuren.

* Svenska.

Grundstenen till det engelska världsväldet och den engelska rikedomen var lagd.

Utrymmet förbjuder att vidare ingå på enskildheter av Irlands historia under den engelska knutpiskan. Sedan massmorden upphört på grund av att det ej längre fanns slaktoffer i tillräckligt antal och att landets jord redan befann sig i engelsmännens fasta besittning, försmäktade den gröna ön under hela adertonde århundradet i bojorna av en lagstiftning, om hvilken Montesquieu yttrade, att »den var uttänkt av djäflar, skriven med blodbokstäver och inregistrerad i helvetet». När de protestantiska kolonisterna i provinsen Ulster började upparbeta sin industri i ylle och linne, vilken hotade den engelska industrien med konkurrens, ödelades den utan vidare genom drakoniska tvångsåtgärder. Alla Irlands hamnar stängdes för samfärdseln med Amerika och den europeiska kontinenten. Hela Irlands katolska befolkning, d. v. s. 90 procent, ställdes *utom lagen*, i öfverensstämmelse med hvad en hög engelsk domare en gång under 1700-talet förklarade: »lagen utgår från den förutsättningen, att en sådan person som en irländsk katolik icke existerar.»

Om nittonde århundradet har jag redan talat. De fruktansvärda Penal Laws (strafflagarna) upphäfdes 1782, men Englands politik blev fullkomligt oförändrad. Om sextonde och sjuttonde århundradena voro massmordens tidsålder, om det adertonde var de monstruösa strafflagarnes, så var det nittonde hungersnödens, vilken med raffinerad klokhet organiserades genom ett för detta ändamål skapat agrarsystem.

Agrarlagstiftningen av 1903 har nu gjort det möjligt för de iriska arrendatorerna att genom förskott av engelska statsmedel till höga priser återköpa sitt fosterlands jord. Betecknar denna arrendatorernas »befrielse» en förändring i den engelska politiken gentemot Irland? Säkerligen icke! — lika litet som avskaffandet av adertonhundratalets strafflagar betydde en sådan. Syftet med agrarlagstiftningen av 1903 ligger i öppen dag, sedan vi blott en gång fått inblick i

den engelska politikens väsende. *Genom höjande av böndernas livsvillkor skall Irland göras till ett mera givande utsugningsobjekt för den engelska vampyren.* Med det gamla systemet kunde intet mer pressas ur landet; det hade redan uträttat allt vad England lovat sig av detsamma. Ett nytt system måste införas för att befodra samma oföränderliga syfte, nämligen Englands riktande och politiska stärkande på Irlands bekostnad.

En annan fråga är, om detta medel skall åvägabringa det åsyftade resultatet. Trots massmord och utarmande, trots det oerhördaste tyranni och utsugning som någonsin ett folk haft att uthärda, ha irerna hållit stånd. Englands hat mot oss stammar endast ur fruktan. Engelsmännen frukta irerna. De ha orsak att göra det. Historien har lärt dem, att det under fyra sekler trots tusenfaldig övermakt ej lyckats dem att tvinga irerna under isen. Irlands kolonisering har definitivt slagit fel; den gröna öns jord återvänder nu i iriska folkets händer. Katolska kyrkan i Irland är i dag starkare än någonsin, trots århundraden av den grymmaste och ihärdigaste förföljelse. Det nationella språket återuppstår nu ur en nästan fullständig ödeläggelse; det håller överallt sitt intåg i skolor, universitet, litteratur, press och familjeliv. Åkerbruk och industri börja åter utvecklas, nationalförmögenheten ökas, utvandringen har sedan fyra år tillbaka upphört, befolkningen har äntligen börjat långsamt tilltaga. I hela världshistorien finnes intet exempel på en stat, vilken gentemot en annan stat stod i så gynnsam ställning som England mot Irland, och på en politik som dock gjorde så jämmerligt bankrutt, som det allsmäktiga Englands mot den skydds- och maktlösa gröna ön.

I Irlands historia under engelskt herravälde kunna vi åtskilja tvenne perioder. Den första, som omfattar sextonde och sjuttonde århundradena, kännetecknas av den mest brutala fysiska förstöringen av det erövrade folket genom

massakrering i stort. Den andra, som sträcker sig från fördraget i Limerick 1691 till nuvarande tid, utmärkes genom användandet av mera raffinerade metoder, vilka i själva verket icke äro mindre grymma, men i vilka ekonomisk utsugning spelar huvudrollen i stället för massmord med eld och svärd. Även under den andra perioden gives det visserligen fasaväckande exempel på användande av den första metoden, t. ex. det ohyggliga undertryckandet av upproren 1798 och 1916.

Men målet förblir alltid detsamma. När den engelska regeringen beslöt sig för att använda utsugning i stället för massakrering, gjorde den detta blott emedan den sistnämnda metoden trots alla ansträngningar icke gifvit så tillfredsställande resultat som man kunnat hoppas. Men i båda fallen var syftet att utrota den iriska befolkningen, på det att Irland måtte bliva ett tillförlitligt engelskt utanverk och dess världsvälde därigenom betryggas.

Beräkningen var enkel: under alla omständigheter skulle det förhindras att irerna kunde finna existensmöjligheter i sitt eget land. När man hunnit så långt, skulle de antingen dö äv hunger eller lämna landet. Vad utvandrarna beträffar, kunde alltid ett visst antal lockas över till England, där de mot ringa lön skulle inträda i Englands legohär eller i proletariatets led. På det sättet slår England två flugor i en smäll: Irland avfolkas och England får ny kanonföda och nya slavar. Betvingade genom eländet, skola dess fiender bli villiga att bidraga till uppbyggandet av dess rövarvälde och ökandet av dess omåttliga rikedomar.

Även ha från Englands sida alla åtgärder träffats för att göra Irland till ett medel uteslutande för den engelska viljan till makt. Dess industri förstördes under adertonde århundradet planmässigt och uppsåtligt av den engelska regeringen, på det att ingen konkurrent till de engelska fabrikanterna skulle uppstå på andra sidan irländska sjön, och på det att irländarne skulle bli tvungna att köpa engelska varor. Med

hjälp av en lagstiftning och en arrendeorganisation, vilkas himmelsskriande orättvisa söker sin like i världen, bragtes lantbruket till undergång, Europas fruktbaraste land förvandlades till skådeplats för ett elände utan gräns, och befolkningen aftog under 70 år (1841—1911) med nära hälften. För att trygga Englands sjöhandelsmonopol stängdes Irlands hamnar och dess sjöfart avskaffades. För att försvaga den iriska rasen ej blott framkallades ständig hungersnöd på konstlad väg, utan det systematiska försöket genomfördes att genom undernäring, okunnighet och alkohol samtidigt undergräva folkets biologiska och sedliga kraft. Och för att sätta kronan på hela sitt djävulsverk på den gröna ön, har England i hela världen värnlöst prisgivit dess inbyggare åt det infamaste beljugande.

I nio fall av tio skulle ett så behandlat folk, vilket så att säga berövades varje möjlighet att vara till, försvunnit från jordens yta. Irland utgör just undantaget, och det är detta som England aldrig kan förlåta. Det har icke lyckats Englands oerhörda övermakt att tillintetgöra den iriska nationen. Tvärtom, öns historia sedan början av det tjugonde århundradet utvisar en nästan oavbruten följd av framgångar, bland vilka språkets återinförande, återerövringen av jorden och upprättandet av ett nationellt universitet äro de förnämsta.

Visserligen fa dessa framgångar icke komma oss att förbise de kolossala svårigheter som ännu förestå oss. Fyrahundra år av det grymmaste förtryck, träldom och utsugning kunna icke spårlöst gå ett folk förbi. Icke desto mindre blicka vi förtröstansfullt mot framtiden, vilket än vårt öde i och genom det pågående världskriget må bliva. Om vi förr eller senare återvinna den frihet, efter vilken vi så länge trånat, så skall den dagen dock en gång komma. Huru mäktigt det än ma vara, utgör det engelska rövarriket dock ingen oförgänglig byggnad.

Ett står i alla händelser klart. En verklig förkovran för Irland är utesluten, så länge det står under engelskt herra-

välde. Stundom hör man människor förundra sig över att England, som medgivit sina stora kolonier Kanada, Australien och Sydafrika fria författningar, ständigt strävar att kvarhålla Irland under oket. Jämförelsen ådagalägger en fundamental okunnighet om förhållandena, som i dessa båda fall äro från grunden skiljaktiga. Det geografiska läget, rasen, den historiska utvecklingen äro de två faktorer, som göra det omöjligt för England att behandla Irland annorlunda än som ett erövrat land. Det iriska folkets och det brittiska världsrikets intressen äro oförenliga, emedan det förras undertryckande just är en förutsättning för det senares existens. Men det iriska folket vill tillvarataga sina egna intressen, leva sitt eget liv och icke vara ett blott medel för ernåendet av främmande mål. Dess anspråk på självständighet finner sitt berättigande så väl i dess hjältemodiga, aldrig upphörande motstånd mot det engelska tyranniet, som i de lysande framtidsutsikter vilka skola öppna sig för detsamma, när det åter blir herre över sitt eget öde.

Ja, om Irland åter intoge den plats bland världens oavhängiga stater som tillkommer det, om det finge upphöra att vara ett blott objekt för den engelska vampyrens exploatering, om det åter kunde fritt och obehindrat utveckla sina egna krafter! Vilken annan skildring skulle man icke kunna giva av denna av naturen så rikt välsignade ö! Ett blomstrande land av utomordentlig fruktbarhet, i stånd att med lätthet föda 12 à 15 millioner människor med produkterna av sin egen jord, i ett ojämförligt geografiskt läge vid tröskeln till det stora världshavet, med betydande mineralskatter och bebott av ett initiativkraftigt, kulturellt högtstående folk — ett sådant land vore utan tvivel kallat att fylla en om ej ledande så dock gagnande uppgift i det europeiska samlivet. Dess industriella verksamhet kunde då utveckla sig på nytt, dess underbara hamnar vakna till nytt liv och, liksom i forna tider, fyllas med skepp från alla världsdelar, dess invånare skulle åter taga livlig andel i alla människo-

andens framsteg, i konst och litteratur och vetenskap. Det fria Irland skulle vid ingången till Atlanten stå som utpost och dörrvaktare, till skydd för ett fredligt, ur engelska bojor förlöst Europa.

Vårt lands historia under de senaste fyrahundra åren är för oss irer en aldrig sinande källa, ur vilken vi dricka nytt hopp. Ett folk som under hela denna tid alldeles allena har bjudit världens mäktigaste rike trots, är bestämt för högre öden. Att det iriska folket kunnat överleva dessa hårda strider mot erövrarna bevisar dess sedliga kraft. Ty utan denna kraft kan intet folk bestå ett sådant prov.

Det engelska väldet i Indien.

Av *en medlem av Indiska nationalkommittén.*

Ingen annan än den som omsorgsfullt och opartiskt studerat engelsmännens historia i Indien är i stånd att bilda sig ett verkligt omdöme om deras nationalkaraktär. Den stora massan av europeer, vanda att beundra den personliga frihet som råder i England, frånvaron av stående här, den demokratiska karaktär som präglar landets institutioner och de autonoma riksdelarnes konstitutionella frihet, hava godtagit som ett axiom, att engelsmännen äro ett frihetsälskande folk, en av militarism oberörd nation, vilken icke kan vara i stånd till despotism eller brutalitet i sin maktutövning gentemot underlydande land. Det är denna europeiska tro på Englands kärlek till rättvisa och frihet, som bär ansvaret för den rådande okunnigheten om dess långa och blodiga vandring på brottets väg, vilken, begynnande med ödeläggandet av Irlands frihet för åttahundra år tillbaka, fortgått genom det successiva våldförandet av Indien, Persien, Egypten och många andra land. Macaulay yttrade på sin tid, att ju mera han läste av engelsmännens historia i Indien, ju djupare blygdes han över att vara engelsman. Det måste erkännas, att det funnits många engelsmän, vilka kände som han, och att några av de starkaste fördömandena av Storbritanniens brott i Indien och annorstädes uttalats av engelsmän, vilka bevarat samvete nog att förskräckas av den skärande oöverensstämmelsen

mellan deras landsmän puritanska självförhävelse och deras perfida handlingssätt i förhållande till andra nationer. Sir Charles Dilke har fullt riktigt förklarat, att »om vi underlåta att fördöma brottet bliva vi delaktiga i detsamma.» Men de som fördömde det voro blott ett ringa fåtal, och ett fåtal som aldrig gjorde något utöver protesten. Detta är en av egendomligheterna i det engelska folklynnet. De fördöma de regeringar och anklaga offentligen de individer som begingo brottet, men de godtaga kallblodigt de territoriella vinningar vari det resulterar. Som man uttrycker det i dagligt tal, var Robert Clive ur den gängse moralens synpunkt en förfalskare och Warren Hastings en utpressare. Men ehuru Burkes och Sheridans anklagelser mot dem äro klassiska exempel på politisk heder, har brittiska folket som helhet inrymt åt de båda gentlemännen framstående platser i sitt galleri av nationalhjältar. Som en annan hederlig engelsman anmärker: »ehuru Chatham, då han tillhörde oppositionen, skandaliserade hela societeten genom att förklara att han gladde sig åt att höra att kolonierna gjorde motstånd, skulle Chatham som ämbetsman aldrig gått in på att släppa dem från sig. Hans större son hade av naturen motvilja för krig, och *ogillade* — sade han — *erövringar i öster, men han återgav aldrig någonting som hans underordnade förvärvat med vare sig tillåtna eller otillåtna medel.*»

Det är därför ett tecken både på bristande omdöme och historisk okunnighet att, som det nu brukas bland pacifisterna, göra åtskillnad mellan engelska »regeringen» och engelska »folket». Det är av största betydelse för världens fred och välgång, att den engelska nationens karaktär och historia bli grundligt förstådda. Härför finnes det intet bättre sätt än att studera dess tillvägagångssätt i Indien. Vi skola i det följande företaga ett sådant försök och därvid ej blott göra anspråk på rättvisa för det indiska folket, utan därjämte rikta en varning till alla folk som uppskatta sin frihet och frukta att förlora den. Då vi tillhöra

en förtryckt nation och möjligen kunna misstänkas för ensidighet och orättvisa i vår tolkning av brittisk historia, skola vi strängt begränsa oss till engelska källor, så väl officiella som icke officiella. Av deras egen mun skola vi döma dem.

Vilka anspråk man än i våra dagar må uppställa beträffande de civilisatoriska motiven för europeiskt erövrarvälde i Asien, så är det visst att sökandet efter vägen till Indien i femtonde århundradet, vilket gav upphov till Christopher Columbus' resor och upptäckten av Goda Hoppsudden genom Vasco da Gama, icke hade sin grund i någon mera upphöjd känsla än åstundan att komma i besittning av några av Indiens vitt beryktade rikedomar. Portugiserna följdes av holländare, holländarne av fransmän och engelsmän, och en allmän tävlingsstrid uppstod bland nationerna, vilken alldeles icke gör civilisationen någon heder.

Vad engelsmännen beträffar, gåvo deras ministrar, vilka under drottning Elisabeths ärelystna tidevarv strävade att utbreda det engelska sjöherraväldet, år 1600 koncession åt några få engelska köpmän, och detta lilla fåtal, som bar det mycket oskyldiga och respektabla namnet »Company of Merchants trading with the East Indies», anhöll ödmjukt om de indiska furstarnas tillåtelse att driva handel med deras folk.

De engelska metoderna under denna Englands tidigaste beröring med Indien kännetecknas av två iögonenfallande drag. För det första betraktade engelsmännen icke blott alla sina övriga europeiska rivaler som sjörövare, utan de torterade till och med engelsmän, som tillhörde konkurrerande handelsbolag. En gammal krönikeskrivare, vilken grundar sin utsago på tidevarvets engelska auktoriteter, säger att »de brukade själva vid denna tid använda tortyr mot sina egna landsmän, ja, mot sina egna tjänare. Innan de erhöllo befogenhet att fälla dödsdomar *brukade de som regel piska ihjäl eller svälta ihjäl* dem som de önskade göra

sig kvitt, och rätten att ådöma sjörövare livsstraff använde de till att mörda privata handelsidkare.*

För det andra nedläto de sig, för att vinna sina syftemål hos de indiska härskarne, »till den mest osmakliga underkastelse**» och förklarade sig, så snart tillfälle gavs, vara »Orientens furstars allra ödmjukaste tjänare» — (vilket de i sanning alltid hade bort förbliva).

Det var genom denna kloka blandning av servilitet och brutalitet, som engelsmännen lyckades förskaffa sig så starkt fotfäste invid kusterna. Jakob I skrev ett handbrev till sin »ärorike broder», Stora Mogul, för att anbefalla Ostindiska kompaniets funktionärer i hans beskydd, och kejsar Jehangir tillät dem i intet anande ädelmod att anlägga handelsplatser vid Surat, Cambay, Broach och Ahmedabad, och bekräftade 1613 deras besittning av dessa orter genom ett kejserligt edikt. 1615 sändes sir Thomas Roe som ambassadör till Moguls hov. En samtida målning, som utvisar den djupa ödmjukhet varmed Roe bragte den indiska kejsaren sin hyllning, väcker bittert smärtsamma känslor hos en nutida indier, vilken ser sina stoltaste furstars stolta huvuden böjas inför en engelsk vicekonung! 1616 anlade kompaniet faktorier i Kalikut och Masulipatam. 1624 erhöll det jurisdiktion över sina egna undersåtar; huru ödesdigert detta medgivande var, utvisar ej blott engelsmännens historia i Indien, utan även kapitulationerna i Turkiet och Egypten med obestridlig tydlighet. Bombay som hade varit en portugisisk koloni och avträddes till Karl II av England såsom en del av prinsessan Katharinas hemgift, såldes av konungen till Ostindiska kompaniet.

Sålunda lyckades det, som en hederlig engelsman skriver i sin öppenhjärtiga bok***, »att under de första åttio årens

* Not till Mills »History of India», Del I kap. 2.

** Mills History of India Del I kap. 5.

*** William Torrens »Empire in Asia and how we came by it, a book of confessions.

samfärdsel med Orienten förtjäna penningar, fatta fäste som kolonister på åtskilliga viktiga platser och begå en oändlighet av fula handlingar av olika grad och oerhördhet mot vänner och fiender, men icke att väcka de österländska maktinnehavarnes misstankar.»

Men det dröjde icke länge innan främlingarnes verkliga skaplynne började träda i dagen. 1680 började den engelske guvernören i Bombay trakassera pilgrimsskeppen på väg till Mekka och nedkallade sålunda den kejserliga vreden över Ostindiska kompaniets köpmäns oskyldiga huvuden. Kejsaren utfärdade ett edikt, som förklarade att det icke längre var förenligt med hans rikes säkerhet, att engelsmännen stannade i Indien för att fullfölja inkräktares syften. De utdrevos från Surat, ön Bombay intogs och engelsmännen inneslötos i fästningen; deras faktorier på olika platser beslagtogos. Detta kraftiga tillvägagångssätt bragte engelsmännen till förnuft, och deras krypande böner om förlåtelse resulterade — tyvärr! — i att kejsar Aurangzeb utfärdade en firman, vari förklarades att »eftersom alla engelsmännen inlämnat en mycket ödmjuk och undergiven skrift om att de brott de begått måtte förlåtas dem, samt att denna förlåtelse måtte offentliggöras genom en ny firman, och sedan de sänt sina *vakils* (agenter) till det himmelska palatset, det mest lysande i världen, för att återvinna den kejserliga nåden — — — — och sedan de lovat att återupptaga sina forna vanor och bruk beträffande hamnen och icke mera uppföra sig på ett så skamligt sätt, har hans majestät, i enlighet med sitt nådiga sinnelag mot alla världens folk, haft överseende med deras fel och godhetsfullt förlåtit dem.» Engelsmännen återfingo Surat.

Men blott få år senare råkade kompaniet i tvist med nawaben av Bengalen, och dess tjänstemän började taga i övervägande huruvida de ej nu länge nog uppträtt som »Österns furstars allra ödmjukaste tjänare», och »om ej den politik som de funnit framgångsrik gentemot sina egna

landsmän även skulle kunna användas mot de infödde härskarne». 1685 utrustade de i överensstämmelse härmed en expedition för att erövra Chittagong, men deras strövtåg blev med kraft tillbakaslaget och de förlorade faktorierna i Patna och Cossimbazar. Återigen bådo de ödmjukt om förlåtelse. Men alltifrån den dagen inriktades kompaniets strävanden, från att ha fullföljt rena handelsändamål, alltmer på territoriellt förvärv. De instruktioner som år 1689 utgingo från England innehålla följande belysande uttalanden: »Tillväxten av vårt område är föremål för vår omsorg i lika hög grad som vår handel, det är detta som måste vara vårt ryggstöd, när tjugu olika tillfälligheter vålla avbrott i handelsförbindelserna; *det är detta som skall göra oss till en nation i Indien;* utan det vore vi blott en hop smyghandlare sammanhållna av ett bolagsbrev och endast i stånd att idka handel när ingen funne det i sitt intresse att förhindra det.»

Handeln var hädanefter blott en förevändning, tjänlig att bana väg för den territoriella besittningen.

1699 anhöllo engelsmännen ödmjukt att få grunda åtskilliga nya faktorier och *bygga fästningar bredvid dem.* »Härmed», säger historieskrivaren, »började de dock försiktigt för att icke oroa de inhemska regeringarne.»

Före slutet av sjuttonde århundradet hade »kompaniets tjänstemän» slagit sig ned på tre platser vid mynningen av floden Hughli och vid Calcutta och byggt befästningar åt vilka de gåvo namnet Fort William. Med anmärkningsvärd försiktighet och slughet utbyggde de dessa befästningar. »Bastioner uppfördes i hörnen av faktoriet under förevändning att de voro förvaringsrum.» Men då de ännu stodo illa till boks hos ståthållaren över Bengalen, ansågo de det förtänksamt att avväpna alla misstankar genom ännu en ödmjuk böneskrift till kejsaren, daterad 12 september 1712 och hållen i följande ordalag:

»En ödmjuk ansökan från John Russell, som räknar sig för det minsta bland stoftkorn, och vars panna är såsom

en fotapall åt *honom* som är den absolute härskaren och universums stödjepelare, vars tron kan jämföras med Salomons och vars rykte är såsom Kyrus' rykte. — — — Vi engelsmän, som hittills handlat i Bengalen, Orissa och Behar, tullfritt, utom i Surat, äro eders majestäts allra lydigaste slavar, vilka alltid lyssna efter edra befallningar. Vi hava villigt iakttagit edra allraheligaste påbud, och hava funnit nåd för edra ögon, vi hava, som det anstår tjänare, omsorgsfullt respekterat eder rätt över havet — — — — vi begära eders majestäts tillåtelse att alltjämt såsom förut, utan hinder få idka vår handel inom ovannämnda områden.»

Om vi jämförelsevis utförligt behandlat de s. k. engelska »faktoriernas» utveckling, så har det ej skett endast för att klarlägga de medel varmed engelsmännen började sitt arbete, utan även för att påvisa att det tog dem ett helt århundrade att förvärva även detta lilla fåtal handelsplatser. Med adertonde århundradet började emellertid ett nytt skede av Ostindiska kompaniets historia. Sedan de genom sin dubbelhet och skenbara underdånighet invaggat Indiens härskare i en bedräglig trygghetskänsla, började engelsmännen nu draga fördel av de inre störningarna i landet och inblanda sig i de rivaliserande furstarnes tvister, med ödeläggande resultat för dessas självständighet. För att förstå huru engelsmännen omsider lyckades bliva herrar över Indien, måste vi hålla tvenne omständigheter beträffande denna tids historia i minnet. För det första att kejsar Aurangzebs bigotteri och fanatism fullbordade Mogulväldets upplösning, så att de band som sammanhöllo rikets delar vid början av adertonde århundradet voro synbart uppluckrade. För det andra att det fanns tvenne främmande nationer, vilka båda inriktat sin rovlystnad på Orienten, var för sig uppgjort planen att grundlägga ett territoriellt rike på den indiska halvön, och som överförde sin ömsesidiga traditionella och historiska fiendskap från Europa till Orienten. Med andra ord hade å ena sidan

Indien, statt i förfall och upplösning, tillgripit inbördeskriget som det naturliga medlet att ordna sina sociala och politiska angelägenheter, och nya stater voro stadda i uppkomst — å andra sidan uppträdde just vid denna tid engelsmän och fransmän som rivaliserande fribytare och plundrare. Dessa europeer började nu, utan hänsyn för vare sig privat eller offentlig moral, inblanda sig i landets inre angelägenheter. Engelsmännen skryta i våra dagar med att de upprättade ordning och fred där det förut härskade kaos och anarki. Vi skola här visa huru de själva gjorde allt vad de förmådde för att framkalla anarki i landet och driva förvirringen till det yttersta, detta av de smutsigaste bevekelsegrunder och personlig vinningslystnad. Som en engelsk författare anmärker, »måste det indiska inbördeskriget ha varit en spekulation som det lönade sig att driva, eftersom det avkastade så vackra summor till bestickningsändamål.» Man lämnade i sanning icke Indien någon tid att beställa om sitt hus. Den anarki, som inbröt i det adertonde århundradet, var blott en av de oundvikliga sociala och politiska kriser vilka alla nationer ha att genomgå under loppet av sin utveckling. Den europeiska inblandningen i händelsernas naturliga förlopp var icke blott fullständigt oberättigad, utan kan helt enkelt betecknas som fribyteri och våldshandling. Som dr. Richard Congrave, stiftaren av positivistiska samfundet i London, skrev 1859 efter det s. k. »Sepoyupproret»: »Vi kunna i sanning anstränga vår inbillningskraft till det yttersta utan att finna någon grund till rättfärdigande för en europeisk makt att taga Indien i besittning. Mogulrikets sönderfallande hade på sin tid desorganiserat alla dess inre förhållanden och förorsakat stor och beklagansvärd förvirring. Men detta skulle åtminstone icke i vår tid ansetts som en tillfyllestgörande rättsgrund. Alla det moderna Europas folk hava genomgått liknande perioder, och alla skulle i lika hög grad avvisa tanken på någon våldsam yttre inblandning, som blott

skulle förhindra verkan av de naturliga botemedlen. Ett sådant sakernas tillstånd förklarar framgången av vårt företag, men rättfärdigar det icke.»

Inom det begränsade utrymme som står till vårt förfogande är det oss icke möjligt att ingå på historien om den fransk-engelska rivaliteten och stridigheterna i Indien. Det må vara nog att säga att varken lojalitet mot deras indiska bundsförvanter eller de papperslappar, kallade traktater, som de tid efter annan undertecknade, hindrade engelsmännen att systematiskt bereda vägen till undergång så väl för sina bundsförvanter som för sina franska rivaler i rofferi. Varken La Bourdonnais' Comte de Lallys tillfälliga framgångar eller Dupleix' snille kunde rädda franmännen från verkningarna av engelsmännens subtila och ihärdiga undermineringsarbete. Låtom oss ur tidevarvets historia uttaga ett enda litet exempel på engelsmännens respekt för traktater. När freden slöts mellan engelsmän och fransmän 1754, förpliktade den första artikeln i fredsfördraget båda nationernas handelskompanier att »för alltid avstå från all indisk regeringsmakt och värdighet och att icke längre blanda sig i de tvistigheter som kunde uppkomma mellan furstarne i detta land.»* Nu fanns det i Carnatic tvenne tronpretendenter, Chanda Saheb, som understöddes av fransmännen, samt Muhammed Ali, som understöddes av engelsmännen. Efter den förres död erkändes den senare 1754 som nawab eller härskare. För att å sin sida lägga i dagen den ömsesidiga oegennyttan hos de båda rivaliserande kolonierna, hade fransmännen samtyckt till att avstå från fyra värdefulla distrikt, som de tagit i besittning under kriget. »Men knappast hade bläcket hunnit torka på fördraget», skriver Torrens, »förrän Muhammed Ali frestade kompaniets tjänstemän med halva det byte som stode att vinna, om de ville hjälpa honom emot vissa

* Mills »History». Del VI kap. 2.

vasaller, vilka enligt hans framställning voro skyldiga honom tributer till stora belopp. Löftet *om bytet bländade dem* och de gingo in på förslaget. Fransmännen protesterade och vädjade till fördragets bestämmelser och till sitt uppgivande av de nämnda distrikten som borgen för sin egen fredsvilja, men förgäves. De måste ännu en gång gripa till vapen.»

Vi måste nu rikta vår uppmärksamhet på Bengalen. Det var där som engelsmännens trolöshet och våldspolitik i mitten av adertonde århundradet lade grundstenen till deras imperium, och historien om dessa deras gärningar förtjänar att läsas och åter läsas av alla som tro att Indien *erövrades* av engelsmännen, och att de erövrade det som hederliga gentlemän, i den kristna civilisationens intresse.

Bengalen utgjorde en provins i Mogulriket och ståthållaren, som utnämndes av kejsaren, kallades subahdar. Under Ali Vardi Khan, som var subahdar från 1739 till 1756, var Bengalen en utomordentligt välskött och blomstrande provins. Sistnämnda år efterträddes han av sin brorson, nawaben Suraj-ud-Daulah. Då engelska kompaniet ådragit sig hans misstroende genom den iver, varmed det befäste Calcutta, och då det vidare hade trotsat hans myndighet, så drog nawaben, som icke var sinnad att tåla några planer på makttillväxt å deras sida, i fält med några tusen man och besatte Calcutta. Nyheten om Calcuttas fall framkallade panik bland engelsmännen, och en undsättningshär utsändes under befäl av Robert Clive och amiral Watson. Dessa återtogo Calcutta i början av år 1757, och ett fredsfördrag avslöts mellan dem och nawaben, vilken, som Clive själv erkänner i sin förtroliga brevväxling, »uppfyllde varje artikel i fördraget.» Nawaben Suraj-ud-Daulah hyste emellertid en mycket naturlig och berättigad önskan att utdriva engelsmännen ur landet. Han angav dem som »fredsstörare» och förklarade att »han icke var i stånd att skriva om deras trolöshet». Men olyckligtvis råkade han

i tvist med sina egna adelsmän och hovfunktionärer. En sammansvärjning uppstod bland dem, i spetsen för vilken stod Mir Djafar, en onkel till nawaben och befälhavare över armén. Som de missnöjda adelsmännen visste att nawaben hatade engelsmännen och var vänligt sinnad mot fransmännen, inledde de en intrig med de förra i syfte att störta Suraj-ud-Daulah och uppsätta Mir Djafar på tronen. När alla förberedelser voro träffade, skulle Clive plötsligt rycka i fält och Mir Dajfar desertera med en del av nawabens trupper. (Med diabolisk slughet och beräkning uppehöll Clive hela tiden den mest vänskapsliga brevväxling med nawabru själv.) Till tack för kompaniets hjälp skulle Mir Djafar ersätta de förluster det lidit vid nawabens angrepp på Calcutta. Omichand, den rike bankir som förmedlat komplotten, begärde att de förluster han personligen lidit under belägringen skulle återbetalas till honom ur skadeersättningssumman och fordrade att detta skulle garanteras genom en klausul i fördraget mellan Mir Djafar och kompaniet. Clive var ovillig att utbetala summan, men vågade icke förolämpa en så inflytelserik person. Därför satte den store grundläggaren av det brittiska imperiet i Indien upp två fördrag, ett på vitt papper och ett på rött. Det vita innehöll den av Omichand begärda garantien, men på det röda var den utelämnad. Båda papperen undertecknades av alla vederbörande parter utom amiral Watson, som vägrade att inblanda sitt namn i detta bedrägeri. Då frånvaron av detsamma skulle ha vållat misstankar, förfalskade Clive hans namn. När sedan tiden kom att göra upp affären, visade han Omichand den röda traktaten!

Det var på detta sätt Clive utkämpade och vann det ryktbara »slaget» vid Plassey, vilket engelsmännen räkna för en av sina största »militära» framgångar. I verkligheten var det ett rekordmärke i den mänskliga lumpenhetens och cynismens historia, ty det var i sanning intet »slag» att på förhand anordna förräderi mot en fosterlandsälskande

furste genom desertering av hans egna trupper och att trygga framgången av denna ärelösa komplott genom överlagd förfalskning och bedrägeri.* Mir Djafar anade föga det pris han och hans land skulle få betala för att han hjälpt Clive att vinna det namnkunniga slaget. Naturligtvis ernådde han sin upphöjelse som härskare över Bengalen, Behar och Orissa, och hans rättigheter garanterades genom ett *högtidligt* fördrag på tretton artiklar, vilket avslöts i juni 1757 i »Guds och det heliga evangeliets namn». Det var en off- och defensivallians. Men Mir Djafar ägde kompaniets vänskap jämnt upp så länge han kunde betala för den. Han fann emellertid att dess fordringar blevo tyngre och outhärdligare för varje dag. För att kunna tillfredsställa engelsmännens krav måste han lägga nya skatter på sitt redan över hövan beskattade folk. Främmande invasioner och inbördes stridigheter hade redan allvarligt kringskurit landets industriella resurser, och Mir Djafars utbetalningar till de främmande inkräktarne råkade i efterhand. Därför intrigerade kompaniet därhän att Mir Djafar blev avsatt, trots det högtidliga fördraget i Guds och det heliga evangeliets namn, och hans svärson Mir Kasim upphöjdes till regent över Bengalen. Den gamle mannen, som alltför sent lärde sig inse sitt eget förräderi och engelsmännens svek, vände sig till presidenten för det engelska rådet med följande ord: »Ni har ansett lämpligt att bryta edra löften. Jag skulle icke vilja bryta mina. Hade jag haft sådana avsikter, kunde jag ha uppbådat tjugutusen man och slagit er. Min son Miran varnade mig på förhand för allt detta».

Men den nye regenten Mir Kasim var en patriot och gjorde motstånd mot de engelska kraven. Engelsmännen började på nytt intrigera, avsatte honom och återinsatte

* Det mycket inspirerade och fosterländska bengaliska dramat »Suraj-ud-Dowlah» med ämne från denna olycksdigra historiska period förbjöds för några år sedan av Robert Clives moderna efterföljare.

Mir Djafar, med vilken de avslöto ett nytt »högtidligt fördrag» år 1763.

Erfarenheten borde ha lärt Mir Djafar gagnlösheten av överenskommelser med europeerna, men han ansåg den nya traktaten nödvändig, och då han fruktade att kompaniets tjänstemän åter kunde kasta över bord de högtidliga förpliktelser de en gång givit att förbliva hans trogna bundsförvanter, uppställde han en serie krav, på vilka engelsmännen naturligtvis genast gingo in. Men redan 1764 trädde kompaniet åter nawabens rätt för nära, då de begärde av honom en försträckning för sina militära utgifter, vilken de enligt fördragets ordalydelse icke hade någon som helst rätt att fordra.

»Det har aldrig påståtts», skriver Torrens, »att vare sig av honom (Mir Djafar) eller hans efterkommande något försök gjordes att avvika från fördragets bestämmelser, och dock blevo så småningom den ena efter den andra av dess paragrafer kringgångna och borteskamoterade av den starkare parten till den svagares skada, till dess att det slutligen helt kallt föreslogs, i en hemlighållen anvisning från en statssekreterare, att hela innehållet och meningen i denna grundläggande traktat skulle annulleras, och att själva tillvaron av en subahdar av Bengalen, av vilken engelsmännen ännu 1763 voro glada att få sig landområden och privilegier beviljade, efter den då levande furstens död skulle på grund av finansiella bekvämlighetsskäl offentligen avskaffas.»*

Vid Mir Djafars död besteg hans äldste son, nawab Nadjm-ud-Daulah, tronen, och kompaniets tjänstemän drogo fördel av det förtroende nawaben hyste för dem och begagnade tillfället att försäkra sig om åtskilliga förmåner för egen och för kompaniets räkning. 1765 uppsatte de en ny traktat, i vilken nawaben förmåddes att göra kompaniet

* »Empire in Asia», s. 51.

åtskilliga nya medgivanden och lägga en del av landets militära förvaltning i dess händer. Framgången av denna sluga plan kom Ostindiska kompaniet att försöka gå ännu litet längre. Sedan det nu fått armén under sin kontroll, ville det stärka sin finansiella ställning genom att omhändertaga nawabens inkomster. Följaktligen beslöto de att utnyttja den makt, vilken han anförtrott dem, såsom medel att ernå detta mål. Snart nog erbjöd sig ett tillfälle att begagna nawabens trupper jämte deras egna till att erbjuda ett värdefullt bistånd åt kejsaren i Delhi. Därpå förmådde de kejsaren att med anseende till den lämnade hjälpen utfärda en firman, som överlät åt kompaniet den s. k. *Dewäni* (d. v. s. rätten att förvalta statsinkomsterna) i Bengalen, Behar och Orissa, dock med det uttryckliga förbehållet att intet som medgavs i denna koncession »skulle medföra någon förminskning av Nawab-Nazims (regentens) makt och värdighet.

Denna överlåtelse av Dewani var den avgörande vändpunkten i Indiens historia. Den bevisar så väl den politiska slöheten som den fullkomliga bristen på självaktning hos den kejserliga regeringen i Delhi, vilken för att erhålla medel till lyx och utsvävningar på detta lättvindiga sätt kontraherade bort landets frihet till en hop utländska äventyrare, vilka varit hans öppna fiender. Men, som en hederlig engelsman påvisar, »det är lönlöst att påstå, när man granskar de uttryck som användes i firmanen och de bestämmelser den innehöll, och när man behåller i minnet de förtroliga yttranden varav parterna begagnade sig beträffande den, att den någonsin föreslogs eller beviljades, begärdes eller mottogs som *ekvivalent till en överlåtelse av regeringsmakten* över de tre provinserna till kompaniet». Men att den brukades och missbrukades till detta ändamål, först smygande och förstulet, sedan skrupellöst och i raskt framskridande tempo, är sant. Men det är icke sant att något sådant syfte ens antyddes förrän gärningen var gjord.»*

* Torrens, »Empire in Asia». S. 61.

Vi se att det icke var genom någon moralisk överlägsenhet eller genom öppna militära bedrifter engelsmännen installerade sig i Indien. Det var genom odisputabel plundring och utpressning, bestickning och bedrägeri, som Clive och hans kamrater förökade engelsmännens rikedomar och Georg III:s besittningar, liksom deras politiska efterföljare Asquith och Lloyd George nu sträva att föröka Georg V:s.

Innan vi övergå till den långa och märkliga berättelse om rofferier, mened, förtryck, traktatsbrott, usurpationer och godtyckliga angrepp, som utgör engelsmännens historia i Indien från 1757 till nuvarande tid, är det dock mödan värt att dröja och taga i betraktande vilket inflytande denna här ovan skildrade första period av plundring hade på Englands och på Indiens folk.

Först England. Det är omöjligt att noggrant uppskatta omfånget av de personliga förmögenheter kompaniets tjänstemän skapade sig, men när Clive och hans kompanjoner i plundringen kommo till England, satte deras oerhörda rikedomar dåtidens redan förut urartade och sedeslösa samhälle i eld och lågor. »Hoppet om orientaliskt byte spred sig som en epidemi, och liksom andra sjukdomar blev den, sedan smittämnet vunnit tillräcklig utbredning, inom vissa klasser, släkter och umgängeskretsar ärftlig och permanent. — — — Skrupler beträffande rätt och orätt i internationell eller individuell mening betraktades naturligtvis som ren känslosamhet.»* »Ingenstädes i Europa och kanske ingen annanstädes heller i världen», anmärker historikern Lecky**, »samlades stora rikedomar så lätt. Clive själv hade gått ut som en fattig bokhållare; när han vid trettiofyra års ålder återvände till England, hade han förvärvat en förmögenhet på 40,000 pund om året, varför-

* Torrens, »Empire in Asia», s. 54.

** Wm Lecky, »History of England in the eighteenth century». Del IV s. 263.

utom han gav 50,000 pund till sina släktingar, och han förklarade ofta efteråt, att när han tänkte på vad han kunde ha fått, *var han förvånad över sin blygsamhet.* Det var en vanlig företeelse att unga män som farit ut utan att äga en penny, efter tio à tolv år återkommo med förmögenheter, som satte dem i stånd att tävla med eller överglänsa landets äldsta familjer. Genom att köpa ett stort antal »rotten boroughs» och behärska deras röster, som Clive gjorde, vunno de även avsevärt nflytande i parlamentet.

Men ännu mer betydelsefullt än inflytandet på individernas förmögenhet och det engelska samhällets moral var verkan på Englands industriella expansion. Ämnet har blivit så skarpsinnigt utrett av professor Brook Adams*, att vi icke kunna göra bättre än citera honom in extenso:

»Då Mill diskuterar fenomenen inom det högst centraliserade samhälle, vari han levde, definierar han kapitalet som »en lagring av mänskligt arbete». Med andra ord, kapitalet kan betraktas som lagrad energi; men större delen av denna energi flyter genom bestämda kanaler; penningen ensam är i stånd att omedelbart förvandlas till vilken form av verksamhet som helst. Därav kom det sig att det stora tillflödet av de indiska rikedomarna, som i sin ordning betydligt ökade den stora kontanta nationalförmögenheten, icke blott utvidgade denna energi, utan också tillförde den större smidighet och rörlighet.

Kort efter slaget vid Plassey började rovet från Bengalen anlända till London, och verkan därav tyckes ha varit omedelbar, ty alla auktoriteter äro ense om, att den »industriella revolutionen», som så skarpt skiljer det nittonde århundradet från alla föregående, började med år 1760. Före detta år voro, enligt Baines, de maskiner som användes vid bomullsspinning i Lancashire nästan lika enkla som de i Indien. Omkring 1750 var den engelska järntillverk-

* »The law of civilisation and decay», s. 259—260.

ningen stadd i nedgående, emedan skogarna, som lämnade bränslet, voro förhärjade. Vid den tiden kom fyra femtedelar av det i England använda järnet från Sverige.

Slaget vid Plassey stod 1757, och förändringen följde med en hastighet utan like. 1760 kom ryckverksskytteln till användande och kol ersatte den förut använda veden i masugnarna. 1764 kom Hargreaves spinnmaskin, 1779 Cromptons; 1785 tog Cartwright patent på sin mekaniska vävstol, och, främst av allt, fullbordade Watt 1768 ångmaskinen, den mäktigaste av alla typer av centraliserad arbetskraft. Men ehuru alla dessa maskiner beredde den tillväxande tidsrörelsen utlopp, voro de ej tillväxtens orsak. Uppfinningar äro i sig passiva, många av de betydelsefullaste ha legat slumrande under århundraden i väntan på att ett tillräckligt kraftförråd samlats för att kunna utnyttja dem. Detta kraftförråd måste alltid taga form av penningar, och penningar som ej äro bundna utan i rörelse. Minsta delen av Watts arbete låg i att undfå idén, det tog honom hela hans liv att få den ut i marknaden. Innan Indiens skatter inflöto och krediten därigenom ökades, funnos ej medel nog därtill. Hade Watt levat femtio år tidigare, hade nog han och hans uppfinning tillsammans gått under. Aldrig sedan världens begynnelse har en kapitalplacering givit sådan avkastning som utplundrandet av Indien, ty under mer än femtio år stod England utan någon konkurrent. Att det under så lång tid fick åtnjuta sitt monopol synes först gåtfullt, men förklaringen ligger måhända i tillståndet på kontinenten. Sedan Italien blivit ruinerat genom förlusten av sin handel på orienten, hade det upphört att utveckla ekonomiskt sinne; följaktligen var ingen klass av befolkningen i stånd till plötslig och kraftig framryckning. I Spanien hade präster och krigare så grundligt utrotat de icke troende, att riket, långt ifrån att konsolideras under sjuttonde århundradet, som England och Frankrike, var statt i full upplösning vid 1688 års revolution. I Frankrike hade något

liknande tilldragit sig, ehuru i mindre skala. Efter ett och ett halvt århundrades strider hade kyrkan lyckats åstadkomma upphävandet av det Nantesiska ediktet. Vid upphävandet gingo många hugenotter i landsflykt, och sålunda drevs en stor del av den ekonomiska klass som skulle varit farligast för England, över kanalen och förenade sin energi med den engelska. Tyskland saknade kapital. Omringat av fiender och utan kustland hade det inga förutsättningar för krigföring anlagd på byte; det kunde därför icke samla penningar och icke konsolidera sig förrän det 1870 tog sådana från Frankrike. Sålunda stod Holland 1760 som den ende medtävlaren, rikt, sjöfarande och befolkat av protestanter. Men Holland kunde icke åstadkomma samma massverkan som dess store medtävlare och hade ej heller några mineral; långt ifrån att kunna öka tempot för sin materiella utveckling, visade det sig oförmöget att ens relativt vidhålla det. På detta sätt ensamtstående och välsignat med kol och järn, kunde England icke blott behärska de europeiska och amerikanska marknaderna vid en tid då produktionen överallt var till det yttersta överansträngd av krig, utan även för underpris utnyttja det hinduiska arbetet i Calcutta. I viss mån kunna Englands vinster bedömas genom tillväxten av dess statsskuld, som måste anses representera dess kapitalbildning. 1756, då Clive for till Indien, uppgick statsskulden till 74,475,000 pund och räntorna å densamma till 2,753,000 pund; 1815 hade skulden växt till 861,000,000 pund och räntorna till 32,645,000 pund. 1761 avslutade hertigen av Bridgewater den första av de kanaler vilka sedan bildade en inländsk vattenväg, den kostade 50,000,000 pund, eller mer än två tredjedelar av hela statsskulden vid sjuåriga krigets utbrott. Under mellantiden hade ångan kommit, fabriker byggts, vägnätet förbättrats och broar konstruerats, allt detta genom ett kreditsystem som omfattade hela landet. Kredit är i centraliserade samhällen energiens bästa vägbanare, och

så snart Indiens utplundrare samlat kapital nog i London att lägga grunden för densamma, sköt den upp med häpnadsväckande hast.»

Men om det indiska bytet under denna korta tidrymd förmådde framkalla Englands häpnadsväckande industriella expansion och definitiva förrang som världsmakt, hvilket var då Bengalens tillstånd efter blott tio år af brittiskt välde? Vi ha sett huru »Clives snille», som engelsmännen kalla det, lyckades tillförsäkra det engelska kompaniet fullständig kontroll över provinsens inkomster. Hans så väl som hans efterträdare Vanittarts förvaltning utgjorde en period av rofferi och utpressning, vars like man icke anat ens under de mest despotiska och kaotiska inhemska regeringar. Icke nog med att de naiva och lättrogna indiska furstar som knutit »vänskapliga traktatsenliga förbindelser» med engelsmännen, själva bragtes i fattigdom och beroende, utan även landtbefolkningen, för vars egendom de voro ansvariga och vars öde vilade i deras händer, pressades till marken med ständigt växande hårdhet för att kunna tillfredsställa engelsmännens ständigt växande utsugarkrav. De olyckliga bönderna och de fattigare klasserna i övrigt jämrade och klagade, men det fanns ingen som kunde hjälpa dem. De rikare klasserna ryste och uthärdade i tystnad expropriationssystemets ständiga framsteg. Kompaniets direktörer i London ropade på penningar, dess tjänstemän i Indien måste skaffa tillräckligt till utbetalningarne av de höga utdelningarne och dessutom till sina egna vackra privatbebesparingar, och de indiska furstarna, »bundsförvanter» till dessa »tjänstemän», måste pressa sina undersåtar — och för att sätta kronan på verket var riskörden 1768 knapp, priserna stego och de fattigare jordbrukarne hade följaktligen föga över till utsäde. Men risexporten fortgick och skatterna hade aldrig indrivits med större noggrannhet. Under de följande två åren förvärrades förhållandena alltjämt. Under de indiska härskarne var det sedan urminnes

tider sed att efterskänka skatterna under perioden av missväxt och nöd. Men det engelska kompaniet, Bengalens nye härskare, besvärades icke av dylika mänskliga hänsyn. I januari 1770 omnämner tillfälligtvis en mr Cartier, att ett distrikt led svårt av brist på föda, men, tillägger han med den känslolöshet som är karaktäristisk för köpmansfolket — »ännu har intet underskott i skattebetalningen kommit till synes!» När nu medellösa människor, ur stånd att odla sin jord, måste alltjämt skaffa utvägar för att kunna betala de ständigt ökade skatterna — brittisk beskattning — vad måste följden bli? Allmän hungersnöd och allmänt stigande dödlighet. Hungersnöden 1770 — en försmak av den som nu blivit det indiska folkets dagliga bröd — var en ödeläggelse om vilken, som d:r William Hunter anmärker*, »de engelska historieskrivarne naturligt nog ha mycket litet att säga», men »som i samtida hågkomster framstår i förfärande dimensioner», och som i sanning »utgör nyckeln till Bengalens historia under de följande fyrtio åren». Enligt rapport av den 9 maj 1770 »övergick dödligheten och nöden all beskrivning. Över en tredjedel af invånarne i den en gång så rika provinsen Purneah omkommo, och även på andra håll rådde samma elände.» Men inga oordningar, inga utbrott, inga våldsamheter förekommo å lantbefolkningens sida. »Utmärglade och förtvivlade kvinnor och barn dukade långsamt under av brist på föda. Man sålde boskapen, pantsatte redskapen och levde av sädeskorn, så bjödos barnen ut, till dess inga köpare längre kunde uppdrivas; slutligen inrapporterades till regeringen att de kvarlevande livnärde sig av liken.**

Men slutligen brast folkets traditionella försynthet. »Hopar av hungrande, bleka och utslitna bönder strömmade in i städerna, förande med sig farsoter av alla slag, koppor,

* Annals of Rural Bengal.

** Rapport av den 2 juni 1770.

dysenteri och febrar och spridande fasa och skräck bland de rika och härskande.»*

Från detta fruktansvärda år 1770 förskriver sig till två tredjedelar den bengaliska aristokratiens ruin. Av ett årligt skattebelopp av 1,380,269 pund efterskänktes blott 65,355 pund under hungeråret. Godsägarne och de skattskyldiga arrendatorerna, som icke kunde betala fastighetsskatten, kastades i fängelse av kompaniet. Femton år efter hungersnöden fortgick avfolkningen i sådan utsträckning att, som vice konungen enligt protokoll förklarade i rådet 1789, en tredjedel av kompaniets område i Bengalen var »en blott av vilda djur bebodd djungel».

Vid detta stadium av det brittiska »civilisationsarbetet» i Indien utnämndes mr Warren Hastings till president för kompaniet i Bengalen och, genom regleringsakten av 1774, generalguvernör över de brittiska besittningarne i Indien. Med honom börjar en tidrymd av annexioner, godtyckliga angrepp och våldförande av högtidliga fördrag och traktatsbesvurna rättigheter, sådan ingen annan nations historia kan berömma sig av.** Här kan icke givas mera än en hastig översikt av de tragiska ödeläggelser av indiska stater, vilka följde den ena tätt på den andra från 1773 till 1857, till dess att sistnämnda år den indiska vulkanen bröt ut med fruktansvärt raseri — tyvärr utan att kunna begrava förtryckarne under sin lava av fosterländsk vrede.

1) Den första tragediens scen ligger i norra Indien, där rohillas, inbyggarne i Rohilkand, 1773 föllo offer för en i hög grad djävulsk intrig, utspunnen av den brittiske generalguvernören Warren Hastings »vittblickande rovgirighet.» Detta område var »ett af de bäst styrda i Asien; folket beskyddades, dess industri uppmuntrades och landet var statt

* Torrens, Empire in Asia, s 75.

** En historik över Englands förbrytelser i Indien, samlade från engelska källor, är under tryckning och skall snart utgivas av indiska nationalkommittén.

i jämn blomstring.»* Men Hastings behövde pengar. Kompaniets finanser voro dåliga, och direktörerna i London sökte, naturligtvis under en täckmantel av politisk respektabilitet, pressa fram ständigt mera penningar. »Regera milt», skrevo de, »och skicka mera pengar». »Öva sträng rättvisa och måttfullhet mot grannstaterna och skicka mera penningar». »Hastings», säger lord Macaulay, »drog den riktiga slutsatsen att det var klokast att ignorera förmaningarna och skaffa rupierna.»**

Det tog honom icke lång tid att finna en förevändning. Vaziren (regenten) i Audh var rik och snål, och Hastings ansåg sig kunna få penningar av honom genom att låna honom trupper för att angripa någon av de svagare grannarne. Tanken omsattes genast i handling. En hemlig traktat avslöts mellan de båda parterna, enligt vilken kompaniet skulle erhålla 4,000,000 rupies och ersättning för alla de utgifter det ådrog sig genom att krossa de tappra och fredliga rohillas och lägga deras land till vazirens besittningar. Rohillas erbjödo sig att underkasta sig, men eftersom Hastings i en hemlig klausul i traktaten förbundit sig att »utrota» detta tappra folk, ryckte den engelska armén in i Rohilkand i juni 1774 och började sitt arbete. »Den omänsklighet och skändlighet varmed rohillas behandlades», skrev överste Champion i ett brev av den 12 juni samma år, »skulle kunna komma detta brev att svälla till enorma dimensioner. Landet utplundrades skonslöst; varje man av rohillastammen antingen dödades eller drevs ur landet.» På detta sätt såldes ett ädelt, tappert och vänligt folks frihet och liv för en smutsig penningsumma. Hastings stoppade 20,000 pund i sin egen ficka och tillförde kompaniets fonder 400,000 pund. Ingen engelsk historiker har någonsin sökt finna någon förmildrande omständighet för detta engelska brott, och Horace St. Johns, som fördömer »hela

** J. Mill, History of India. Del X. kap. 1.
* Critical and Historical Essays. Del IV. s. 244.

denna barbariska aktion», förklarar att »berättelsen om rohillakriget utgör den brittisk-indiska historiens mörkaste sida.»*

2) Icke nöjd med den lilla penningsumma han på detta sätt erhöll, fäste den engelske generalguvernören 1781 sina blickar på en av de mindre furstarne, rajahn av Benares, som hittills varit engelsmännens vän och vars land 1775 genom överenskommelse med vaziren av Audh överförts från dennes suzeränitet till kompaniets. Denna rajah, Chait Singh, hade redan utbetalt fyra rekvisitioner utöver sina fastställda tributer. Men »jag var besluten», skrev Hastings, »att genom någon hans förseelse avhjälpa kompaniets penningförlägenhet.»** Ett omfattande penningkrav riktades till den olycklige rajahn, och hans »förseelse» var hans ovillighet att underkasta sig en fordran från vilken han rättsligen bort vara fri. Han blev sålunda hänsynslöst utplundrad. Själv flydde han till Bidjgarh, olyckligt nog för rajahn i sistnämnda furstendöme.

3) Hastings angrep ögonblickligen Bidjgarh och »uttryckte sin önskan att få *ranis* (drottningens) förmögenhet. Anmärkningsvärt är att han i brev till de befälhavande officerarne använde uttryck, som tycktes angiva att plundring av kvinnor var en legitim belöning åt soldaterna.»***

4) Men kvinnorna i Bidjgarh voro icke nog för engelsmännens rovlystnad. Samma år, 1781, plundrades *begams* (prinsessorna) i Audh på det skamligaste; denna orättfärdighet blev känd i Europa genom Richard Brinsley Sheridans ryktbara anklagelse mot Hastings. Generalguvernören begärde åter penningar av vaziren, och då denne sanningsenligt hänvisade till sin fattigdom på grund av de tunga kontributioner han måst utbetala för de brittiska hjälptrupperna, ville Hastings liksom i fråga om rohillas göra en överens-

* History of the British conquests in India. Del I s. 138.
** Gleigs »Memoirs of Hastings». Del I, s. 433.
*** J. Mills »History of India». Del II s. 613.

kommelse med honom om att plundra en tredje part. Denna gång gällde det släktingar till vaziren; generalguvernören hade uttänkt att den förre vazirens döttrar skulle bli ett präktigt utpressningsobjekt. Vaziren ryggade tillbaka för denna nedrighet, men Hastings var envis. En anklagelse uppkonstruerades att begams hade varit i komplott med den redan plundrade rajahn av Benares Chait Singh. Den brittiske överdomaren, Sir Elijah Impey, den osviklige medhjälparen i alla generalguvernörens skamlösheter, reste själv till Laknau (Lucknow) och uppsatte »anklagelseakten», vilken icke innehöll ett enda faktum utan endast »rykten». Begams dömdes och vaziren måste finna sig, och begams' förmögenhet beslagtogs av den brittiske residenten. Infamiteten i denna handling var så mycket större, som den förre vaziren på sin dödsbädd anförtrott sin familj i »brittiska regeringens särskilda beskydd». Icke desto mindre »omringades palatset av engelska trupper, prinsessorna förklarades fångna och anmodades att framlämna alla sina penningar och ädelstenar. Då de vägrade, sattes deras hovdamer på halvsvält och deras tjänare torterades. Begams, som icke kunde uthärda att höra deras kvidande och gråt, utlämnade skrin efter skrin, förråd efter förråd, till dess rovet uppgick till 1,200,000 pund; då, men först då, släppte man deras olyckliga tjänare lösa. Dessa äro de enkla konturerna av denna ohyggliga historia.»*

Audh var för alltid ödelagt. När lord Cornwallis några år senare besökte provinsen och frågade vaziren, varför han lät landet förbli i detta upprörande tillstånd av förfall, och varför han icke sökte förbättra folkets belägenhet, svarade vaziren att »så länge engelska regeringen ställde obegränsade anspråk på statsinkomsterna, kunde han icke hava något intresse av att ekonomisera, och att så länge engelsmännen fortsatte att blanda sig i landets inre förvaltning, vore det

* Torrens, Empire in Asia, s. 139.

fåfängt för honom att söka genomföra någon gagnelig reform.»*

5) För att se nästa stora brottsliga angreppshandling, måste vi vända oss till staten Maisur i södra Indien. Engelsmännen hade uppehållit intima vänskapsförbindelser med dess regent, Haidar Ali, och hade intet som helst att förebrå honom. Men 1767 besatte plötsligt en engelsk här en av hans rikaste provinser, Baramahal, vars läge gav denna inlandsstat tillgång till indiska oceanen. Haidar Ali råkade vara i strid med vaziren av Haidarabad, och som engelsmännen hade ingått en defensivallians med den senare, mot avträdandet av vissa områden, begagnade de sig av tvisten till att plötsligt bryta in på Haidars område, utan minsta utmaning å hans sida. Men Haidar gjorde hastigt slut på sin strid med vaziren, föll över engelsmännen, som måste retirera, och dikterade för dem under Madras' murar ett nytt fördrag, som bland annat innehöll en högtidlig bestämmelse att »om hans rike angreps av vilken främmande armé som helst, skulle engelska kompaniet bistå honom med sju bataljoner »sepoys.»**

1769 råkade Haidar i krig med sina grannar, de mäktiga mahrattas. Han begärde hjälp i överensstämmelse med traktaten, men den vägrades honom. Tvärtom ville en del av engelsmännen sluta sig till mahrattas och med honom dela Maisur. Planen sattes emellertid icke i verket.

Då han 1774 åter angreps av mahrattas begärde han vapen och förråd och erbjöd sig till och med att betala för soldater, men engelsmännen vägrade, ty de hade beslutat att underkuva Maisur. Kort efter utbröt krig mellan engelsmännen och fransmännen och 1778 intogo engelsmännen alla de franska besittningarne utom Mahé, som var beläget inom Maisurs område. Engelsmännen, som visste att Haidar

* Cornwallis' brev citerat i Sheridans tal om 3 juni 1788.

** Sir J. Munros »Memoirs». Del I kap. 2.

aldrig skulle samtycka till att deras trupper marscherade genom hans land, föreburo att han hade visat sig böjd för vänskap mot fransmännen och avsände en armé mot Mahé, *en flagrant kränkning av Maisurs neutralitet,* mot vilken Haidar energiskt protesterade. Han hotade att inrycka i Carnatic, om Mahé fölle. Mahé måste kapitulera 1879, och Haidar bröt in i Carnatic, vars suveränitet usurperats av engelsmännen. Han var besluten att ge dem en kraftig läxa och gjorde det. Ty, som Edmund Burke sade, »när Haidar Ali slutligen fann att han hade att göra *med män vilka icke läto sig bindas av någon traktat eller någon namnunderskrift* och som voro fiender till mänskliga relationer över huvud taget, beslöt han att på det land som ägdes av dessa *oförbätterliga brottslingar* statuera ett exempel som mänskligheten skulle minnas, och resa en skiljemur av ödeläggelse emellan sig och dessa, mot vilka den tro och loven, som annars sammanhåller världens moraliska element, icke utgjorde något beskydd.»

Haidar dog 1782 utan att ha mäktat förverkliga sin fosterländska dröm om att driva den engelske fienden ur landet. Men som en varning för alla dem i det moderna Europa vilka äro okunniga om Englands skändligheter, skola vi citera några brottstycken ur ett gripande upprop, som han 1781 utfärdade till »Hindustans furstar, rajahs och nawaber», för att inskärpa nödvändigheten av enighet mot den gemensamma fienden.

»Den engelska nationen tilläts på grund av sitt tidigare goda uppförande att slå sig ned på skilda platser av denna kontinent och idka handel och industri; likaledes erhöllo engelsmännen tillåtelse att till sitt skydd anlägga handelsplatser och uppföra städer och befästningar vid våra kuster, och åtskilliga gånger hava de anmodats i krig bistå de svagare parterna i Hindustan och bevara jämnvikten mellan kejsare, potentater och nawaber inom dess vidsträckta landområden. Och så länge deras ledare iakttogo ett någor-

lunda blygsamt uppförande och höllo sina löften med någon smula ärlighet, tycktes ingen grund föreligga till misstankar som kunde oroa landet.

Men vårt ädelmod att tillåta allt detta och att giva varje man av rang rika gåvor såsom tecken till vår högaktning har på sista tiden lockat hit personer av helt annan art, vilka hava uttytt dessa handlingar av godhet såsom vekhjärtad fruktan och i följd därav hava försökt att genom hotelser och våld åtkomma enskilda personers förmögenhet. Av dessa sistnämnda hava många tusental blivit fängslade, mördade och bragta till tiggarstaven genom medel, som skulle dragit vanheder över de vildaste barbarer i Afrika, till dess slutligen (de engelska) stormännen och ledarne i Bengalen, vilkas guldtörst all landets rikedom ej skulle kunna stilla, uppgjorde en plan att utplundra hela Hindustan och sökte bringa den till utförande; de läto sina trupper marschera genom våra stater för att först tillägna sig de rika diamantlanden och sedan bilda en kedja för att inringa hela landet och göra alla stater tributpliktiga, under det att deras flottor och arméer härjade våra kuster; och för att utföra denna avskyvärda plan hava de tagit i sin sold män ur dräggen av våra folk, för att genom dem bedriva alla slag av våldsdåd, grymhet och förtryck och utpressa penningar av enskilda, så att deras högsta ledare genom sin rikedom blivit en skräck för varje enskild furste eller stat.

Men jämte dessa män hava på sista tiden män av ett ännu nedrigare slag kommit till Bengalen — — —. De kalla sig än lorder, än domare, *vilket namn som inbringar mest penningar.* De taga sig en maktfullkomlighet vida högre än furstars och kejsares, de begära stora penningsummor i dag, och om de icke få dem begära de ännu större summor i morgon, och nästa dag sända de sina tjänare att utkräva ännu större summor, och när de plundrat en man på hela hans förmögenhet och han icke längre kan tillfredsställa deras rovlystnad, ryckes han med våld från sin familj, föres

många hundra mil bort till Calcutta och inneslutes för livet i en gammal byggnad samman med de eländigaste brottslingar, eller ett rep slås om hans hals och han upphänges i luften till dess han dör, och hans hustrur och barn lämnas att svälta och förgås. Dessa förhatliga män ha begått otaliga rofferier och mord med hjälp av sina tjänare, som bära långa, svarta rockar, och hålla i sin sold de brottsligaste och mest illa kända av våra landsmän, vilka utpeka för dem de rikaste i Hindustan; vi ha nyligen sett att de sökt hetsa rajahs och prinsar till döds, allt medan de tala med sina tjänare på ett språk som vi icke förstå. Deras törst efter guld och diamanter är så stor att de ha plundrat till och med ostindiska kompaniet på stora summor och ruinerat ett stort antal av sina egna landsmän!

Nu söka de besolda trupper för att sprida död och förödelse över större delen av detta land och på spillrorna av vår makt själva uppstiga till kejserlig värdighet, och om någon enskild söker motstå dem, är hans undergång oåterkalleligt beseglad. *Om ej vi, mina landsmän, förena våra intressen och driva bort dessa skändliga våldförare av rätt och egendom, återstår oss intet annat än att en efter en falla offer för deras girighet och ärelystnad.* Om vi förena våra krafter och intressen, äro vi i antal så omätligt överlägsna varje styrka som den engelska nationen kan föra i fält för att understödja dessa förbannelsens män, att vi snart skola kunna driva dem i havet. — — — Om vi äro eniga, kunna vi förgöra dem eller driva dem ombord på sina skepp. Äro vi söndrade inbördes, då, mina landsmän, skola dessa illasinnade män uppsluka oss, den ene efter den andre. Låtom oss därför motstå denna stormflod av utländskt våld och oförrätt, medan vi ännu äga makt därtill. — — — Låtom oss icke tveka ett ögonblick, icke giva dessa vidunder i människohamn tillfälle att väcka tvister ibland oss! Låtom oss sätta vår ära och allt som är en krigare heligt i pant på att vi skola för alltid bortdriva dessa våra gemensamma fien-

der, dessa mänsklighetens plundrare och fridstörare, och giva ett föredöme värdigt furstar och män! Jag skall med glädje taga ledningen i detta företag och varken spara arbete eller kostnader förrän det är fullbordat. Vad mera kan jag göra?

Haidar.

6) Att Haidars varning blott var alltför välgrundad, framgick några år senare av det öde som övergick hans son Tippu, så väl som Indiens övriga furstar. Tippus undergång var beslutad, som synes av det brev från Sir Thomas Munro till hans fader, däri han skriver: »Vår första omsorg måste bliva Tippus fullständiga underkuvande, och vi måste lägga en allmän plan för ernåendet av detta mål.»* Tippu var, i förbigående sagt, engelsmännens bundsförvant på grund av det högtidliga fördraget av 1784. Men han var en »fruktansvärd fiende» till deras landhunger, och 1792 slöto engelsmännen ett tremaktförbund med nizam av Haidarabad och mahrattas emot honom — en konspiration som märkligt liknade den av 1792 mellan Ryssland, Tyskland och Österrike för Polens delning. Krig följde och Tippu förlorade en stor del av sitt område. Hans slutliga undergång följde dock först några år senare. 1797 vände han sig i likhet med andra indiska härskare, som ville ha sina trupper inövade av europeiska officerare, till guvernören på Mauritius, då en fransk besittning, med begäran om hjälp och vänskap. Guvernören utfärdade en proklamation, vilken förklarade Tippu som medborgare av franska republiken och uppmanade alla fransmän i Orienten att enrollera sig i hans här. Tippu hade fred med engelska kompaniet och förhandlingarne med Frankrike avsågo ej alls att vara en ovänlig handling. Men vid denna tid kommo underrättelser om Napoleons tåg mot Egypten och hans nederlag vid Nilen. Det kan förtjäna hågkommas

* Gleigs »Memoirs of Sir T. Munro.» Del I, s. 203.

(som ett prov på den historiska kontinuiteten i det engelska hyckleriet), att den engelske generalguvernören lord Wellesley i den skrivelse, varmed han underrättade Tippu om Napoleons nederlag, yttrade att »invasionen i Egypten blott var ett nytt övergrepp av den oförlåtliga ärelystnad och omåttliga rovgirighet, som så länge kännetecknat det franska folket, och ingenting kunde tydligare ådagalägga fransmännens fullkomliga missaktning för varje den internationella rättens och hederns grundsats än detta omotiverade angrepp!!»

Man förberedde ett krig mot medborgaren Tippu. Ehuru han erbjöd sig att söka ernå samförstånd genom underhandlingar, lyckades engelsmännen genom en häpnadsväckande serie undanflykter beröva honom tillfället därtill förrän hans huvudstad Seringapatam redan var belägrad. Då började de diktera sina villkor för sin »bundsförvant». Tippu, som insåg att endast hans undergång kunde tillfredsställa hans engelska fiender, beslöt sig för att samla alla de sina och kämpa till det sista. Men striden var för ojämn, fienden stormade och intog staden, Tippu ljöt döden och trampades under de stormandes fötter. Konungariket Maisur föll. Historikern Mill säger att Maisur under Tippus regering »var det bäst odlade riket i Indien och dess befolkning den mest välstående, medan befolkningarne i Carnatic och Audh under engelsmännen och deras vasaller *voro de i elände djupast försänkta på jorden* och landen *mer och mer närmade sig ökentillstånd.*»*

7) Utrymmet förbjuder oss att i detalj berätta huru Carnatic, engelsmännens första bundsförvant, annekterades år 1799, eller huru åtskilliga områden togos från vaziren av Audh år 1801 med brytande av den högtidliga traktaten av 1798, sedan detta konungarike redan bragts till elände och förfall genom engelsmännens ovan omtalade utsugningar. De ingingo i sanning fördrag blott för att bryta dem och

* History of India. Del VI kap. 8.

slöto förbund med furstar blott för att fördärva sina »allierade». Tillvägagångssättet var, som vi sett, successivt och skrupellöst. Som Philip Francis, den ryktbare angivne författaren till »Letters of Junius», förklarade: »Från faktorier till fästningar, från fästningar till garnisoner, från garnisoner till arméer, från arméer till erövringar; utvecklingen var naturlig och resultatet oundvikligt; *där vi icke kunde upptäcka en fara kunde vi alltid uppväcka ett gräl.*»*

Under lord Wellesley, som blev generalguvernör 1797, blev erövringen av Indien uppdriven till en skön konst och en organiserad vetenskap. Sedan Maisur var utplånat kom turen till mahrattas, som nu voro engelsmännens enda verkliga rivaler. De hade grundlagt ett antal stater under duktiga hövdingar, och umgingos med en plan, som de till dels utförde, att erövra hela Indien och organisera det som en federation under deras egen överhöghet. Men detta var ett brott! Engelsmännen beslöto deras undergång. Olyckligtvis gynnades detta beslut av den ömsesidiga avunden hos de tre mäktigaste mahrattahövdingarne, Scindia, som hade det största riket, Holkar, som var den mest energiske och krigiske, samt Peishwa, som residerade i Puna, mahrattaförbundets traditionella huvudstad. Engelsmännen erbjödo Peishwa sitt väpnade understöd mot hans medtävlare, men hans kloke minister Nuna Farnavis »ryggade tillbaka för deras politiska omfamning»; han som de gamle trojanerna, fruktade »Danaos et dona ferentes». Anbudet om hjälp förnyades nästan varje månad under fyra års tid, men först när Peishwa angreps och besegrades av Holkar, antogs det i och för hans återinsättande på tronen. Men priset för hjälpen var hans oberoende, vilket han avstod i fördraget i Bassein 1802.

Lord Wellesley ansåg det nu vara synnerligen angeläget att minska Scindias makt.** Varken Scindia eller

* Tal om de indiska angelägenheterna, 1787.

** Brev till Col. Collins, juli 1803.

Holkar eller rajahn av Berar ville godtaga fördraget i Bassein; den senare hade Peishwa, förbundets överhuvud, underlåtit att tillfråga. De beslöto att förena sina krafter mot den engelske fienden och befria Peishwa ur beroendet. Ty, som Mill* anmärker, om förlusten av oberoende är allvarsam nog att kalla även den fredligaste monark till vapen, så hade Scindia och rajahn av Berar fullt skäl att sätta sig till motvärn mot fördraget i Bassein.

Engelsmännen förklarade krig och angrepo mahrattastaterna från alla håll. Scindia och Berar blevo slagna och engelsmännen annekterade åter stora områden.

Efter några få års fredlig politik riktade engelsmännen sin förstörande verksamhet mot Holkar och andra furstar. En efter en reducerades de till betydelselöshet. All deras stolthet trampades i stoftet av den organiserade kombinationen av brittisk styrka och brittiskt svek. 1818 voro mahrattas som nation fullkomligt underkuvade, men deras djupa och dova hat till engelsmännen fortlever intill denna dag och utgör en värdefull beståndsdel i den revolutionära rörelsen.

8) Nu vände sig erövrarne mot nordväst. 1838 beslöto engelsmännen, som önskade få Indus till gräns, söka en förevändning för att inblanda sig i Afghanistans inre angelägenheter. Där funnos flere tronpretendenter. Afghanerna hade valt Dost Muhammed, men engelsmännen understödde Shah Shudja och förklarade krig, installerade sin skyddsling och besatte Kabul. Men afghanerna gjorde kraftigt motstånd mot detta intrång på deras frihet och tillfogade den engelska hären fruktansvärda nederlag; blott en man av 16,000 undslapp afghanernas hämnd.

9) I och för detta brottsliga anfallskrig mot det fredliga afghanska folket begingo engelsmännen *ett allvarligt neutralitetsbrott*, i det de tilltvingade sig genomtåg genom emi-

* History of India Del IV kap. 2 s. 370.

rernas av Sindh område, trots dessas energiska protester mot att deras land gjordes till operationsbas mot deras fredliga grannar. 1843 beslöts det därför att »straffa» de »oförskämde» emirerna. De underkuvades och Sindh annekterades. Montstuart Elphinstone skrev till Sir Charles Metcalfe: »Sindh var ett bedrövligt skådespel av fräckhet och förtryck. Just efter Afghanistan erinrade det om en skrävlare som blivit sparkad på gatan och hämnas genom att gå hem och slå sin hustru.» Och Sir Henry Pottinger* skrev om denna orättmätiga aktion: »Jag har alltid sagt och skall alltid och överallt säga när det nämnes, att behandlingen av emirerna var den mest regellösa och skamliga handling som någonsin befläckat vårt väldes annaler.»

10) Medan allt detta tilldrog sig hade en mäktig sikhstat grundats i Panjab av Ranjit Singh, vilken vid sin död 1839 efterträddes av sin tioårige son Dhulip Singh. 1809 hade engelsmännen slutit ett högtidligt vänskapsförbund med Ranjit Singh, enligt vilket den senares rike skulle betraktas som »en av de mest gynnade nationerna». Trettio år därefter diskuterades underkuvandet av sikherna öppet i engelska parlamentet. Traktaterna brötos som vanligt, och efter två mycket blodiga och skändligt förda krig, i hvilka sikherna lade i dagen all sin fäderneärvda heroism och många gånger slogo fienden, underkuvades de och Panjab annekterades 1849.

11) 1852 kom lord Dalhousie som generalguvernör och påbörjade omedelbart en godtycklig och ovederhäftig interventionspolitik i de indiska staternas angelägenheter. Upptänd av sina föregångares »militära framgångar» (som de kallade sina anfallsaktioner), grep han till varje upptänkligt medel att annektera den ena indiska staten efter den andra, med suveränt förakt för »högtidliga fördrag», avslutna med, och »högtidliga löften», givna åt indiska furstar

* Brev till »Morning Chronicle», 8 januari 1844.

och hövdingar. Vi skola blott meddela en lista på hans rofferier, då det skulle bli för långt att gå i detalj därmed.

a) 1826 utkämpades det första kriget med Birma och åtskilliga provinser frånrycktes de stackars birmanerna. Nu förklarades 1853 det andra kriget utan någon som helst förevändning, och provinsen Pegu lades till de brittiska besittningarne. Det var ett rent rovkrig mot en mycket fredlig stat och var blott inledning till den fullständiga ödeläggelsen av landets oberoende i det tredje kriget 1886. b) Konungariket Sattara annekterades, emedan engelsmännen, i strid med traktatsenliga rättigheter och landets gamla lagar, vägrade erkänna en adoptivson som arvinge. c) Jhansi annekterades 1853, och den unga drottningen, Lakschmi Bar, som stöttes från tronen och längslades, hämnades sitt lands oförrätter på de främmande rövarne genom den heroiska andel hon som en indisk Jeanne d'Arc tog i det stora nationella upproret av 1857. d) Delar av Nizams territorium annekterades 1853, trots det att denne alltid varit engelsmännens »allierade». e) 1854 annekterades Nagpur, emedan där icke fanns någon tronarvinge. f) 1854 avsattes huset Arcot i Carnatic — engelsmännens första vän och bundsförvant — emedan, som lord Dalhousie storsint yttrade, »tiden hade kommit att låta ridån gå ned över farsen om tacksamhet mot Arcot.» g) 1855 avsattes dynastien Tanjore. h) 1853 blev mahrattafursten Nana Saheb, vid vars namn engelsmännen i Indien ännu darra, berövad sitt arv. i) Själva Stora Moguls historiska dynasti förklarades avsatt. j) Och för att avsluta den långa listan av rofferier, blev konungariket Audh, vilket redan så ofta fått känna engelsmännens tunga rövarhand, annekterat 1856.

* * *

Quousque tandem? Under ingen tidrymd av hela detta århundrade hade motstånd mot de brittiska inkräktarne fattats hos Indiens folk. Detta bevisas bäst av antalet krig

mellan 1757 och 1857: krig i Bengalen och Audh, tre krig med Haidar Ali och Tippu av Maisur, tre mahrattakrig, krig med rohillas och de s. k. pindaris, två blodiga sikhkrig, två birmanska krig, krig med emirerna av Sindh, två krig med Nepal, två krig med Afghanistan, och ett otal av mindre krig och uppror, som aldrig lämnade landet i fred. Dessa försvarskrig för liv och frihet, vilka påtvingades Indiens furstar och folk av Storbritanniens erövringslystnad, kallas av engelsmännen Indiens »pacificering»!

Men hittills hade den enande nationalviljan fattats; så var icke längre fallet 1856. Indiens furstar, stora och små, hade alla lidit i lika mått under de europeiska inkräktarnes händer. Hinduer och muhammedaner hade lidit i lika mått under de kristnes händer. Ett stort och fruktansvärt hemligt förbund ingicks av flertalet furstar, med syfte att göra en slutlig gemensam ansträngning att rycka landet ur främlingarnes grepp. Den 10 maj 1857 kom den stora vulkanens utbrott. Hela Indien stod i lågor. Engelsmännen kallade det med sin vanliga slughet »det stora sepoyupproret», och minnet av dessa härliga män, vilka kämpade för återvinnandet av sitt fosterlands ära och frihet, har skymfats med orden »rebeller» och »mördare»; Europa upprepar dem naturligtvis i blint förtroende till vad engelsmännen säga. Men om de polska, italienska och ungerska upproren vid samma tid voro »frihetskrig», så var den stora indiska eruptionen av 1857 detta i varje ordets bemärkelse. När de okunniga engelsmännen försäkra att de »insmorda kulorna» voro den egentliga orsaken till »myteriet», så är detta att lägga skymf till oförrätt. Mr Justin Mac Carthy säger med rätta:

»Det var ej blott sepoys som revolterade — det var ej i minsta mån ett övervägande militärt myteri. Det var en sammansmältning av militära anklagelsepunkter, nationalhat och religiös fanatism gentemot den engelska ockupationen av Indien. De infödde furstarne och de infödde

krigarne togo del däri, muhammedaner och hinduer glömde sin gamla religiösa antipati för att förena sig mot de kristna. Hat och panik voro drivkrafterna i denna stora upprorsrörelse. Striden om de insmorda kulorna var blott den tillfälliga gnistan, som föll i allt det hopade brännbara materialet; hade den ej kommit, hade en annan gjort samma verkan. Sepoys i Meerut funno på ett ögonblick en anförare, en fana och en sak; och myteriet växte ut till ett revolutionskrig.»* Och sir W. Russell, London Times' korrespondent, anmärker: »Här var ett religionskrig, ett raskrig, ett krig av hämnd, av hopp och av *nationellt beslut att avkasta främlingarnes ok,* att återställa de infödda härskarnes fulla makt och de inhemska religionernas fulla välde.»**

Vi skulle kunna mångfaldiga vittnesbörden av engelska historiker och ögonvittnen om den stora omvälvningens nationella karaktär. Men vi skola inskränka oss till några få exempel på de fruktansvärda brutaliteter engelsmännen begingo. Om, som engelsmännen försäkra, indierna voro »djävulska» i de grymheter de utövade mot »oskyldiga» engelsmän, så kunna vi ur deras egna landsmäns hågkomster bevisa, för det första att indierna icke voro hälften så brutala som engelsmännen och visade mycket mera förbarmande mot kvinnor och barn, och för det andra, att vilka handlingar av brutalitet de än begingo, måste de förstås och ursäktas, därför att indierna kämpade i överretning och förtvivlan för att återvinna det oberoende de varit berövade under ett århundrade av de brutalaste handlingar av rättskränkning och förtryck. Massakern på engelsmän i Cawnpore, om vilken så mycket sagts och skrivits, var blott ett rasande folks naturliga svar på de hjärtlösa grymheter, som begåtts av engelsmännen själva. Engelsmännen brände by efter by, och åsynen av de tusentals »infödingar» som innebrändes var för dem så rolig, att de skrevo brev till

* »History of our own times». Del III.

** Dagbok s. 164.

England med humoristiska beskrivningar på denna »sport». Gubbar och gummor och ofärdiga, som icke förmådde avlägsna sig från elden, brändes i sina sängar.* En engelsman skriver: »Vi tände eld på en stor by som var full av dem. Vi omringade dem, och när de kommo rusande ut ur lågorna sköto vi dem!»

Och dock är det ensamt indierna, som anklagas för massakrerna på engelska kvinnor (vilka i sanning voro överbevisade spioner, trots den amnesti som givits dem.) Sir William Muir, chef för upplysningsdepartementet, skrev om denna sak: »Huru mycken grymhet och blodsutgjutelse än ägde rum, voro de gängse ryktena om att damerna vanärades, så vitt mina undersökningar sträckte sig, utan varje avgörande bevis.» Och alla engelska historieskrivare medgiva att Nana Saheb utfärdade följande uttryckliga order:

»Döda engelsmännen! Men intet ont skall vederfaras kvinnor och barn!»

Vi kunna ej sluta detta tragiska kapitel utan ännu några citat:

»Det omtalas att i frånvaro av åtkomliga fiender en del av vårt folk nedslaktade ett antal fredligt folk av trossen, tjänare och andra, som i förskräckelse skockat sig nära den kristna kyrkogården. Ingen lojalitet, ingen storhet eller tålmodig tjänst å dessa goda människors sida kunde för ett ögonblick stilla det vilda hat som gripit våra vita soldater mot allt som bar orientens mörka färg.»**

»Fångar som efter ett hastigt förhör dömts till döden, *hånades och torterades* av obildade civila före avrättningen, vilket bildade officerare åsågo och gillade.»***

»Frivilliga hängningsexkursioner företogos i trakten, och amatörbödlar fattades icke. En *gentleman* skröt av det stora antal han avrättat »på ett verkligt artistiskt sätt»

* Charles Balls »Indian Mutiny». Del I s. 243, 244.

** Kayes och Mallesons »Indian Mutiny». Del II s. 438.

*** History of the Sepoy War, s. 124.

med mangoträd som galgar och elefanter som tyngder; offren för denna vilda »rättvisa» upphängdes för ro skull i form av en åtta.»*

Till de grymmaste straffen hörde sönderspängandet av levande kroppar genom blindladdade kanoner, som det t. ex. skedde vid intagandet av Jhansi i april 1858 på sir Hugh Roses befallning. Beskrivningen på denna procedur, av en engelsk officer i Times, kan knappast överträffas: »Min blick vilade oavvänt på männen, som stodo bundna med armarne vid kanonhjulen; fötterna voro fria. De lutade sig med ryggen mot mynningarne, som om de knappast väntade döden. Nu gavs tecknet. En åska rullade, vita rökskyar uppstego och svarta mångformade stycken virvlade i luften. Jag gick till platsen framför kanonmynningarna, där rykande och blodiga spillror lågo; en arm med knuten hand, avsliten vid armbågen, ett svarthårigt huvud, och ännu en oskadad arm. Där bredvid en fullkomligt söndersliten underkropp. Trasor av kläder brände ännu klart. — — Till höger och vänster lik av de sönderskjutna, och över det blodiga fältet vajade de bleka skepnaderna i galgarnas långa rad.»

Nog nu med dessa vittnesbörd om människosjälens förvillelser, speciellt i imperialismens ädla tjänst. Av orsaker på vilka vi här icke kunna ingå, blev detta första indiska frihetskrig ett nederlag, och engelsmännen förblevo landets herrar. Utplundringen av Indien, som fortgått oorganiserad under kompaniets tid, organiserades och legaliserades nu under brittiska kronans direkta styrelse. Drottning Victoria av England fattade regeringstömmarne. Med den utvägsrikedom i att förena djärvhet med trolöshet som kännetecknat engelsmännen under alla tider av nationell fara, utfärdade den ädla drottningen d. 5 november 1858 en proklamation — den indiska »frihetens» magna charta — vari följande löften gjordes:

* Kayes och Mallesens Indian Mutiny». Del II s. 177.

»Vi förkunna härmed för Indiens infödda furstar, att alla de fördrag och överenskommelser som ingåtts med dem av ostindiska kompaniet eller under dess auktoritet, övertagas av oss och skola noggrant hållas.» — — —

»Vi anse oss bundna vid inbyggarne i våra indiska besittningar med samma förpliktelser som binda oss vid alla våra övriga undersåtar, och dessa förpliktelser skola vi med Guds Allsmäktigs hjälp troget och samvetsgrant uppfylla.»

»Vidare är det vår vilja att alla våra undersåtar, av vilken ras eller tro de må vara, så vitt möjligt må fritt och opartiskt tillstädjas tillträde till vår tjänst, vars förpliktelser de i mån av utbildning, skicklighet och heder må troget uppfylla.»

Dessa löften hade naturligtvis en lugnande verkan, ehuru både furstar och folk voro misstänksamma gentemot Storbrittanniens heder. Vi veta av Indiens historia från 1858 till innevarande dag, att löftena aldrig hållits. Men vi veta ännu mera. Ty framstående engelska statsmän, vilka enbart genom sin rang hade inblick i den inre verksamheten i det invecklade imperialistiska maskineriet, hava i tydliga ord förklarat, att drottningen och hennes ministrar ljögo. Markisen av Salisbury betecknade i ett av sina sällsynta anfall av politisk heder drottningens proklamation som ett aktstycke av *politiskt hyckleri.* Och dock var lord Salisbury samme man, vilken som premiärminister den 29 april 1875 förklarade att, »*eftersom Indien måste åderlåtas*», skulle lancetten riktas mot de delar som ledo av kongestioner eller där det åtminstone fanns blod tillräckligt, ej mot dem som redan voro försvagade av blodbrist. Uppsåtlig åderlåtning är i alla händelser att föredraga framför uppsåtligt bedrägeri i den imperialistiska utsugningens smutsiga syfte. Lord Lytton riktade som vicekonung av Indien år 1878 en förtrolig skrivelse till statssekreteraren, i vilken han yttrade: »Eftersom jag skriver förtroligt, tvekar jag icke att säga att både den engelska och den indiska regeringen ända till

detta ögonblick icke synas mig kunna stå till svars för anklagelserna att hava begagnat sig av alla medel att bryta i handling vad de lovat i ord.»

Dock hoppades indiska folket alltjämt att genom agitation kunna framtvinga uppfyllandet av hennes majestäts högtidliga löften. Men lord Curzon, vilken den indiska nationella rörelsen är mycken tack skyldig för hans många förtryckargärningar, fann att det var hög tid att göra slut på den indiska agitation som stödde sig på drottningens proklamation. Han underrättade de bildade indierna att de icke hade i grund studerat proklamationen, och att orden »så vitt möjligt» voro högst väsentliga och betydde »så långt det låter sig förena med det brittiska väldets i Indien varaktighet och auktoritet.»

Vi ha ansett det nödigt att med en viss utförlighet skildra det sätt, varpå engelsmännen vunno herraväldet över Indien, då detta är ett föga känt ämne och man i allmänhet tror att de kommo dit för att »civilisera» folket och införa lag och ordning och fred.

Vi skola nu avsluta vår redogörelse genom en helt kort översikt över engelsmännens inre och yttre indiska politik och över det indiska folkets tillstånd under de senaste sextio åren av engelska kronans direkta styrelse av Indien.

Sedan Indien »pacificerats» — d. v. s. sedan alla dess ansträngningar att bekämpa den engelska inkräktningen slutat med det heroiska nederlaget av 1857 — grep sig Storbritannien an med att göra greppet om sitt byte fastare ej blott genom inledandet av en inrikespolitik, som uppsåtligt inriktades på det indiska folkets fullkomliga moraliska, materiella och intellektuella undertryckande och förnedring, utan även genom fullföljandet av en utrikespolitik, som resulterade i en ändlös serie av anfalls- och erövringskrig. Syftet med alla dessa krig var uteslutande att underkuva alla land som gränsade till Indien, så att detta fullkomligt inringades av en stark kedja av brittiska utanverk.

I nordväst utsattes Afghanistan för ett tredje krig, och därpå följde oändliga fälttåg för att »pacificera» gränsstammarne — ett arbete som fortgår till innevarande dag. Millioner pund sterling av Indiens penningmedel hava engelsmännen använt till dessa imperialistiska strävanden, och den ständigt växande faran att på detta sätt komma i konflikt med Ryssland ledde till oerhörda, alltjämt stegrade rustningar, vilka föllo med olidlig tyngd på det redan förut hungrande och överbeskattade indiska folket.

Birma föll offer för ett tredje krig 1885 och annekterades nu fullständigt. Malajstaterna erövrades och Singapur, österns Gibraltar, kom i engelsk besittning. Boerrepublikerna i Sydafrika överväldigades och tvungos till underkastelse. Persiens delning inleddes 1907 genom den engelsk-ryska överenskommelsen, Siam nedtrycktes till betydelselöshet och bragtes under engelsk kontroll. Egypten och Sudan ockuperades 1881. En expedition företogs mot Tibet; Östafrika och Zansibar ockuperades ävenså.

På sitt systematiska sätt har Storbritannien ej blott försäkrat sig om alla de strategiska punkter som förbinda London med Bombay och Calcutta, nämligen Gibraltar, Malta, Cypern, Suezkanalen, Aden, Bombay, Colombo och Singapur — utan nära nog alla de land som omgiva Indien ha ett efter ett erövrats, undertryckts eller åtminstone bragts i beroende, blott för att göra greppet om Indien oupplösligt och göra det olyckliga landet till engelsmännens monopoliserade egendom. Denna aktion har fullbordats under det nu pågående kriget. Storbritannien har öppet annekterat Egypten i strid med alla traktater och högtidliga förbindelser, och de enda land som återstodo att ockupera ha nu tagits i besittning (under förevändning att kämpa för Belgien, Serbien och Elsass-Lothringen) — nämligen Arabien, Palestina, Mesopotamien och tyska Östafrika. Sjövägen är redan tryggad genom den mäktiga kedjan av hamnar; landvägen från Kairo till Bombay är det därnäst föl-

jande syftet för Storbritanniens indiska politik, och trots alla brittiska försäkringar om och europeisk tro på motsatsen, var den det verkliga skälet till att England kastade sig i kriget.

Men ensamt denna yttre kedja av starka positioner runt om Indien räckte icke till att kvarhålla det under brittiskt välde; därför inaugurerade Storbritannien inom landet ett militärt, politiskt, undervisningspolitiskt och industriellt system, vilket har resulterat i att nedtrycka hela befolkningen till degraderande fattigdom och kronisk sjukdom, på samma gång det bibehåller den okunnig och servil. Bevismaterialet för att fördöma den engelska styrelsen är överväldigande. På grund av bristande utrymme skola vi begränsa oss till en rent statistisk kontur och i övrigt hänvisa läsaren till bibliografien i slutet av detta kapitel. Vi skola som förut låta engelsmännen konstatera fakta.

A. *Det ekonomiska läget.*

Detta kan sammanfattas i Horace M. Hyndmans ord: »att Indiens folk bli fattigare och fattigare, att beskattningen blir ej blott efter den verkliga inkomsten utan även proportionellt vida tyngre, att varje successiv nedgångsperiod vidgar pauperismens omfattning och ger hungersnöden större frekvens, att största delen av handeln blott är en mätare på folkets fattigdom och förkrossande överbeskattning, och att det fulländat organiserade främmande väldet i sig utgör den fruktansvärdaste tänkbara åderlåtning av landet.*

1) Indiska folkets *genomsnittsinkomst* utgör blott 40 shilling** om året pr individ, och som Keir Hardie påvisar sjunker den, om man skiljer de handelsidkande och ämbetsmannaklasserna från bönderna, som utgöra 85 procent av befolkningen, till 25 shillings.

* »Bankruptcy of India», s. 74.

** 36 kronor.

Följande av Sir Robert Giffen uppställda tablå över inkomsterna i brittiska riket giver någon föreställning om indiska folkets låga inkomstnivå:

Land:	Totalinkomst för år i millioner p. st.	Genomsnittsinkomst pr individ för år
De förenade konungarikena:	1,751	42 p. st.
Indien	600	2 » »
Kanada	270	50 » »
Australien	210	41 » »
Sydafria	100	38 » »

De låga inkomsterna äro följden av den obeskrivliga utpressning som övats mot folket. »Följden av denna utpressning» säger Keir Hardie, »är att folket befinner sig i ett tillstånd av så hopplöst elände, att något liknande säkerligen icke kan uppletas i något annat land i världen, säkerligen icke i något som i hundrade år befunnit sig under civiliserat välde.»*

2) generaldirektören för indiska statistiska avdelningen, Sir William Hunter, påminner om att *40 millioner av folket* »aldrig någonsin haft tillräckligt att äta». Mr S. S. Thorburn, finansombudsman för Panjab, fixerade siffran till 70 millioner, och förklarade att de befunno sig »i sådant tillstånd av hopplös fattigdom, att ingen reform kunde gagna dem». Och viceguvernören av Bengalen Sir Charles A. Elliot yttrade: »Jag tvekar icke att säga att hälften av vår åkerbrukande befolkning (d. v. s. *omkr. 100 millioner*) från år till år aldrig erfara vad det är att äta sig mätt.»

3) Om den förkrossande överbeskattningen under brittiskt välde säger rev. J. T. Sunderland: »Den fastslagna praxis har varit, icke att försöka lindra böndernas skattebörda, utan att ständigt söka nya förevändningar och tillfällen att öka den.»* »Åttio procent av skatterna i Indien

* »India, impressions and suggestions», s. 3.
** New England Magazine, sept. 1900.

utgå som grundskatt på jorden. — Beloppet av de skatter som uttagas direkt från bönderna utgöra 50 till 65 procent av hela uppbörden, varjämte de hava att betala varjehanda lokala utskylder, så att ej *mindre än 75 procent av skörden går till skatter.* — — — Tid efter annan revideras skattelängderna, så att regeringen måtte kunna uttaga den sista penny som kan pinas från den överbetungade bonden.»**

4) Indien under främmande välde är underkastat en oerhörd *ekonomisk tribut eller »åderlåtning»*, som det vanligen kallas, för vilken det icke erhåller någon ekonomisk ekvivalent. Beloppet av denna tribut uppskattas olika, men flertalet finansmän beräkna den numera till minst 35 millioner pund. De huvudsakliga kanaler, genom vilka åderlåtningen äger rum, äro de stora pensionerna till engelska tjänstemän, indiska departementet i London, regeringstjänstemännens privata besparingar, räntor på skuld, järnvägskapital o. s. v., vilket *alltsammans* lyftes i England.

5) Den fordom namnkunniga indiska industrien har fullkomligt ödelagts genom stränga restriktioner i tävlingen med den engelska. Alla tänkbara politiska åtgärder ha kommit till användning för att inskränka den indiska industrien till råvaruproduktion och monopolisera den indiska marknaden för den engelska fabriksindustrien.

6) Följden av överbeskattningen, den väldiga tributen till utlandet och den fiskala och industriella politiken har blivit en periodiskt återkommande *hungersnöd*, vilken ständigt tillväxer i både frekvens och intensitet. »Ett blott referat av den nyare hungersnödsstatistikens siffror är nog att slå oss med förfäran», skriver J. Ramsay Macdonald.* Flertalet engelsmän, som blivit känslolösa gentemot den indiska hungersnödens kroniskt vordna faktum, tycka att »det är bra, ty det är för mycket folk i Indien». Men många framstående engelsmän, som omsorgsfullt studerat

* J. Keir Hardie India. s. 2.

** »The Awakening of India», s. 163.

frågan, ha förklarat, att hungersnöden ej kommer av *brist på födoämnen*, men av *brist på penningar*, att de orsakas av *»indiska folkets ytterliga, hopplösa, fasaväckande fattigdom.»* Orsakerna till denna fattigdom hava vi redan påvisat.

Följande tablå utvisar huru avtagandet och det slutliga försvinnandet av hungersnöd i de Förenade rikena under 18 och 19 århundradena sammanfaller med tillväxten och intensiteten av hungersnöd i Indien:

Antal hungersnödsperioder:

Århundrade:	i England Skottland och Wales		i Indien
11:te	20		2 (båda lokala)
12:te	15		0
13:de	19		1 (bring Delhi)
14:de	16		3 (alla lokala)
15:de	9		2 (lokala)
16:de	15		3 (alla lokala)
17:de	6		3 (allmänna, obekant omfång)
18:de	7	1 hälvten	4 (nordvästra provinserna, Delhi, Sindh.
		2 »	4
19:de	2 nödtider	1 »	12 (1802—1838)
		2 »	35 (1854—1908)

Huru fullkomligt hungersnöden tagit Indien i besittning, framgår av följande sammanfattning för 19:de århundradet, gjord av William Digby:

				Dödsfall
1800—1825	5	hungersnödsperioder	måhända	1,000,000
1825—1850	2	»	»	500,000
1850—1875	6	»	fastställda	5,000,000
1875—1900	18	»	beräknade	26,000,000

Samma auktoritet påvisar att medan, som synes av denna tabell, under det nittonde århundradet 32 millioner dött av hunger (därav bevisligen 19 millioner under årtiondet 1891—1900) endast 5 millioner dogo i alla världens krig under de 107 åren från 1793 till 1900! Indiens krig under

18:de århundradet voro fredens grav; men den omskrutna Pax Britannica i 19:de är gravens fred!

7) Folkets kroniska fattigdom har så undergrävt dess konstitution, att det förlorat all motståndskraft mot *sjukdomar*, vilka därför bli endemiska. Dödsfallen enbart av smittosamma sjukdomar, kolera, rödsot, koppor, pest och febrar uppgå enligt den officiella statistiken till i genomsnitt över 5 millioner om året. En medicinsk auktoritet förklarade att »feber är en eufemism för undernäring, otillräcklig klädedräkt och osunda bostäder». Mera än 4 millioner dö årligen av febrar.

8) *Födelseöverskottet* är blott 5 à 6 på 1,000 i brittiska Indien, och denna siffra är stadd i jämnt sjunkande. Vad detta betyder förstår man bäst genom att ej blott jämföra den med motsvarande siffror från andra land, utan även betrakta följande uppgifter, hämtade ur den indiska officiella statistiken:

Indiens befolkningssiffra år 1891	287,223,431
» » , sådan den skulle varit 1900 med den av indiska regeringen som »normal» betecknade ökningen	330,306,945
Indiens befolkningssiffra sådan den *var* år 1900	294,000,000
	Minus 36,306,945

B. *Militära utgifter.*

Indien måste icke blott bära kostnaderna för alla de otaliga anfallskrigen mot gränsstammarne, utan även nästan alla utgifter för de utländska krig, som framgå ur den politik vi ovan skildrat — 2 afghanska krig, 2 kinesiska krig, krig mot Persien, krig mot Abyssinien, malajexpeditionen, det sudanesiska och egyptiska kriget, boerkriget och boxarupproret, så väl som kostnaderna för alla de indiska expeditionerna till Frankrike, Egypten, Mesopotamien, Persien och tyska Afrika.

Följande tablå uppvisar den oproportionerligt tunga militära börda som påvilar Indien i jämförelse med de andra brittiska kolonierna:

Land:	Militärbudget 1913—14 i millioner pund sterling	Procenttal av hela budgeten
De förenade rikena...	82,2	14,5
Indien	18,0	22,0
Australien	2,5	10,0
Kanada	1,5	5,0
Sydafrika	1,15	7,7

C. *Uppfostran.*

Engelsmännen göra anspråk på att ha uträttat så mycket för folkets uppfostran och upplysning. De hava tillämpat en undervisningspolitik, vars syfte är rent politiskt, nämligen att hålla folkets massa i okunnighet genom att undanhålla den välgärningen av allmän elementarundervisning, men på samma gång upprätta universitet, där lärdomens högre grenar kunna tillgodogöras *genom engelska språkets medium*, så att en klass av män med engelsk uppfostran skapas för att fylla alla *underordnade* platser i den brittiska regeringstjänsten.

Regeringen har vägrat folket elementarundervisning under hänvisning ej blott till religiösa svårigheter, utan även till kostnaderna (ehuru 23 millioner pund årligen kunna användas på arméen), trots de lagförslag som åter och åter framläggas av de indiska medlemmarne av Högsta lagstiftande rådet. Tre i ögonenfallande fakta böra härvid beaktas:

a) Folkets allmänna bildningsnivå har sjunkit, sedan landets styrelse övergick i engelsmännens händer.*

b) Enligt officiell statistik kunna i *brittiska* Indien blott 6 procent av befolkningen läsa och skriva, närmare bestämt 11 procent av den manliga och 1 procent av den kvinnliga befolkningen.

c) Varhelst indierna hava fria händer i undervisningsangelägenheter, såsom i de stater som ännu styras av indiska furstar, hava ej blott parlament kommit till stånd,

* Se Adams' »Reports on education in Bengal»

utan även obligatorisk undervisning och därmed en vida högre bildningsnivå.

Väldiga framsteg ha gjorts i staterna Baroda, Maisur, Travancor, Cochin, Gondal etc. Låtom oss taga siffrorna från Baroda:

Tablå I.

	Befolkningssiffror	Totalsumma studerande	Procenttal studerande
Brittiska Indien...	240,000,000	7,500,000	3,12
Baroda	2,000,000	250,000	12,25

Tablå II.

	Brittiska Indien	Baroda
Procent av gossar i skolåldern som besöka skolor	30	100
Procent av flickor » » » » »	5	81

Tablå III.

	Totalutgifter i pund sterling	Totalutgifter för undervisningen	Procent
Brittiska Indien...	85,000,000	3,000,000	3,5
Baroda..............	1,200,000	125,000	10,4

D. *Politiska förhållanden.*

Den bästa repliken till det brittiska okets otillfredsställande och despotiska framträdande är den indiska nationella rörelsen vilken nu har vuxit till en styrka som världen måste räkna med. De politiska diskvalifikationer, som påtryckts indierna, äro för många att här uppräkna. Följande korta översikt innefattar emellertid de huvudsakliga punkterna:

a) Inga indier få intaga de högsta platserna inom administrationen. De som upphöjas till särskilda höga befattningar äro antingen regeringens kreatur eller fullkomligt utan inflytande.

b) I armén finnas inga indiska officerare.

c) De examina som berättiga till inträde i de högre tjänstegraderna avläggas i England för att inskränka antalet indier, för vilka resan naturligtvis är svår och kostsam.

d) Hela Indien är avväpnat; befolkningen har icke tilllåtelse att bära vapen ens till sitt eget beskydd mot vilda djur och rövare.

e) Regeringen har alltid följt metoden att skapa tvistigheter genom att gynna en fraktion av folket på en annans bekostnad.

f) Dess politiska agenter inblanda sig i de indiska staternas inre angelägenheter.

g) Den personliga friheten, yttrandefriheten och pressfriheten äro *fullkomligt undertryckta:* genom *regulationen n:r III* av 1880, enligt vilken var och en kan deporteras utan angivet skäl och utan rättegång; genom *presslagen;* genom *lagen om upproriska möten;* genom *tillägget till strafflagen;* genom *vapenlagen* och *lagen om explosiva ämnen,* samt slutligen, alltsedan krigsutbrottet, genom *indiska försvarslagen.*

Enda botemedlet för allt det onda varav Indien lider är fullkomligt oberoende av främmande styrelse. Vi tro oss nu ha givit en tillräcklig föreställning om de verkliga förhållandena för att intressera läsarne för den indiska frågan, och vi hoppas uppriktigt att de måtte på egen hand studera det material, som innehålles i nedanstående litteraturförteckning:

W. M. Torrens: »*Empire in Asia.* How we came by it. A book of Confessions.»

William Digby: »Prosperous British India.»

H. M. Hyndman: The Bankruptcy of India.

J. Ramsay Macdonald: The Awakening of India.

Keir Hardie: India. Impressions and Suggestion.

R. C. Dutt: Famines in India.

» » Economic History of British India.

Dadabhai Naoroji: Poverty and un-British Rule in India.

Sir Henry Cotton: New India.

C. J. O'Donnell: The Failure of Lord Curzon.

» » Causes of the Present Discontents in India.

W. J. Bryan: British Rule in India.

Reports of the Indian National Congress.

Publications of the British Committee of the Indian National Congress.

Publikationer av Indiska Nationalkommittén, Stockholm.

Birma.

Av *en medlem av Indiska Nationalkommittén.*

Birmas hela historia tyckes hänvisa på att birmanerna trängde söderut från Tibet till Irawaddydalen, där de uppblandades med andra immigranter från Indien. Birmas första legendariska konungar bära alla hinduiska namn och antagas hava kommit från Benares i Indien. Landets fastställda historia börjar med 483 f. K. och handlar om de birmanska konungar som residerade i Iharekettara nutidens Prom, och i Pagan. 1279 började invasionerna av Tai, vanligen kallade Shans i Birma, vilka kommo från Jünnans högslätter. De erövrade Birma och grundade en Taidynasti i Pagan, 1299 lade deras konung Thadominbya grunden till Ava.

Denna huvudstad förblev icke länge i samma dynastis. besittning. Den föll under olika perioder i händerna på birmanska och Shanusurpatorer, och 1751 tillfångatogs den då regerande monarken Mahadhamma Rajadipati av en upprorisk armé och halshöggs i Pegu. Vid denna tid uppstod Alaungpaya, Birmas nationalhjälte, som beslöt att göra slut på den ihållande anarkien. Han besegrade alla rebellerna, återställde ordningen i riket och grundade en dynasti som bibehöll sig ända till dess landet annekterades av Storbritannien.

Det tog lång tid att konsolidera det birmanska riket, men dess öde var icke att förbliva oberoende, ty i väster hade det

europeiska grannar, som alltid voro färdiga att tillgodose sina egna intressen med beslutsamhet och kraft.

Den första sammanstötningen med en europeisk granne ägde rum 1794 och var en följd av en serie plundringståg av fribytare som beforo Arakankusten. Dessa brukade efter sina raider taga sin tillflykt till Chittagong i Bengalen, alltså på brittiskt territorium. Detta gav anledning till tvister, vilka emellertid preliminärt bilades 1794. 1798 sände brittisk-indiska regeringen en beskickning till hovet i Amarapura (Birmas huvudstad). Denna och följande beskickningar kunde emellertid föga uträtta, emedan sjörövarnes våldsdåd på Arakankusten fortsatte, och de efter sina raider på birmanskt område alltjämt togo sin tillflykt till brittiska Indien. Dautremer säger (s. 42): »Det måste erkännas att birmanska regeringen hade allvarliga skäl till klagomål, ty de brittiska myndigheterna voro både efterlåtna och likgiltiga. Kapten Canning sändes åter till Birma för att dementera varje tanke på sympati eller delaktighet i dessa infall — — — vicekonungen av Pegu godtog hans förklaringar och sade sig vara tillfredsställd. Men medan detta tilldrog sig befann sig den arakanesiske upprorsmakaren Hkyin Byan inne på brittiskt område.» Då tågade ståthållaren i Arakan med en birmansk här till gränsen för att begära hans utlämnande. Den brittiske befälhavaren i Chittagong inlät sig i underhandlingar och lyckades förmå de birmanska trupperna att draga sig tillbaka från gränsen.

Följande år sändes birmanska sändebud till Calcutta för att begära utlämnande av de arakanesiska rebellerna. Vid samma tid, berättas det, sände konung Bodawpaya en del munkar till Indien, officiellt för att samla buddhistiska texter, men i själva verket för att förmå de indiska rajahs till uppror mot det brittiska överväldet.

Trots den birmanska beskickningen till Calcutta blev Arakan snart åter skådeplats för oroligheter. Rebellen Hkyin Byan överskred åter gränsen, antingen på grund av

brittisk slapphet eller brittisk medbrottslighet. Kort efteråt dog han, »just när birmanerna voro på väg att sluta förbund med några indiska hövdingar mot Ostindiska kompaniets herravälde». De birmanska förhoppningarne togo ett brådstörtat slut genom brittiska regeringens energiska åtgärder.

1819 dog Bodawpaya och efterträddes av sin sonson Bogyidaw. 1824 förorsakade en väpnad intervention å birmanernas sida i Cachar, som då låg vid brittiska Indiens gräns mot det birmanska riket, med anledning av en liten rajah vid namn Chandra Karita, en definitiv brytning med engelsmännen, vilka samma år formligen förklarade Birma krig. I detta krig blevo birmanerna slagna och måste i fredsslutet avstå Arakan, Assam, Cachar, Manipur, Tavoy, Tenasserim, Mergui och Maulmein, samt i krigsskadeersättning betala en million rupies. Så slutade det första birmanska kriget, och konungen av Birma miste största delen av sitt rike. 1830 anställdes den första brittiska residenten vid hovet i Birma. 1834 avsattes konung Bogyidaw, som förlorat förståndet, av sin broder Tharawaddy, som tog Amarapura till huvudstad. Denne konungs hållning mot engelsmännen var mindre eftergiven än hans broders; förhållandet mellan de båda regeringarna blev mer och mer spänt, och 1839 återkallades den brittiske residenten. Tharawaddys regering räckte till 1846, då han dog. Då utropades hans äldste son Pagan Min till konung: Under hans regering inträffade 1851 en händelse som gav anledning till det andra birmanska kriget. Kaptenen på ett handelsskepp från Chittagong, vilken orättvist anklagats för grymhet mot en matros, hade blivit dömd till 100 punds böter av myndigheterna i Rangoon, och kaptenen på en brigg hade likaledes blivit anklagad för misshandel av sin besättning. För att genomdriva ett ersättningskrav sändes två engelska krigsskepp till Irawaddys mynning, en åtgärd som, enligt historikern Sir Edwin Arnold, lord Dal-

housies regering »icke kunde anses berättigad att vidtaga utan föregående varning». I enlighet med engelsmännens fordran avsattes den birmanske ståthållaren, och, säger Arnold, »hans efterträdare lade i dagen sin villighet att underhandla». Men oenighet uppkom beträffande en etikettfråga, vilken kommendör Lambert på de brittiska örlogsskeppen ansåg böra lösas med svärdet. De i staden boende engelsmännen fingo order att ofördröjligen gå ombord på *Hermes* och *Persepine*, varpå han vid midnatt den 6 januari kapade »det gula skeppet», en kunglig lustyacht, som låg försvarslös på floden. Som man kunde förutse, blev detta fredsbrott utan någon föregående underrättelse för mycket för birmanernas tålamod; kanonerna från forten började ett repressalieanfall, vilket åter från skeppen framkallade en ödeläggande eld. Med en exempellös besparing av tid cch besvär i fråga om att uppsöka eller skapa en antaglig orsak, säger Torrens, började på detta sätt det andra kriget med Birma. Arnold åter säger om upprinnelsen till detta krig, att »av alla de godtyckliga och provocerande åtgärder som ledde till kriget och av motsatsen mellan ståthållarens skrivelser och eskaderns handlingar, isynnerhet de som följde försöket till ett sammanträffande (vilket slutade med ett engelskt kränkande av birmansk etikett) är det svårt att ej få intrycket att vi hela tiden leddes av avsikten att framkalla ett krig.»

Sålunda funno engelsmännen, som alltid voro på utkik efter erövringar i Orienten, ett nytt expansionsområde i Birma. En casus belli är nödvändig för att tillfredsställa de konventionella hänsynen nationer emellan, och det tog ej lång tid att finna den. En lång förteckning på förolämpningar och oförrätter *ingick först nu* till Birma. Fordran uppställdes på att birmanska regeringen skulle göra en officiell ursäkt för sina förseelser, betala en million i skadeersättning och mottaga en stadigvarande resident i Rangoon. Om dessa krav icke inom fem veckor uppfyllts, skulle

upprättelse krävas annorledes. Och krigsförberedelser träffades.

Lord Dalhousie var icke blind för de finansiella följderna av detta meningslösa och ärelösa krigsföretag. Då det startades, erkände han att han ansåg ytterligare besittningar i Birma som en olycka föga mindre än nederlag i kriget, och då han hörde att Prom hade kapitulerat, yttrade han att det att underhålla 20,000 män på ett sådant avstånd och i ett sådant land skulle snart bringa regeringen i Indien till »kassabalans och förnyad lånepolitik». Varför avsände han då, med stora kostnader och risk för människoliv, en armé under general Godwins befäl, varför höll han alltjämt, sedan upprättelse vunnits för flera oförrätter än som begåtts, fast vid annexionen av Pegu? Historikern Torrens frågar: »skall historien godtaga hans svar på frågan, då han sade: 'låtom oss fullborda vår bestämmelse, vilken här som annorstädes driver oss framåt trots våra önskningar' (Parliamentary Papers on Burmese affairs, 1852, s. 93)?»

Så ledde den brittiska imperialismen till ödeläggelsen av Birma och vilka vackra fraser som helst dugde att rättfärdiga dess rovlystnad. Väl må Richard Cobden säga om detta tomma och tanklösa förebärande av svepskäl: »Om allt detta skulle tagas på allvar, vad skulle man då säga om vårt statsmannaskap?» Först begär generalguvernören över brittiska Indien återställandet av 990 pund samt en ursäkt från ståthållaren över en birmansk stad; utan att ge tid till en verklig diskussion, höjer han sin fordran till 100,000 pund och en ursäkt från birmanska regeringen; medan brev från konungen av Birma, med anbud om förhandlingar, lämnas obesvarade, kastar han en invasionshär in i dennes rike, släpper allt tal om skadeersättning eller ursäkt och annekterar en av landets största provinser med hot om att ytterligare stympa konungens besittningar, om han ej vill betala krigskostnaderna, och under allt detta begär man att världen skall tro att det alltsammans gjorts ofrivilligt och i

självförsvar! Så klarlägges saken av Torrens, en opartisk kritiker av det brittiska väldet i Orienten.

Den 20 december 1852 utfärdades en proklamation som underrättade invånarne om att generalguvernören i rådet beslutat att provinsen Pegu hädanefter skulle utgöra en del av Storbritanniens besittningar i Orienten och meddelade konungen av Birma att »om han underläte att åter inträda i vänskapliga förbindelser med brittiska regeringen, eller sökte att bestrida dess lagliga besittning av ifrågavarande provins, skulle generalguvernören åter uppträda med den makt han hade till sitt förfogande, vilket skulle medföra ett fullständigt underkuvande av den birmanska staten, samt landsflykt för konungen och hans ätt!» Men intet förödmjukelsens djup kunde bringa konungen och hans ministrar att inse nederlagets hopplöshet och förlustens oåterkallelighet. Sändebud kommo från Amarapura med förklaring att man ville köpa sig fri från inkräktarne, genom att betala hela krigskostnaden, om de ville draga sig tillbaka inom de forna gränserna, och strax efter kom kapten Phayre i speciell mission, medförande en traktat, hållen i den trådslitna fraseologien om evig vänskap och fred, men intet resultat ernåddes. Traktaten om avträdandet av Pegu hade aldrig blivit undertecknad. Pegu togs i besittning av engelsmännen utan något formligt avträdande å birmanska regeringens sida.

Så slutade det andra birmanska kriget och Birma hade förlorat många av sina provinser. Skildraren av Dalhousies indiska regering, sir Edwin Arnold, erkänner att »Birma utplundrades med vad som väl kan kallas diplomatisk orättfärdighet. Den serie av mått och steg som gjorde detta krig oundvikligt skulle icke kunnat framläggas på ett europeiskt rådsbord. Ingen europeisk konung skulle förgäves vädjat till en internationell kongress gentemot godtycke och kränkningar sådana som de, genom vilka lord Dalhousies representanter tvingade kriget på hans majestät

av Ava», säger Arnold. Detta andra birmanska krig var ett otvetydigt prov på det engelska skaplynnets rovlystnad och stod i motsats till alla internationella lagar.

Emellertid avsattes konung Pagan Min av sin halvbroder Mindon Min i början av 1853. 1857 flyttades residenset till Mandalay. Den nye konungen undertecknade aldrig avträdelsetraktaten beträffande Pegu, men han oroade ej heller engelsmännen i deras besittning av provinsen. 1862 slogos de brittiska besittningarne i Birma, Arakan, Pegu, Martaban och Tenasserim tillsammans till provinsen brittiska Birma och ställdes under en brittisk guvernör (chief commissioner).

Under konung Mindons regering (1852—78) voro förhållandena mellan Storbritannien och Birma fullt tillfredsställande. Konungen gjorde sitt bästa att hålla fred med sina grannar, brittiska sändebud och residenter välkomnades vid hovet och i övrigt i vad som återstod av det suveräna Birma. Denna tjugufemåriga regering var en tid av lugn sådant Birma icke på långa tider erfarit. Det var även en tid av brittisk kommersiell utveckling, fullföljd med det mest obetingade självförtroende.

Konung Mindon dog 1878 och prins Thibaw valdes av stora rådet till konung. Under första tiden av hans regering stod han under inflytande av sin svärmoder, som anstiftade mord på den förre konungens arvingar. Den brittiske residenten sökte göra sitt inflytande gällande till förmån för de få kvarlevande, vilka befunno sig i fängelse. Detta togs som inblandning i en annan stats inre angelägenheter, hans förslag avvisades och i oktober 1879 avbrötos de politiska förbindelserna med birmanska hovet. Men 1880 och 1882 försökte detta åter komma i underhandlingar med engelsmännen och 1883 sände konung Thibaw en beskickning till Europa, vilken besökte flera land och städer på kontinenten, officiellt för att studera europeiska industriella metoder, men i själva verket för att sluta över-

enskommelser med Frankrike. Sex medlemmar av högsta domstolen utgjorde beskickningen, som var utrustad med utomordentlig fullmakt och medförde ett stort förråd av gåvor till republikens president. Denna beskickning sågs ej av engelsmännen med blida ögon, synnerhet som redan ett stort antal fransmän voro bosatta i den birmanska huvudstaden som ingenjörer, handelsagenter, sidenarbetare, polischefer, militärinstruktörer o. s. v. Alltifrån denna tid är det uppenbart att brittisk-indiska regeringen hade beslutat sig för att annektera Birma för att göra slut på allt utländskt inflytande därstädes. Den bidade sin tid och valde sin stund. Till råga på allt kom en fransk konsularagent till Mandalay i juni 1885. Han föreslog konung Thibaw att upprätta en francobirmansk bank, att anlägga järnvägar, och lät även en vink falla om franskt protektorat. Dessa förslag och åtskilliga andra i samma väg kommo till den indiske vicekonungen lord Dufferius kännedom. Hittills hade engelsmännen uppskjutit det slag mot Birma de förberedde, vilket förklaras sålunda i den officiella Imperial Gazette of India (del IX): »Att slaget icke föll tidigare berodde till stor del på utrikespolitiska komplikationer vilka upptogo brittiska regeringens uppmärksamhet under första hälften av Thibaws sexåriga regering.» Engelsmännen som så länge bidat sin tid ansågo stunden vara inne, när frågan om Bombay-Birma-bolaget uppkom. Denna firma hade kontrakt med konungen för avverkning av teakskogar. Bolaget anklagades för att ha brutit kontraktet, och Hlatdaw, högsta domstolen i Mandalay, dömde det att betala en skadeersättning av 153,333 pund till den kungliga skattkammaren.

Det vädjade till indiska regeringen, och nu var det ögonblick inne denna så länge väntat. Den avsände till konung Thibaw följande ultimatum:

»1) Tvisten emellan birmanska regeringen och Bombay-Birmabolaget skall underställas en blandad kommission av brittiska och birmanska funktionärer.

»2) En brittisk resident skall anställas vid birmanska hovet.

3) Birmas utrikes förbindelser skola kontrolleras av den brittiske residenten.»

Detta ultimatum avlämnades i november 1885. Konung Thibaw sände ett svar, vilket befanns undvikande och otillfredsställande, och som i själva verket innebar ett klart avslag på vad som betydde förlust av landets oberoende. Nu beslöt generalguvernören av Indien i rådet tillintetgörandet av konungariket Birma. »Utplånandet av det som återstod av det suveräna Birma hade under några års tid varit föremål för övervägande av de brittiska myndigheterna, och tvisten beträffande Bombay-Birma-bolagets kontrakt var en ren förevändning», säger Dautremer. Verkliga orsaken till att Storbritannien önskade annektera Birma har redan omtalats: att konung Thibaw sände en beskickning för att avsluta en traktat med Frankrike och att ett Birma med franskt stöd skulle ha blivit en icke önskvärd granne. Den traktat som undertecknats av den franske konsularagenten och Thibaw gemensamt hade omedelbart blivit känd av engelsmännen genom beskäftigheten hos en annan makts konsularagent åt vilken den franske agenten med alltför stor sorglöshet anförtrott sina planer: Den innehöll följande:

En järnväg skulle byggas från Mandalay till Tungoo vid brittiska gränsen, på bekostnad av republikens styrelse, och ett aktiebolag som skulle bildas för ändamålet. Byggandet skulle fullbordas inom sju år och koncessionstiden bestämdes till 70 år, varefter järnvägen skulle övergå i birmanska regeringens ägo.

Traktatens andra föremål var upprättandet av en francobirmansk bank. Kapitalet skulle dragas på konungen av Birma och löpa med 12 procent pr. år. Banken skulle administreras av ett francobirmanskt syndikat.

Thangyet Wundank, en ämbetsman som talade franska flytande, skulle föra förslaget till Paris. Så snart brittiska regeringen förvissat sig om att dessa planer verkligen existerade, fick lord Lyons order att begära upplysningar av Jules Ferry. Denne svarade i huvudsak, att birmanska regeringen önskade kasta sig i Frankrikes armar, men att republikens regering slagit dövörat till för alla dess förslag! Efter dessa underrättelser och i avsikt att för framtiden förekomma liknande försök från konung Thibaws sida, beslöt vicekonungen oåterkalleligt att annektera återstoden av Birma. Bombay-Birma-affären var en passande förevändning, och med anledning av den sattes företaget i gång.

Det visade sig vara en ren militärpromenad, och de brittiska trupperna hunno Mandalay den 28 november 1885. General Prendergast och överste Sladen intågade i palatset genom östra porten och satte sig i besittning av konung Thibaws person utan att röna något motstånd. Konungen och hans familj inskeppades till Indien och höllos fångna i Ratnagiri, där han nyligen dog.

Men ehuru annekteringen så hastigt fullbordades, grep folket till vapen, och under tre år fortgick ett skonslöst guerillakrig, till dess landet 1889 var fullt pacificerat, och hela Birma och de birmanska Shan-staterna blevo brittiskt territorium och inkorporerades i brittisk-indiska riket.

Så var det slutgiltigt förbi med Birmas självständighet. Det var en »statsnödvändighet» säger J. Talboys Wheeler i sin »India under British Rule» (s. 169). Bit efter bit föll landet offer för den brittiska rovlystnad som sir Edwin Arnold karaktäriserar son »passion för rikets symmetri.» Birma var svagt men rikt; därför framskötos alla slags vackra fraser som »statsnödvändighet» och dylikt för att rättfärdiga mordet på en svag granne.

*

Det har redan sagts att Birma annekterades på grund av en politisk nödvändighet, ehuru vid den tiden detta skäl undandoldes med det salvelsefulla hyckleri som är så karaktäristiskt för England. Vid tiden för erövringen fick världen till livs gräsliga historier om konung Thibaws grymhet och vilda religiösa fanatism, så att »New York Tribune» uppkallade »den civiliserade världen till att göra slut på hans barbariska välde». (Citerat av Lester Ward i hans Dynamic Sociology.) Men allt som tiden gick, sedan Birma var eröfrat och i Englands fasta besittning, blev denna förskönande slöja mer och mer överflödig, och Rangoon Gazette för den 22 januari och 21 februari 1912 yppade oförbehållsamt sanningen, då den yttrade: »Det är ett känt sakförhållande, att tåget till Mandalay var en imperialistisk nödvändighet. De föregående årens historia är tillräckligt bekant, och ingen förnekar nu att de skäl som vid den tiden föreburos för att rättfärdiga annexionen voro avsedda att dölja en hemlig plan. Gränserna mellan övre och nedre Birma äro konstlade och fantastiska; representanten för en annan makt underhandlade med konung Thibaw om kommersiella och industriella koncessioner, med blicken fästad på även allvarligare eventualiteter. Hinder uppstodo för vår handel med teakträ; det blev nödvändigt att ha en naturligare och skarpare markerad gäns; de massakrer som befalldes av konung Thibaw och hans svaga och opålitliga politik, allt detta medverkade som krigsorsaker.

Men naturligtvis var den verkliga orsaken den fruktan som den dåvarande regeringen hyste att se en annan europeisk makt fatta fast fot i övre Birma och sålunda hota vår makt i Indien. Närmare bestämt, det var för att trygga vårt indiska välde som vi annekterade Birma.»

Det är således ofrånkomligt att Storbritannien drevs till denna handling av imperialistisk politik.

Birma under brittisk styrelse.

Sedan övre Birma erövrades 1885 har administrationen av hela det forna konungariket Birma som brittisk besittning varit ordnad på följande sätt:

1) Två provinser: Nedre och övre Birma.

2) Protektoratet över Shan-staterna, som fordom voro tributskyldiga under regeringen i Mandalay.

Provinserna äro uppdelade i »divisions», vilka åter äro uppdelade i distrikt.

Birma som en provins av det brittisk-indiska riket styres av en viceguvernör, vilken är underordnad vicekonungen eller generalguvernören. Ehuru Birma enligt många statsvetenskapliga auktoriteters åsikt tillhör Indien, är provinsen oberoende i fråga om administration. Viceguvernören har ett råd, vilket äger befogenhet att utfärda lagar och förordningar för landet.

Under viceguvernören och hans råd stå departementssekreterarne för politik, lagstiftning, allmänna arbeten, tullväsende, undervisning och finanser, vilka arbeta under överinseende av chefsekreteraren.

Åtta administrativa divisioner finnas. Shanstaterna hava dessutom en egen administration under kontroll av brittiska tjänstemän.

Som vanligt äro alla viktigare platser besatta med engelsmän, medan de underordnade platserna uteslutande besättas med »halv casts» (avkomlingar av engelsmän och infödde). »Brist på energi och arbetsamhet äro olyckligtvis mycket vanliga i de lägre graderna. Orsakerna torde vara att lön och utsikter icke äro goda nog att locka verkligt dugliga män.»

Viceguvernören av Birma är som andra brittiska ämbetsmän i Indien icke ansvarig för någon offentlig myndighet eller för det brittiska parlamentet. Birma lämnar ett mycket stort bidrag till den kejserliga statsbudgeten och kallas

därför icke sällan: »brittiska Indiens mjölkko». Dess bidrag uppgick åren 1910—11 till 37,583,000 rupies, och det finnes i Indien engelska tidningar vilka anse att detta ej är nog, utan att mera borde dragas ur Birma för att ersätta regeringens förlorade inkomst av opium. De anse att Birma skulle bära en del av brittiska Indiens försvarsbörda. Rangoon Gazette sade ju: »Det var huvudsakligen för att trygga brittiska Indien som vi annekterade Birma»; därför måste Birma åderlåtas för brittisk-engelska rikets säkerhets skull. Och om blott hälften av vad som nu inflyter i den brittisk-indiska skattkammaren finge stanna i Birma, skulle landet vara rikare och mera blomstrande än det nu är.

Vi ha sett att annexionen av Birma hade sin grund i imperialistiska motiv. Det första var att trygga Indiens östra gräns, det andra var att möjliggöra för England att exploatera Birma.

Litteratur:

Joseph Dautremer: Burma under British Rule.
The Imperial Gazette of India. Vol. IX.
Sir Edwin Arnold: Dalhousie's administration of British India.
W. Torrens: Empire in Asia.

Egypten förr och nu.

Av Doktor *E. Eloui*, medlem av Egyptiska Nationalpartiet.

Jämförelse mellan dess belägenhet före och efter den brittiska ockupationen.

Alla, som följt med den brittiska politiken alltifrån den tid då England först började angripa svagare nationer för att av dem uppbygga sitt nuvarande väldiga kolonialrike, veta att den kan sammanfattas i två ord, nämligen »söndra och härska».

Under de första åren av nittonde århundradet började England rikta sina blickar på Nillandet, och landsatte en styrka vid Abukir, vilken emellertid fullkomligt tillintetgjordes av den egyptiska arméen under befäl av Muhammed Ali pascha år 1807. Då England således ej lyckades vinna sitt mål med våld, påbörjade det en följd av intriger för att förverkliga sitt grundläggande syfte, intill dess det lyckades att framkalla 1882 års uppror mot khediven Tewfik och att därav skapa sig ett gynnsamt tillfälle att ockupera landet.

Det var icke för Egyptens skull och ej heller för Turkiets, som England hetsade det sistnämnda mot Napoleon genom försvaret av Akka. Då Napoleon företog sitt erövringståg mot Egypten, sade han: »Den som behärskar Egypten behärskar Indien.» Nyare engelska statsmän ha omvänt satsen och säga: »Den som behärskar Indien måste behärska Egypten.»

Engelsmännen, som veta att kunskap höjer folkets sinnen och öppnar dess ögon, gjorde sitt bästa för att inskränka antalet av mellanskolor och högre skolor. I hela landet finnes blott en juridisk högskola, en medicinsk och en teknisk, alla instiftade före den engelska ockupationen. Lord Cromer meddelade i en av sina senaste årliga ämbetsberättelser, att regeringen inskränkt antalet studerande vid mellan- och högskolorna, emedan ändamålet med upprättande av sådana skolor blott var att år från år förse regeringen med det nödiga antalet funktionärer. Av en dylik officiell rapport förstå vi lätt att England icke vågar ge nationen uppfostran, emedan en sådan uppfostran skulle vara ofördelaktig för Englands egna syften.

Då det egyptiska nationalpartiet, under ledning av den numera avlidne Mustafa Kamel pascha, såg att regeringen gjorde varje tänkbar ansträngning för att inskränka skolornas antal, inbjöd det nationen att genom teckning av frivilliga bidrag åstadkomma ett nationellt universitet. Men engelsmännen ingrepo och ställde universitetet under sin administration. Som känt dör aldrig en nation, så länge dess språk lever. 1907 begärde egyptiska folket, att arabiskan skulle införas i stället för engelskan som undervisningsspråk i mellan- och högskolorna. Regeringen gjorde i sitt svar gällande, dels att arabiskan ej är rik nog att kunna inrymma de vetenskapliga termer som finnas i engelskan, dels att det är svårt att erhålla egyptiska lärare i stånd att undervisa på landets språk. Så snart detta regeringsuttalande offentliggjorts i tidningarna, inlades protest mot dessa falska förevändningar av ett stort antal examinerade lärare, vilka förklarade sig villiga att undervisa på arabiska utan att göra anspråk på någon lön av regeringen. Men naturligtvis avslogs deras hemställan.

Icke blott i intellektuellt hänseende utan även i ekonomiskt har England uppbjudit allt för att undertrycka varje nationellt företag. 1911 beslöt den islamitiska kongressen,

som hölls i Kairo under ordförandeskap av den numera avlidne Riad pascha, f. d. egyptisk premiärminister, att grunda en nationalbank, och stora penningsummor hopsamlades för detta ändamål och deponerades i Deutsche Orient Bank. Men de engelska myndigheterna började åter göra hela sitt inflytande gällande för att förmå aktietecknarne att använda sina penningar på andra aktiesällskap. Engelsmännen visste mycket väl att en sådan bank skulle rädda landtmännen undan de höga räntor, som avkrävdes dem av deras engelska fordringsägare och skulle komma att spela en stor roll i landets ekonomiska liv.

I enlighet med sin allmänna politik för de små nationernas förslavande, lyckades engelsmännen genom sina intriger söndra oss från våra landsmän kopterna. Ehuru dessa utgjorde minoriteten, besatte de med dem alla statsbefattningar och uppväckte sålunda majoritetens harm och förbittring. Samma politik följer England i Indien och alla land, som befinna sig under dess ok.

Under Muhammed Alis regering utgjorde Sudan en del av Egypten, men skildes därifrån under dervischupproret och »madhins» välde. 1897 sändes en egyptisk armé för att återerövra Sudan. Ehuru återerövringen skedde med egyptiskt blod, blygas ej de engelska immigranterna att benämna landet »Angloegyptiska Sudan, och den dag kommer nog då de helt och hållet förneka Egyptens medägarskap. Då Sudan inrymmer Egyptens källor, ligger det i öppen dag att det måste förbliva en oförytterlig del av Egypten, ty befunne sig källorna i Englands eller någon annan stats besittning, vore Egypten på nåd och onåd utlämnat åt densamma och landets bevattnande vore utsatt för ständig och överhängande fara.

På tal om Sudan får jag icke förgäta att beröra de massakrer och den barbariska behandling, för vilka de stackars sudaneserna utsattes av lord Kitchener och hans stab under och efter slaget vid Omdurman. Dessa massakrer kunna

fullt jämnställas med dem som begingos av engelsmännen under slaget vid Tel el Kebir, då tusenden och åter tusenden av egyptier sletos i stycken och deras kroppar kastades i Ismailiakanalen.

Bedrägerier och svikna löften utgöra grundvalen för brittisk kolonialpolitik. Engelsmännen försöka alltid bedraga de folk de styra och komma dem att tro, att det engelska syftet är att förbereda deras självstyrelse. Obestridligen står en egyptisk mudir i spetsen för var och en av Egyptens 14 provinser, men till var och en av dessa har regeringen adjungerat en engelsk »counsellor», i besittning av den obegränsade makt som är mudiren själv förnekad. Sålunda är det i själva verket de engelska counsellors som styra provinserna, och mudirerna äro endast verktyg i deras händer.

En engelsman behöver varken examina eller meriter för att erhålla en befattning i den egyptiska regeringens tjänst. Hans nationalitet enbart berättigar honom att ernå det ämbete han söker. En egyptier åter, han må inneha vilka meriter, vilken bildningsgrad som helst, kan ej därigenom vinna vad en fattig och smutsig engelsk hökare vinner blott genom sin nationalitet. Sådan är den rättvisa för vilken England nu säger sig kämpa. Sådana äro dessa de små nationernas rättigheter, för vilka England gick i kriget.

För att klarlägga den svekets väg, på vilken England steg för steg vilseledde Egyptens folk och Europa, och slutligen definitivt våldförde vårt lands neutralitet, måste vi här återkalla i minnet några av de falska officiella löften och förklaringar, som gjordes av Englands politiska och ledande män alltifrån början av den brittiska ockupationen av Egypten år 1882 och intill protektoratsförklaringen av år 1914. Vi skola börja med det av England och de andra fem stormakternas representanter undertecknade protokollet av den 25 juni 1882: »De av undertecknade representerade regeringarna förbinda sig att icke vid någon anordning, som till

följd av deras förenade verksamhet kan komma att företagas i och för Egyptens angelägenheter, eftersträva någon territoriell vinning, ej heller någon uteslutande företrädesrätt, ej heller någon handelsförmån för deras respektive undersåtar utöver dem som varje annan nation kan på samma sätt ernå.» Den 25 juli samma år avlade sir Charles Dilke i underhuset följande förklaring:

»Hennes majestäts regering hyser den önskan att, efter att hava befriat Egypten från det militära tyranniet, överlämna åt dess folk att självt sköta sina egna angelägenheter. Vi önska icke påtvinga Egypten institutioner i enlighet med våra önskningar, utan snarare att lämna Egypten avgörandet fritt. Det är vårt lands ärorika plikt att vara troget de *självstyrelsens* principer som utgöra vår egen ära.»

Återigen yttrade lord Granville den 29 december 1883: »Hennes majestäts regering hyser den önskan att draga sina trupper tillbaka från Egypten så snart omständigheterna tillåta, och detta utrymmande skall antagligen utföras successivt, allteftersom landets säkerhet det medgiver; hennes majestäts regering hoppas att den nuvarande styrkan endast under kort tid behöver upprätthållas till full numerär.»

Ännu en gång — den 6 februari 1883 — förklarade lord Dufferin, vilken som Englands representant undertecknade ovan anförda, av de sex stormakterna signerade protokoll: »Khedivens territorium har fastställts såsom liggande utom området för europeiska krig och internationella tvistigheter.» Lord Granville åter förklarade den 16 juni 1884: »*Hennes majestäts regering har den avsikten att draga tillbaka de brittiska trupperna från Egypten i början av år 1888.*»

I lord Derbys tal i underhuset den 26 februari 1885 fingo vi läsa följande uttalande beträffande Egypten: »*Det är icke vår avsikt att för beständigt hålla Egypten besatt. I detta hänseende äro vi bundna av löften såväl till detta land som till Europa, och om en motsatt politik kommer att drivas, blir det åtminstone icke av oss.*»

Mr Gladstone yttrade i underhuset i början av maj 1893: »Jag kan icke annat än uttrycka min allmänna övertygelse, att ockupationen av Egypten är väsentligen en börda och en svårighet, och att en permanent ockupation av detta land skulle vara oantaglig för vår traditionella politik och icke överensstämmande med vår lojalitetsplikt gentemot den suveräna staten, under det den skulle stå i motsats till Europas lagar.»

När »l'entente cordiale» slöts mellan Frankrike och England 1904, lovade det sistnämnda att icke åstadkomma någon förändring i de egyptiska förhållandena, och underströk löftet med följande ord: »Hennes majestäts regering förklarar att den icke har någon avsikt att förändra de politiska förhållandena i Egypten.»

Den 24 oktober 1908 hade Faris Nimo, en syrisk journalist i engelsk sold, en intervju med Englands dåvarande diplomatiske agent i Egypten, sir Eldon Gorst, vilken därvid yttrade:

»Storbritannien har förbundit sig genom särskilda överenskommelser med Turkiet och de europeiska stormakterna att respektera sultanens suveränitet över Egypten. Det kommer att hålla dessa överenskommelser, i vilka det fastställt att det ej har några avsikter att förändra den politiska situationen i Egypten. Varken engelska folket eller regeringen hyser någon önskan att frigöra sig från dessa förpliktelser.»

Från och med år 1911 började engelsmännen att öppet lägga i dagen sina verkliga strävanden med avseende på Egypten, detta under löjliga förevändningar, bland vilka vi anföra följande:

Sir Edward Grey avgav i oktober 1911 i underhuset denna förklaring: »Vi komma att kvarstanna för beständigt i Egypten för att civilisera nationen.» Lord Cromer yttrade på ett möte i Kairo 1907, anordnat av brittiska kolonien till ära för honom vid hans avskedstagande: »Den brittiska ockupationen av Egypten kommer att för alltid bestå.»

Till slut har England i början av det pågående kriget — den 19 december 1914 — i trots av alla sina ovan anförda utfästelser, högst skändligen och på ett oförsynt sätt, förklarat Egypten vara engelskt protektorat och fortfar icke desto mindre att påstå sig föra kriget för att trygga de små nationernas rättigheter.

Vi kunna icke inse vilka reformer England skulle ha utfört i Egypten under ockupationen. Alla de reformer vi i våra dagar åtnjuta, härstamma antingen från Muhammed Ali eller khediven Ismail.

På Muhammed Alis tid ägde Egypten en stark här och flotta, vilka båda togo del i Turkiets krig mot Grekland, i slagen vid Navarino och på Morea år 1827. Redan före den engelska ockupationen hade Egypten en språkakademi, och varje år sände regeringen skaror av studenter till Europa för att fullborda sin utbildning vid skilda universitet. Fleitalet av de nuvarande egyptiska ministrarna och ett stort antal nu berömda läkare, jurister och vetenskapsmän hava fått sin utbildning i Frankrike under khediven Ismails regering. Den nuvarande medicinska högskolan i Kairo upprättades av fransmannen Clot Bey. De nuvarande järnvägslinjerna i Egypten byggdes alla på Ismails tid. De ståtliga dammbyggnaderna i Nilen vid Kanater el Khairia äro uppförda av Muhammed Ali. Zoologiska trädgården i Giza, Esbekiehträdgården i Kairo och bron vid Kastel Nil leda sitt ursprung från khediven Ismail. Bomullsodlingen, vilken utgör landets rikedom, infördes av Muhammed Ali. Före den engelska ockupationen hade Egypten ett parlament, vars president var Sultan pascha och vilket upphävdes av engelsmännen så snart de hållit sitt intåg i Kairo den 14 september 1882.

Jag skulle vilja fråga dem, som påstå att England har civiliserat Egypten, var resultaten finnas av denna civilisation? Må dessa tvärsäkra teoretiker besvära sig med att göra en liten resa i vårt land! Må de göra en vandring genom de in-

föddas kvarter i Kairo, Alexandria och Port Said och jämföra dem med de europeiska! Må de sedan döma opartiskt om huruvida England, alltsedan ockupationen skedde, har försummat något tillfälle att förkväva varje framåtskridande i landet.

Egypten har lidit nog under de trettiofem åren av brittisk ockupation. Nu höjer det sin stämma, högt protesterande mot anglosaxernas destruktiva och grymma metoder och fordrar att den brittiska armén ögonblickligen lämnar Nildalen, så vida ej världsfreden för alltid skall hotas av stor och överhängande fara.

De dödas vittnesbörd.

Dr. Georges Chatterton-Hill hänvisar i sin skildring av Irlands lidandeshistoria på dess outtömliga motståndskraft; icke en ras av tio, framhåller han, skulle ha uthärdat det konsekventa förintelsearbete under skiftande former, England under fyra århundraden fört mot den iriska rasen. Icke alla de folk England under uppbyggandet av sitt världsvälde funnit i sin väg ha haft samma motståndskraftens nådegåva. Det har funnits de som dukat under bokstavligen till sista man, så att de ej längre äga någon stämma som kan förtälja världen vad de genomgått. Det höves därför att andra tala för dem; i ett arbete sådant som detta böra de icke alldeles sakna sin plats. Det har därför synts redaktionen lämpligt att till de föregående uppsatserna foga följande ur Hans F. Helmolts »Weltgeschichte», (Bd II, utg. 1902) hämtade, av prof. dr Karl Weule författade skildring av tvenne visserligen redan i tillbakagång stadda rasers förintelse: *tasmaniers* och *australiers*.

Det tasmaniska sorgespelet, skriver författaren, är icke blott det till sin utgång mest tragiska (av de båda) utan har även det sorgliga företrädet att äga det största antalet gripande enskildheter. Det tager sin början den 4 maj 1804, den dag då den första skeppslasten avskum ur det engelska samhället* landsattes på den plats där nu landets huvudstad Hobart ligger. Detta år föddes tasmaniskan Trucka-

* De australiska kolonierna användes som bekant av England såsom deportationsorter.

nini eller Lallah Rookh, som skulle överleva alla sina landsmän; hon dog i London 1876. Ett helt folks dödskamp hade alltså varat jämnt upp ett människoliv.

Tasmaniernas undergång fullbordades icke utan ihärdigt motstånd från deras sida. Av naturen fridsälla, harmlösa och gladlynta, uthärdade de under många år de deporterades och kolonisternas misshandlingar utan att överträda nödvärnsrättens lagar; först efter 1826 återgäldade de, drivna till den vildaste förtvivlan, den behandling som kommit dem till del och mördade så många av sina pinoandar som föllo i deras händer. Det historiens blad, som inrymmer de föregående 22 åren, länder varken den engelska kolonialhistorien eller mänskligheten över huvud taget till heder. Redan få år efter kolonisationens början togo fientligheterna, vilka även enligt de officiella berättelserna alltid utgingo från de vita, sådana proportioner, och förtrycket mot de infödda förvärrades så, att en lag 1810 måste antagas, enligt vilken mordet på en vilde skulle bestraffas såsom verkligt mord. Men likt så många åtgärder, vilka under den europeiska kolonialhistoriens förlopp vidtagits till naturfolkens skydd, förblev även denna fullkomligt overksam, då ett rättsgiltigt bevis aldrig kunde åstadkommas av de utom lagen ställda infödingarna. Tvärtom nedsköt man dem nu som förut varhelst man påträffade dem; deras kvinnor åter infångade man eller lockade till sig för att med dem sluta vilda äktenskap.

Hand i hand med denna framfart mot de föddas liv gick ett med den tilltagande kolonisationen växande intrång på alla deras livsbetingelser. Ända till de vitas ankomst hade havet med sin outtömliga rikedom på fiskar, musslor och andra djurarter givit dem nästan hela deras näring; men allteftersom kolonien tillväxte, städerna uppkommo och uppblomstrade, kolonisterna framträngde allt längre och betesmarkerna förökades och bredde ut sig, minskades området för de infödde, och isynnerhet trängdes de tillbaka

från kusten. Då öns inre på grund av sin vildhet och sin brist på näringsmedel var för dem obeboeligt, var detta en livsfråga för tasmanierna, och man förstod att även dessa av naturen skygga människor i sin förtvivlan blevo verkliga hjältar och sökte skada sina pinoandar varhelst och på vad sätt de kunde.

Engelsmännens »seger» blev icke lätt. Våldsamt tillbakaträngda till det inre av landet, förvärvade de infödde snart en så noggrann kännedom av den klippiga och tätt skogbevuxna nejden, att det var svårt att komma dem inpå livet. Som Charles Darwin berättar undgingo de ofta sina förföljare blott genom att kasta sig ned på den svarta marken eller stå orörligt stilla, då de på ganska nära håll ej kunde skiljas från trädstammarne. Gentemot denna taktik sågo sig engelsmännen slutligen tvungna att tillgripa andra åtgärder: genom proklamationer förbjödo de de infödda att överskrida en viss gräns. Även en tillflyktsort (reservation) bjöd man dem då (1828), där de hetsade och förföljda hade kunnat i frid uppehålla sig. Men ingendera åtgärden ledde till någon påföljd. Den förstnämnda hade för deras uppfattning varit oförklarlig, även om de formellt förstått den; för den andra var det redan för sent: varken voro infödingarne nu mer tillgängliga för en mildare behandling eller voro europeerna böjda för ett fredligt tillvägagångssätt gent emot dem. Så upptogs åter det gamla stridssättet. Man satte skott- och fångstpengar — och, i enlighet med högvildtets art, icke ens låga sådana — på de infödda, införskrev australier att användas till spårhundar, och slutligen, då allt var förgäves, försökte guvernören överste *Arthur*, upphovsmannen till alla dessa åtgärder, med en stor drevjakt; genom en skyttekedja som gick från kust till kust över hela ön, sökte man tränga »villebrådet» ut på en smal halvö. Blott två infödingar — andra säga en — infångades genom detta företag, som kostade moderlandet 30,000 pund sterling.

Efter detta misslyckande inträdde tasmaniernas lidandeshistoria i ett nytt skede. Det är oblodigt; men därför icke mindre ödesdigert än det förra, och förenat med George Augustus Robinsons namn. Denne egendomlige man, en enkel timmerman från Hobart, vilken icke en gång kunde skriva sitt modersmål felfritt, erbjöd sig, då alla krigiska medel mot de infödda visade sig förgäves, att på fredlig väg förmå dem att utvandra. Man känner huru han löste denna självtagna uppgift. Vad en hel folkrik koloni under årtiondelånga blodiga strider icke förmått, det åstadkom han, obeväpnad och ensam, och bevisade därmed till fullo huru lätt man skulle kunnat komma till rätta med tasmanierna, om man blott hade velat. Till följd av den Robinsonska medlingen fördes en stam till Svanön, tre andra till ön Gun Carriage. Senare (1843) återförenades alla de infödde på Flindersön. Stammarna voro redan då icke längre synnerligen talrika. Kulor och krut, klimatsjukdomar och koppor hade under de 40 föregående åren arbetat alltför framgångsrikt. 1804 kan man uppskatta den infödda befolkningen till omkring 8 000 själar; 1815 beräknades de ännu till 5000. 1830 voro de ej flera än 700, 1835 uppgivas de vara 250 eller 111. 1847, då man förde de kvarlevande till Oyster Cave i d'Entrecasteaux-kanalen, voro de blott 45, 1861 voro de ännu 18. Den siste tasmaniern, konung Willy eller William Lanne, dog, 34 år gammal, 1869 i Hobart, och 1876 utslocknade med Trukanini helt och hållet tasmaniernas stam.

Australiernas öde har ännu ej gått i fullbordan; ännu irrar det fredlösa folket omkring på de oöverskådliga stepperna, ännu jagar det här och där den snabba kängurun och slungar med kraft och skicklighet kastspjut och bumerang. Men huru inringat är det ej på sitt en gång väldiga landområde! Hela de på naturtillgångar tämligen rika östra, nordöstra och sydöstra delarne av landet ha för länge sedan fallit i de vitas händer; på sista tiden rycka dessa även

kraftigt fram mot väster, och landets inre och även norden angripes mer och mer. För de infödda återstår blott reträtten mot de ökenlika inre delarne, eller också att underkasta sig civilisationen och bliva europeernas trälar. Intetdera är ägnat att upprätthålla deras egenart och existens.

Australiernas lidandeshistoria skiljer sig i två hänseenden från tasmaniernas: den är långvarigare och utspelas på en ojämförligt större scen. Men till arten liknar den mycket den sistnämnda, och dess utgång skulle redan ha varit densamma, om icke offren här hade haft bättre naturliga förutsättningar i form av ett större reträttområde, och om ej även tiderna och sederna mildrats, till och med i de australiska djunglerna. I själva verket kan hela det olycksöde, som med de vitas ankomst till Australien inbröt över rasen, hänföras till det gränslösa förakt, som engelsmännen alltsedan 1788 lagt i dagen för de »svarta» och deras äganderätt. Det har avhållit dem från att studera folket och dess samhällsinrättningar och har isynnerhet hindrat dem att tillerkänna de infödda någon som helst *rätt till landets mark.* Men den som vet att det gamla Australiens statliga organisation tog sig så att säga sitt enda uttryck i stammens äganderätt till ett visst bestämt landområde (till och med inom stammarne uppdelades jorden mellan de enskilda familjerna), han förstår också, att de plumpa ingrepp, som gjordes av de första europeerna, vare sig deporterade eller fria kolonister, skulle giva anledning till ödesdigra stridigheter; bland de infödda själva ansågs ju kränkning av jordäganderätten som den svåraste förbrytelse.

Näst missaktningen för de inföddas alla rättigheter blev urvalet av det först importerade människomaterialet bestämmande för de senare förhållandenas gestaltning. Meningarna må vara delade om värdet av deportation som straffart eller som kolonisatoriskt hjälpmedel; som medel att bevara en infödd folkstam och därmed en i många hänseenden värdefull kulturmiljö åt eftervärlden måste den

enhälligt utdömas. Det har, för att hålla oss till ämnet, Tasmanien bevisat; det bevisar Nya Kaledonien, och det ligger även i Australien i öppen dag. Att lasterna av deporterade obetänksamt utskeppades och ännu mer vårdslöst anbragtes, måste även dåtidens officiella berättelser vidgå; ännu 1803 klagade man över att bevakningsmanskapet icke räckte till. Det var lätt för straffångarne att fly ut i djunglerna, och de begagnade i rikt mått tillfällena därtill. Följderna för de arma svarta läto icke länge vänta på sig; de första gåvor som bragtes dem voro koppor, brännvin, tobak och lungsot; inlärandet av otukt, svordomar, tiggeri och tjuvnad följde efter. Och medan de infödda att börja med voro fredliga och vänliga, blevo de genom de deporterades råhet och våldsdåd allt fientligare och hängåvo sig å sin sida åt det oavlåtliga guerillakrig, som sedan sträckte sig över mera än ett århundrade. God vilja fattades för övrigt icke heller här. Regeringen sökte mer än en gång vinna de infödda och draga dem till sig; redan den förste guvernören Phillips ämbetstid är uppfylld av ädla bemödanden. Men om något resultat kunde det bli tal först om *alla* immigranterna från grunden omlagt sitt förhållande till de infödda.

Ty även kolonisterna, vilkas invandring började 1790, bidrogo i rikligt mått till vängåvornas fullhet. De stulo de svartas kvinnor, nedsköto allt som kom inom skotthåll och berömde sig ofta av att förgifta dem med arsenik som råttor och möss. En handfull mjöl, som man räckte den förtroendefulle infödingen, ett stycke fårkött, som upphängdes i djungeln, voro lämpliga medel. Regeringen skyddade visserligen officiellt sina nya undersåtar, men blott på papperet. Så tillförsäkrade en förordning den som utlämnade den svarte mördaren av en vit till rättvisan en belöning av 100 pund, medan blott 25 pund bjödos, om en vit mördat en svart. Och vilken vit skulle väl beriktigat denna märkvärdiga måttstock genom att vittna mot en

anförvant beträffande en gärning, vilken ingen betraktade som en orätt, långt mindre som en förbrytelse? En föddds vittnesbörd gällde åter här lika litet som i Tasmanien.

Betecknande för den allmänna stämningen i landet och för den värdesättning de infödda åtnjöto (och ännu i dag åtnjuta) är följande historia: Enligt vad Emil Jung berättar, genomdrev 1839 i Sidney en förening till de föddes skydd med mycken möda en lag, enligt vilken kommissarier skulle tillsättas, åt vilka omsorgen om landets urinvånare skulle anförtros. Denna åtgärd, som var ägnad att lägga hämsko på kolonisternas godtyckliga behandling av sina svarta grannar, var tillräcklig att bringa ett visst befolkningslager i yttersta upphetsning. För att bevisa huru föga de frågade efter en lag som inskränkte deras hävdvunna rätt gentemot den föraktade och förhatliga rasen, redo en söndag sju engelsmän ut till ett infödingsläger, som beboddes av trettio män, kvinnor och barn. Man drev dem alla in i en hydda, band ett rep om dem allesammans och slaktade dem därefter kallblodigt, en efter en. När mördarne fördes inför rätta, uppreste sig hela kolonien emot domen, och guvernören måste insätta hela sin myndighet för att skydda de öppet hotade vittnena och överantvarda dessa bloddrypande mördare åt galgen. Människovärdig är behandlingen av de infödda i de avlägsnare delarne av landet ännu i denna stund icke. I Västaustralien löper vilken av dem som icke har någon »fast inkomst» fara att på sex månader kastas i fängelse, så vida han ej föredrager att uthyra sig till »kontraktsarbetare» hos farmarne. Vilken lön som där betalas honom för hans arbete behöver väl knappast skildras; gärna och ofta infångar man den svarte för att förhjälpa honom till en »inkomst».

Verkningarna av en sådan behandling av den australiska rasen här i civilisationens utkanter äro lätta att föreställt sig. Under mer än hundra år har man systematiskt trängt den svarte tillbaka från floderna och därmed utsatt honom

för faran att förgås av törst; lika systematiskt har man förvandlat hans fordom obegränsade jaktmarker till snävt tillmätta betesmarker och därmed berövat honom hans mest givande livsuppehälle. Därutöver prisgiver man honom åt allmänt förakt och förvandlar den frie vildens medfödda stolthet till tiggarens kryperi. *Kroppslig och andlig urartning av rasen* är den första följden, *hastigt avtagande av dess antal* den andra. Rikt dukat har australierns bord aldrig varit; det förbjuder landets karga natur. Men han hade dock möjligheten att fritt välja sin verksamhet och kunde ohindrat, eller åtminstone utan annat tvång än sitt folks blygsamma oskrivna lagar, anpassa sig efter de naturliga förhållandena. Så företedde han bilden av ett visserligen fattigt, men ekonomiskt och sedligt oberoende folk. Nu ter han sig avtärd, hungrig och höljd i trasor, frestande livet med tiggeri och tjuvnad, snarare lik ett spöke ur det förgångna än en medlem av den nutida mänsklighetens samfund. Blott en illa dold och välförklarlig hämndlystnad erinrar om den forne australiern.

Antalet australiska infödde har aldrig kunnat noggrant bestämmas. Den högsta siffran anger L. C. D. de Freycinet med 1,100,000 australier vid början av den europeiska invandringen. Den är säkerligen för hög och förkastas allmänt; övriga uppgifter växla mellan 100,000 och 200 000 för den föreuropeiska tiden. Säkerligen var kontinenten mycket glest befolkad. Detta är i närvarande tid vad de infödda beträffar fallet i ännu högre grad; 50 000 är säkerligen en alltför hög siffra. Avtagandet av den inhemska befolkningen har alltså försiggått i förskräckande hastigt tempo. I Victoria beräknade man dem 1836 till 5 000; 1881 hade de nedgått till 770. Så stark är minskningen visserligen icke inom alla distrikt, men den kan överallt fastställas; ingenstädes uppgår födelsetalet till dödstalet.

Moderlandets regering har, sedan den blivit uppmärksam på de föddas sorgliga förtvinande och på sin egen skuld

därtill, försökt att ingripa till deras räddning; den har åter och åter allvarligt förmanat Australiens kolonialregeringar att draga försorg om de svarta och har själv med avsevärda kostnader upprättat skolor i Adelaide och andra städer. Men den har icke rört vid sakens egentliga kärnpunkt. Skolorna besökas visserligen flitigt och ej utan framgång; men vad gagn ha eleverna därav, när de så väl som hela deras stam blott desto fortare gå under genom den närmare beröringen med europeerna? Här hade blott den strängaste kontroll över kolonisationen kunnat uträtta något; isynnerhet en brytning med den billiga och bekväma, men för offren fördärvliga principen att utan ersättning tillägna sig deras jord. Kontrollen hade direkt kunnat skydda de inföddas liv genom att förhindra den eviga människojakten; om en rättvis ersättning för jorden givits dem, hade de för det första icke inletts i de för dem ödesdigra rasstriderna och för det andra blivit ekonomiskt stärkta. England, som icke funnit kraft till någon av dessa åtgärder, bär därför även ansvaret för de australiska inföddas oupphörliga tillbakagång. Skall en förmildrande omständighet här gälla, kan det icke bliva någon annan än den gåtfulla företeelsen, att beröringen med de vita i och för sig är fördärvbringande för varje naturfolk, huru det än behandlas.

Englands syfte med kriget.

Av doktor *Herman Harris Aall.*

Ett av de största framstegen i mänsklighetens historia gjordes, då det gick upp för våra förfäder, att varje rörelse i naturen har sin orsak. Den tanken blev grundvalen för all naturvetenskap. Och den har efter vartannat utrotat övertron, släckt häxbålen, manat ödet, djävulen och alla hans gärningar ut ur naturkrafternas värld, hämtat himlens dräpande ljungeld ned från en vredgad Jehovas, Jupiters eller Tors knutna hand och ställt den som en lydig jordande till elektroingenjörernas tjänst.

Den naturvetenskapliga tankegången har ännu icke blivit genomförd i fråga om världshistoriens tilldragelser. Ännu ser man i stor utsträckning på det historiska förloppet som på ett slags ödets gång, under vilken människorna äro viljelösa kuggar i ett oerhört världsmaskineri eller till och med brickor i ett spel av högre makter, antingen man benämner dem gudomliga viljor eller omedvetna naturprocessers utvecklingslagar.

Men denna åskådning är på väg att förändras. Den tanken håller på att bereda sig rum, att alla historiska händelser, som icke äro naturfenomen, bero på mänskliga handlingar. Ingen mänsklig handling utan ett motiv. Intet motiv utan ansvar inför medmänniskor. Liksom en sjukdom besegras genom att man upptäcker dess orsak, kunna de olyckor vi människor tillfoga varandra, endast avlägsnas

genom att den onda vilja som inriktar dem drages fram i ljuset. Liksom giftbakterien dör i ljuset, skall den onda viljan nedslås av sanningens ljus. Och därför är krigets mest betydelsefulla fråga: Vem bär skulden för detta krig, och varför har den skyldige velat det?

Man säger att vi icke skola forska i denna sak emedan det väcker hat mot den skyldige, och det är föga gagn med att upphetsa mera sådant. Det är vackert men oriktigt tänkt. Det onda utrotas ej, om ej roten uppryckes. Straffet kan man kanske avstå från, men icke från sanningen.

2) Vid alla gemensamhetsförbrytelser plägar en *anstiftare* finnas. Hans begärelse utpekar målet, påvisar medlen, ger förmågan att sammanfoga dem till en plan och utnyttja situationen. Till dessa medel höra först och främst andras önskningar, vilka låta utnyttja sig för hans eget mål. Förbrytaren har bruk icke blott för mörker och hemlighet, utan även för mörka och hemliga önskningar hos hans medmänniskor. Den fastaste förbrytarviljan är icke den våldsamma lidelsen, som gör sig gällande utan all hänsyn till andras värden och slappnar efter att ha rasat ut. Brottsligast är den som handlar utan överilning och kallt överväger alla hänsyn; även hänsynen till andras samveten. Intet är farligare för framgången av en förbrytelse än att förbrytaren tvekar, blir obeslutsam eller darrar på handen i det ögonblick då han skall handla. Men denna tveksamhet och darrning framkallas framför allt av ett oroligt samvete. Därför är det för den klara förbrytarviljan det angelägnaste av allt att lugna samvetena; sitt eget och sina medsammansvurnes. Däri ligger förklaringen till det märkliga faktum som folkpsykologer iakttagit — bl. a. Sören Kierkegaard — att ingen är mera uppfylld av ideala, moraliska betraktelser än den fullt utvecklade förbrytarnaturen. Under det att en vanlig, hederlig människa drager sig för att förebära himmelska motiv för sina handlingar, doftar rövarens program

av dygd som en ententenot. Sålunda blir det alltför ivriga självförhärligandet en självbekännelse.

Och likväl skulle det vara ett misstag att tro att den kalle förbrytaren är enbart ond. En ondska sådan som Richard den tredjes är psykologiskt osann eller också ett sällsynt undantag. Jago överensstämmer vida bättre med människonaturen. Det finnes flera självbedragare än hycklare i världen. Till grund för varje begärelse ligger en berättigad mänsklig känsla, och bakom varje känsla står ett ideal. Det är detta anstiftaren framdrager som syftemål för sig och sina medsammansvurna. Människor handla ogärna så gement att de själva förstå det, och ännu mera ogärna så att även andra förstå det. De verkliga syftena dragas tillbaka till andrarangsplats i det offentliga *programmet,* men behålla förstarangsplatsen som *motiv.* Karaktären av brott inträder därmed att ett intresse, som kanske verkligen har sitt värde och sitt berättigande, gör sig gällande på bekostnad av ännu större värden. Men att väga värdena mot varandra och ge det högre sitt tillhörliga företräde, det är livets största konst. Därför är det i den inre värdesättningen av livets syften, eller av det förhållande, vari en handlings motiv står till sina »biverkningar» och »huvudverkningar», som förbrytaren skiljer sig från den hederliga människan.

3) I 1914 års världskrig heter anstiftaren Storbritannien. Det historiska underlaget för detta påstående är säkert nog. Det psykologiskaävenså.

Krigets ursprung var Sarajevomordet. Utan tvivel är det en av detta krigs märkligaste företeelser, att det serbiska angreppet på Österrike-Ungern genom engelsk ordkonst har kunnat taskspelas om till ett tyskt överfall på oförberedda grannstater, och att ententens försvar för det serbiska brottet har kunnat pratas över till ett försvar för belgiska landsvägar. Kriget växte ut till ett världskrig därigenom att Ryssland gav Serbien sitt stöd mot Österrike-Ungerns

fordringar på att förbrytarne skulle straffas på ett betryggande sätt. Den serbiske majoren Tangosic var t. ex. medskyldig till mordet och blev på österrikiskt föranstaltande arresterad strax efter detsamma. Ryske ministern i Belgrad, v. Hartvig, ingrep och framtvang hans frigivande efter 24 timmars arrest, varpå han flydde. Varför? — Tyskland stödde Österrike-Ungern, Frankrike Ryssland, England Ryssland och Frankrike o. s. v. Kriget blev ett världskrig genom föregående förbund och överenskommelser. Var och en bara gav sin vän stöd genom trohet intill kriget och döden. Det kunde då se ut som om denna himmelska vänskap var skulden till att krigets helvete öppnade sig. Det fanns emellertid några olikheter som mellan himmel och helvete. En serbisk förbrytelse mot Österrike-Ungern var orsaken till det sistnämndas uppträdande. Och förbrytelser hade en *rättslig* och en *politisk* sida. Den var icke riktad mot ärkehertig Frans Ferdinand. Serbien ville utveckla sig till ett Storserbien genom att erövra delar av Österrike-Ungern, Ryssland ville ha delar av Galizien, och båda agiterade för sina planer med mutor och upphetsning bland Österrike-Ungerns befolkning. Frans Ferdinand ville skydda sina riken mot ett farligt agitationsmedel genom att upprätta ett autonomt rike av sina slaviska provinser. Därför skulle han rödjas ur vägen. Förbrytelsen var alltså riktad mot Österrike-Ungerns statliga bestånd genom mordet på arvingen till dess riken. Principen »likhet inför lagen» gäller även staterna emellan. Om en sådan förbrytelse riktats mot Rysslands, Frankrikes eller Storbritanniens bestånd, gives intet tvivel om huru den skulle blivit bedömd. Den engelska tidningen »Standard» skriver den 29 juli 1914: »Under liknande omständigheter skulle varje stormakt ha handlat som Österrike-Ungern.» Daily News skriver den 28: »Österrike-Ungern handlar i nödvärn för att göra slut på Rysslands intriger på Balkan.» Vi kunna lämna åsido frågan, vad slags vänskap som be-

stod mellan ententens stater, Serbien inberäknat; officiellt förelåg intet militärt förbund mellan Serbien och Ryssland eller mellan England och Ryssland—Frankrike. Ännu så sent som den 29 juli 1914 förnekade Grey i parlamentet (»blåboken 87») att någon som helst överenskommelse förelåg om solidaritet i politiken mellan England och andra land. Däremot förefanns en av hela världen känd överenskommelse om förbund mellan Tyskland och Österrike-Ungern. Ett starkt vänskapsförbund på ena sidan stod alltså mot ett förnekat sådant på den andra. Det ena var alltså förpliktande, det andra icke. Men vi kunna se bort från detta. Vi vilja uppställa den frågan, *om vänskap berättigar till att understödja förbrytelser.* Ett svar är överflödigt. Berättigandet av kravet, att förbrytelser skola straffas, kan knappast bestridas av andra än förbrytare. *Här är den ena åtskillnaden mellan de båda maktgruppernas ställning:* Österrike-Ungern krävde att förbrytelsen skulle straffas. Ententen däremot flockade sig kring Serbien till värn för förbrytelsen. Även detta hade en *rättslig* och en *politisk* sida. Angående den rättsliga sidan av saken förklarade de båda makterna att de icke tålte någon inblandning. De begärde icke ens att själva fälla domen över de skyldiga. Österrike-Ungern uppställde bara tre fordringar, vilka den ryska regeringen fann oantagliga: att serbiska agitatorer mot Österrike-Ungern skulle avlägsnas från serbisk statstjänst, att representanter för Öterrike-Ungern skulle tillåtas medverka vid undertryckandet av den agitation som Serbien drev för att framkalla angrepp på österrikisk-ungerska riksdelar, och att österrikisk-ungerska polistjänstemän skulle kunna deltaga i efterforskningen av förbrytelsen. (Ö.-U:s rödbok n:r 31 och n:r 7 par. 4, 5 och 6).

Huvudpunkten häri, det om efterforskningen efter förbrytelsen, innehåller intet annat än vad Frankrike tillåtit Ryssland i Paris, och kunde alltså icke vara oförenlig med en fri stats självständighet. Samtliga fordringar erkändes

som rimliga i världspressen, utom i Ryssland och till dels i Frankrike. Först senare har denna press funnit det oberättigat, icke att en stat kräver garantier mot att en annan stat planlägger angrepp på densamma vid gynnsamt tillfälle, ty det kräva alla stater, utan att Österrike-Ungern uppställde detta krav. Det rättsligt berättigade i dem kunna vi alltså tryggt fastslå; det är sannolikt att engelska, franska, italienska och amerikanska tidningar dömde rättfärdigare om centralmakterna innan deras land kommo i krig med dem, än efteråt. Den *politiska* verkan av Österrike-Ungerns krav var också säkerställd. Monarkien förklarade på det bestämdaste, att den icke ämnade göra något som helst ingrepp i Serbiens suveränitet. Och den 30 juni förklarade Tyskland sig villigt att garantera denna suveränitet mot Österrike-Ungern. (Engelska blåboken n:r 97.) Denna garanti hade de andra makterna då kunnat kräva i betryggande former. Hitintills stod Tysklands uppträdande lika väl som Österrike-Ungerns alltså på rättfärdighetens grund. Det säges att Tyskland visste, att Österrike-Ungerns uppträdande kunde driva Ryssland till att inskrida och framkalla ett världskrig, och att det detta oaktat gav Österrike-Ungern fria händer. Ja. Båda delarna meddelas av den tyska vitboken av den 4 aug. 1914. Det hade icke deltagit i utarbetandet av noten till Serbien. Men det »gillade en aktion, som Österrike-Ungern ansåg nödvändig för att göra slut på Serbiens intriger mot Österrike-Ungerns bestånd». Detta var nämligen en rättsligt oangriplig ståndpunkt å dubbelmonarkiens sida. *Om denna rättfärdiga ståndpunkt icke desto mindre bragte Ryssland att gripa in, var detta en ny förbrytelse av sistnämnda land och måste bero på att det önskade upprätthålla Serbiens intriger mot Österrikes bestånd även i framtiden.* Och mot detta slags förbrytelser ämnade de båda centralmakterna stå på vakt. De ämnade icke av några som helst politiska skäl finna sig i att vara offer för förbrytelser. Vid denna rätts-

ståndpunkt fasthöll den tyska vänskapen orubbligt. Däremot ville Tyskland icke stödja Österrike-Ungern i en politik, som gick utöver rättshänsynen. Det erbjöd sig, som ovan nämnt, att garantera Serbiens suveränitet inför Ryssland, *mot Österrike-Ungern.* Och det begärde att sistnämnda makt skulle upptaga förhandlingar med Ryssland om sakens politiska sida för att åvägabringa samförstånd — och begagnade därvid uttryck som låta mer än hotande. (Jfr kanslerns not, återgiven i Westminster Gazette d. 1 aug. 1914.)

Någon annan lösning av dessa frågor kunde enligt mänskligt rättsmedvetande icke givas. Det rättsliga mellanhavandet mellan Österrike-Ungern och Serbien kunde ha överlämnats åt en *juridisk* domstol, och tvisten mellan Österrike-Ungern och Ryssland åt diplomatisk bemedling. Men nu visade det sig att Ryssland sökte få *den serbiska förbrytelsen mot Österrike-Ungern* underställd ett diplomatiskt avgörande av Europas stormakter. (Eng. blåboken n:r 17.) Detta förslag låg så utom all rättslig praxis, att till och med Storbritannien avslog sin hemliga allierades uppmaning. (Eng. blåboken n:r 25.)

Av alla mänskliga förbrytelser är justitieförbrytelsen den värsta. Den betyder icke bara en synd mot den enskilda rättsföreskriften, utan mot rättens helige ande. Därför kan man icke godtaga en domstol, som under rättens sken kommer att fälla dess tanke. Första villkoret för att någon skall kunna godkännas som domare är att han är personligen ointresserad i domslutet, är objektiv, vill döma rättvist och endast rättvist. Annars är han »inhabil», oduglig till att döma. För att centralmakterna skulle kunna underställa Österrike-Ungerns sak med Serbien en europeisk domstols avgörande erfordrades att denna skulle varit alltigenom »ointresserad», d. v. s. utan några *politiska* önskningar i någon riktning, men däremot obetingat *rätts*intresserad. Härtill skulle mahända representanter för neutrala små-

stater i Norden, vilka ligga utom Sydeuropas atmosfär, ha ägnat sig. Men den domstol Ryssland föreslog (enl. blåbok n:r 17) bestod av representanter för de starkast *politiskt* intresserade makterna England, Frankrike, Italien och Tyskland; den skulle alltså sammansättas efter grunder rakt motsatta dem som äro bestämmande för en rättvis domstols sammansättning; den var alltigenom politiskt bestämd och skulle sålunda besluta över en *rättskränkning* efter *politiska* intressen. Och inom denna de politiska intressenas domstol var motsatsförhållandet tre mot en. Italiens hållning *för* ententen *mot* Österrike-Ungern var redan då känd. Denna domstol kunde således icke fälla något rättsligt utslag; den skulle leda till en diplomatisk strid om politiskt inflytande. Den skulle avgöra saken enligt staternas vänskapshänsyn och egna intressen; men dessa stå i rak motsats till rättsprincipen. Ett folks *politiska moral* ledes av hänsyn till *dess egoistiska fördelar, även på den övriga mänsklighetens bekostnad.* Det är icke blott Italien, som i sin politik bekänner sig till den »heliga egoismens lagar», även om de andra drapera sig med lika skimrande ideal av oegennytta o. s. v., som Lloyd George i sina otaliga tal, t. ex. av d. 20 dec. 1917. *Rättsidéens moral däremot omfattar i lika grad alla mänsklighetens värden.* Det var därför icke otänkbart, att det dåd mot mänsklighetens rättsidéer som Sarajevomordet innebar, av en sådan domstol kunde uppfattas som ett politiskt stordåd för Rysslands och Serbiens intressen och följas av handlingar, vilka politiskt sett voro ännu större dåd, rättsligt sett ännu gemenare förbrytelser. Det kunde t. ex. tänkas, att Ryssland och dess hemliga allierade skulle draga ut på sakens behandling och utnyttja tiden till att driva sin mobilisering till högsta möjliga fullkomlighet i avsikt att överfalla Österrike-Ungern, och att ju mera denna mobilisering närmade sig sin fullbordan, ju mindre skulle Ryssland visa sig villigt att avstå från någon önskad politisk fördel av hänsyn till rätten.

Och nu visade det sig att just detta var ententens ståndpunkt. Ryssland drev med yttersta iver på sin mobilisering, ja, det bad rent av England om hjälp till att hålla förhandlingarne i gång, till dess mobiliseringen fullbordats, vilket skulle taga »minst en vecka från den 29 juli (blåbok 17, 43, 67, 78, 138). Och i överensstämmelse härmed arbetade den brittiska utrikesministern av all flit på att förhala tiden. Serbien instruerades av England att framför allt söka vinna tid, Tyskland och Österrike-Ungern uppmanades enträget att giva sig till tåls. Centralmakterna fruktade just detta, och de hade orsak därtill. Den brittiska ståndpunktens rättsliga indifferens och politiska intressebestämdhet har t. o. m. fått ett direkt och öppet uttryck. Den 24 juli skriver sir Edward Grey enligt blåboken n:r 12 till sin representant i Belgrad, mr Crackanthorpe: »Om serbiska ämbetsmän bevisligen äro delaktiga i mordet, måste Serbien lova att ge Österrike-Ungern full upprättelse. Det bör otvivelaktigt visa deltagande och beklagande. För övrigt bör Serbien svara vad det anser *gagneligast för serbiska intressen. Dessutom vill jag icke ha sagt ens så mycket utan att veta vad franska och ryska ministrarne yttra i Belgrad. Därför måste ni rådföra er med dem, i det ni anför vad jag nu yttrat.*»

Sarajevoförbrytelsen mot Österrike-Ungerns bestånd träffar som ett hugg rakt i hjärtat på dubbelmonarkiens livs- och rättsintressen. Men *den engelska ministern tar således ställning till denna förbrytelse icke enligt hänsynen till dessa båda staters rätt, utan till förbrytarens och andra utanför stående staters, Serbiens, Rysslands och Frankrikes politiska intressen av den begångna förbrytelsen.* Sådan var Storbritanniens ståndpunkt; från den kunna vi sluta till Rysslands och Frankrikes. Nej — en av dessa stormakter sammansatt domstol över Sarajevodådet kunde Österrike-Ungern och Tyskland icke godtaga. Den komme sannolikt att användas för att trygga den ryska mobiliseringen. Den

tyska ståndpunkten, att »Tysklands säkerhet förbjöd det att giva Ryssland tillfälle att mobilisera truppmassor från alla delar av sitt väldiga rike» (blåboken n:r 138), var berättigad. En »medling» av diplomater kunde väl tillstädjas under öppen förhandling om ömsesidiga politiska intressen, så framt ingen begagnade tiden till att förskaffa sig militärt försprång. Men en dom över Sarajevomordet kunde icke fällas av diplomaterna, emedan dessa skulle bliva orättfärdiga domare. Helst borde förhållandet mellan Österrike-Ungern och Ryssland behandlas vid direkt förhandling mellan dem för att undgå dröjsmål. Liknande betänkligheter gjorde sig gällande även beträffande möjligheten att låta tvisten mellan Österrike-Ungern och Serbien avgöras av Haagdomstolen, så som tsaren antyder (vitboken n:r 22 IV och V). En sådan dom skulle icke ha någon avgörande verkan; Ryssland skulle draga ut på tiden till dess det vore militärt och politiskt rustat till att avbryta förhandlingarna eller sätta sig över dem. Haagdomstolen äger — enligt avtal mellan alla stater — endast att döma i *rätts*frågor. Den skulle t. ex. varit rätt forum, då England började strid med boerrepublikerna om engelsmäns medborgarrätt därstädes. Men England avslog som bekant både deras och Hollands uppmaning att låta Haagdomstolen avgöra tvisten; ja, det nekade till och med de båda republikerna att deltaga i konferensen eller att senare sluta sig till dess överenskommelser; i annat fall ville det icke självt vara med om konferensen. Det är alltså ett ganska egendomligt krav, att Sarajevoförbrytelsen skulle behandlas inför Haagdomstolen. Men i varje fall måste centralmakterna för att kunna acceptera ett sådant krav, ha haft trygghet mot att förhandlingarna där begagnades som skärm för politiska planer om mobilisering. Just det visade sig vara förslagets avsikt: det skulle bemantla Rysslands allmänna mobilisering, till vilken order utfärdades samma dag förslaget framställdes, den 29 juli. Och denna

avsikt fann sitt bästa stöd på engelsk sida genom Englands uppmaningar till diplomatiska förhandlingar samtidigt med att det under hand tillförsäkrade Ryssland sitt militära stöd för att bestämma det för kriget. Jfr t. ex. blåboken n:r 46 och 47.

Det är således den skillnaden mellan Tysklands löfte att understödja Österrike-Ungern och Ryssland—Frankrike—Englands löfte att understödja Serbien, att det *förstnämnda åsyftade att hävda själva de rättstankar på vilka samhällenas rättsväsende och staternas inbördes rättsförhållanden äro grundade. Däremot gick Ryssland—Frankrike—Englands löfte ut på att genomdriva sina egoistiska politiska intressen även mot själva de elementära rättsprinciperna mellan människor och stater.*

Men det finnes ännu en annan skillnad mellan de båda maktgruppernas ställning till krig och vänskap, och den blev avgörande för frågan om världskriget.

Om Tyskland hade förklarat sig icke vilja stödja Österrike-Ungern, hade följden därav endast blivit att Ryssland utan en dags dröjsmål störtat sig över dubbelmonarkien; Ryssland önskade intet högre. Dess planer mot Konstantinopel och Galizien voro fullkomligt på det klara. I många år hade det varit ett motto för den ryska krigspolitiken, att vägen till Konstantinopel går över Wien. Och när nu Serbien ingrep söderifrån och Turkiet var förlamat efter Balkankriget, kunde tidpunkten icke varit gynnsammare, om blott Tyskland ville hålla sig stilla. Man kunde tryggt räkna med ännu ett par »likplundrare», Rumänien och Italien, vilka i den heliga egoismens namn komme att driva sin politik obesvärade av rättshänsyn och traktater. Senare, da Österrike-Ungern var alldeles ur spelet, kommer nog tiden för gränsregleringar i Ostpreussen — med Frankrikes hjälp. Därefter — eller kanske därförinnan — kommer även gränsregleringens tid åt Atlanten till, där de skandinaviska rikena lågo i fräck självständighet. Alla dessa krig

skulle komma, ett efter ett, och det mot Österrike-Ungern skulle genast löpa av stapeln, om blott den tyska vänskapen hölle sig tillbaka. Det ingick säkerligen icke i den ryska politikens plan att taga ett krig med Tyskland för Turkiets skull. Det var uteslutande på grund av förbundet mellan Tyskland och Österrike-Ungern den gamla maximen »vägen till Konstantinopel går över Wien» hade förändrats till: »över Berlin och Wien».

Därför *hade Tysklands löfte att understödja Österrike-Ungern den verkan att hålla kriget tillbaka.* Det var en otvetydig maning till Ryssland att betänka sig. *Därför avgav Tyskland sitt löfte.*

Frankrikes löfte till Ryssland hade en rakt motsatt verkan och måste ha det. *Därför avgav Frankrike sitt löfte.* Jfr den eng. blåboken n:r 6 i. f. Men detta löfte var icke tillräckligt. Ryssland tvekade ännu att börja kriget. Frankrikes löfte drev det till krig, Tysklands löfte avhöll det från krig. Ännu kunde kriget avvändas, på grund av Tysklands löfte om stöd åt Österrike-Ungern.

Då ingrep England. Det stod icke i något förpliktande förhållande till någon av de två krigslystna makterna Ryssland och Frankrike. Men det hade bestämda intressen att tillvaratagа. Sir Edward Grey själv meddelar den 29 juli 1914 sin ambassadör i Paris, att han utan alla omsvep förklarat för den franska ambassadören: »Vi äro fria från alla förpliktelser och skola fatta vårt beslut med hänsyn till brittiska intressen.» I detta ögonblick höll England världens öden i sin hand. Ingen annan stormakt stod i en liknande ställning. Det kunde beordra världen till krig eller fred. Hade England lovat Österrike-Ungern sitt stöd, eller om det bara valt att hålla sig utanför kriget, hade detta icke brutit ut. Detta har uttryckligen fastställts av ett pålitligt vittne, belgiska ministern i Petersburg baron de l'Escalle, i ett brev av den 30 juli 1914, och det överensstämmer med vad som framgår av de många förhandlingarna mellan

ententens sammansvurna. Men England lovade varken att stödja Österrike-Ungern eller att hålla sig utanför, *det lovade Ryssland och Frankrike sin medverkan i krig.* Detta är skillnaden mellan Tysklands löfte till Österrike-Ungern och Englands till Ryssland—Frankrike: *Tyskland gav sitt löfte för att hindra världskriget, England sitt för att framkalla det.*

4) I blåboken n:r 87 upplyser Storbritannien, att dess egna, storbritanniska intressen, komma att avgöra, om det skall deltaga i ett världskrig.

Vi ha sett att dess intressen gingo ut på att få ett världskrig till stånd. Och då det icke kunde få det till stånd på annat sätt än att lova att deltaga däri, gav det detta löfte. Vilka intressen hade Storbritannien av ett sådant krig? Motivet var icke hänsyn till rätt. Tvärtom. Det är ett mycket generande faktum, men det kan icke förnekas, att Storbritannien ställde sig solidariskt med ett förbrytarband i Serbien mot rättfärdighetens enkla krav. Det skulle ha förekommit kriget genom att ställa sig på rättens sida mot förbrytelsen. Men icke ens att det måste taga parti för förbrytare kunde avkyla dess krigslystnad. Ej heller kunde det ha varit hänsynen till politiska frihetsprinciper, som kom det att sluta förbund med den halvasiatiska despotien i öster. Ej heller hänsynen till att Europa hotades av någon tysk erövringspolitik. Ty enligt den engelska blåboken n:r 123 utfäste sig Tyskland att icke erövra en fotsbredd fransk jord, ej heller av franska kolonier, ej heller av Belgien, om England å sin sida ville låta bli att överfalla Tyskland. Och då det gentemot Ryssland blott fordrade att det krigshot dess mobilisering innebar skulle upphöra, i överensstämmelse med folkrättens första och enklaste grundsatser, kunde det ej heller varit Tysklands önskan att göra erövringar i öster. Englands motiv till kriget var således icke något hot från tysk erövringspolitik. Vilka skäl hade då Storbritannien till en så ohygglig gärning som att framkalla ett världskrig?

Det är mycket svårt att svarva svar *förut*. Grey säger att England skall låta sig bestämmas av brittiska inressen. Men vilka de voro, det var hans och Englands privata hemlighet. Tyskland gör enträgna förfrågningar om dem. Sir Edward Grey omtalar själv, att tyske ministern »pressed» honom till att meddela, på vilka villkor Storbritannien vore villigt att låta bli att överfalla ett folk, vilket jämte det engelska skulle representera världskulturen och som icke visste sig ha gjort England något för när. Storbritanniens utrikesminister är rent av irriterad av en sådan enträgenhet från tysk sida. England måste ovillkorligen ha fria händer, sade han. Icke gentemot livlös mark, som de belgiska vägarne, utan till att doppa dessa storbritanniska händer i det tyska folkets blod. England kunde icke på förhand binda sig vid bestämda villkor eller program, som hindrade det att bära hand på sin broder. (Blåbok 123.)

Icke på förhand. Sedan de framkallat kriget, ha de brittiska statsmännen däremot som bekant framlagt sitt program icke bara för Tyskland utan för hela världen lika öppenhjärtigt som de förut voro hemlighetsfulla med vilka »intressen» de stredo för. Det skulle rent av vara svårt att uppställa en fullständig lista över Storbritanniens många »intressen». Vi skola i korthet betrakta några av de programpunkter England i första rummet eller oftast anfört. De visa sig vara av så upphöjd idealitet, att Sarajevoförbrytelsen, vars värn de samtidigt äro, framträder som en mycket svart fläck på så vit botten.

1) *Trofast vänskap* med Frankrike och Ryssland. Denna orsak anförde Grey den 3 augusti 1914.

Nu är det en sak för sig att slå ihjäl sin nästa av ren vänskap för den som överfallit honom. Men dessutom är denna orsak icke sann. Storbritannien lovade icke Frankrike och Ryssland hjälp därför att de *hade* rakat i krig med centralmakterna, utan det lovade dem hjälp på förhand för att *driva* dem till ett sådant krig. Ej heller är

vänskap enligt engelsk uppfattning en så helig världsprincip, att det skulle ha offrat sig för den. Världshistorien har icke påtryckt Storbritannien namnet »det trolösa Albion» för dess trofasta vänskaps skull. Ej heller har detta krig givit några bevis på dess aktning för vänskapens helgd. Omedelbart efter Greys tal om vänskap började det locka Italien att förråda sitt gamla förbund med Tyskland och Österrike-Ungern. Avanti talar om en vacker summa millioner pund för detta ändamål, samtidigt med hot om utsvältning, om Italien skulle förbliva *sin* vänskap troget. Det förmådde också Rumänien att offra sin vänskap och sitt förbund med Österrike-Ungern, likaledes genom användande av några millioner pund sterling. Vänskapens helgd är naturligtvis en vacker skylt, men knappast mera, för England.

2) *De små nationernas rätt.* Härvid tänker Storbritannien icke gärna på Irland, Boerrepublikerna, Persien, Grekland, Egypten eller de neutrala nordiska staterna, Sverige, Norge Holland och Danmark, utan vida hellre på Belgien. Och dess hänvisning till detta land är, som bekant, ett falsum. Storbritannien beslöt sig *först* för krig. *Därpå* åberopade det sig på Belgien som orsak, och det *innan* Belgien var hotat. Det är onödigt att spilla ord härpå. Det är nog att hänvisa till Bonar Laws skrivelse till Asquith den 2 aug. 1914, Times för 9—3 1915, professorn i Cambridge Bertrand Russels »The policy of the Entente 1904—1914, sid. 4 o. f., och framför allt till den engelska blåboken 123, vari Grey själv berättar att Tyskland erbjöd sig att lämna Belgiens vägar orörda, om England ville skona tyska folkets liv. England avslog. Nu har England som bekant, förmågan att läsa folkrätten som en viss person läser bibeln. Men t. o. m. för engelsmännen måste ett folks vägar ha mindre betydelse än ett folks liv. Det står bland annat med tydliga ord i Standard för den 4 februari 1887 just beträffande den möjligheten att tyska härar skulle vilja tåga genom Belgien. Trots hänsynen till Belgien överföll Stor-

britannien Tyskland — liksom det efter vartannat dragit alla de små stater det kunnat in i krigets olycka: Portugal, Grekland, Rumänien o. s. v. ända till Liberia, och i norden använt den starkaste pression och de ihärdigaste politiska intriger för att bringa de små staterna därstädes i krig. Som t. ex. avtalet med Ryssland, att mått och steg i god tid skulle tagas för att försäkra sig om Norge på ententesidan, om Sverige dreves i krig, t. ex. på grund av Ålandsfrågan. (Jfr Petrogradtelegrammen för den 23—27 nov. 1917.)

Emellertid kräver den välklingande programpunkten om »de små nationernas rätt» ej blott okunnighet utan även en god portion enfald hos läsarne. *De små nationernas rätt kan omöjligt betyda de stora nationernas rättslöshet.* Och det hade för visso varit bättre, om Storbritannien hade haft mera sinne för de stora nationernas likaberättigande med England — och med de små nationerna. I så fall kunde det omöjligt ha tänkt sig att folkrätten skulle tillåta Storbritannien att angripa en stor nation till livet, men den angripna nationen skulle icke ha rätt att värja sitt liv mot det brittiska överfallet genom att låna ett litet folks vägar.

Det är därför uteslutet, att Storbritannien begynt världskriget för att skydda något annat folk. *Ingen liten stats trygghet var hotad, då Storbritannien framkallade kriget.* Österrike-Ungern hotade icke Serbiens självständighet, och Tyskland garanterade den. Belgien blev hotat först därigenom att England inträdde i kriget. *England självt störtade Belgien i olycka.*

3) *Kampen mot militarismen.* Detta säges på allvar. Och ingen skrattar. — Militarismens olycka kan ha en dubbel karaktär. Dels kan den bestå i stora ekonomiska offer, som ett lands militärväsen kostar, dels i den rangplats som ***makt*** genom den kan få före *rätt.*

Före kriget utgav Storbritannien mer än 30 kronor pr individ för krigsrustningar, Tyskland mindre än 20 kronor.

Storbritannien kan väl icke ha börjat ett världskrig för att hindra Tyskland att använda till sina rustningar 2/3 av det belopp England använde till sina. Däremot är det naturligtvis sant, att militarismen kan medföra fara för att makten blir rättens herre i stället för dess tjänare. Det är också rimligt att Storbritannien uppträder mot den faran med den ångrande syndarens botfärdighet. Det var ju icke mer än 7 år sedan det i broderligt samförstånd med den ryska despotien delade ett framåtskridande urgammalt rike i Asien och hindrade dess utveckling genom sin övermakt för att trygga sitt herravälde över Indien. Icke mer än 12 år sedan det kvävde två små civiliserade stater i Sydafrika för att röva deras guld. Icke mer än 33 år sedan det bemäktigade sig ett urgammalt rike i Nordafrika. Icke mer än 50—60 år sedan det med kanonernas hjälp tvang ett urgammalt rike i Asien att fortfara med en last som bragte det till undergångens rand, på det att Storbritannien måtte kunna fortfara att förtjäna pengar på folkets last. Det hade också undan för undan krossat *jämviktsprincipen till sjös* genom att i tid nedslå varje annan sjömakt, förskaffat sig herraväldet över havet under fältropet »Rule Britannia, rule the waves», och uppställt sin maxim om »tvåmaktsstandard» till sjös. Å andra sidan hade det krävt jämlikhetsprincipen som politisk lag för världspolitiken *till lands.* Därigenom förhindrade det varje annan stat att växa till övermakt; genom herraväldet över havet fick det åter själv övermakten både till lands och till sjös. Med hjälp av dessa båda enkla men avgörande lagar hade det lyckats Storbritannien att utöva en folkrättslig despoti över hela världen. Denna despotis grundpelare var rätten att plundra till sjös. Därmed blev varje motståndares gods, tillförsel, flotta och till sist hans makt ett byte för den engelska övermakten. I över hundra år ha därför en rad av kulturstater enträget hemställt till Storbritannien att erkänna »havets frihet», d. v. s. privategendomens

okränkbarhet till sjös, så som den för länge sedan är erkänd till lands. Så de nordiska staterna 1807, Förenta Staternas utrikesminister 1856 under hänvisning till att »plundring strider mot moderna rättsbegrepp», Tyskland 1907 vid Haagkonferensen, under erbjudande att inskränka sin flottbyggnad, om Storbritannien ville erkänna samma folkrättsprinciper till sjös som andra stater önskade och delvis redan hade antagit, t. ex. Preussen och Förenta staterna, och som alla hade antagit till lands. Men Storbritannien svarade de nordiska staterna 1807 att det »med Guds hjälp» skulle fortfara att taga nästans egendom till sjös, »emedan detta alltid väsentligt bidragit till Storbritanniens makt på havet». Det svarade U. S. A. 1856 att det förbehöll sig rätt att överväga frågan, som var högst invecklad för England, och det övervägde ända till 1914. Då kastade det alla överväganden över bord. Och det svarade Tyskland 1907 utan alla överväganden blankt nej, och underströk detta nej med dreadnoughts och superdreadnoughts. Enligt telegram från London 12/12 17 har Mr Asquith hållit ett nytt tal. De engelska ministrarne hålla oavlåtligen tal. Publikum får inte lov att sansa sig, utan skall pratas från besinningen och få de åsikter inpluggade i sig, som de brittiska statsmännen önska. I detta tal förklarar Mr Asquith att »det oklara uttrycket havets frihet» blott kan tjäna till att pålägga den makt som behärskar havet (han menar Storbritannien) någon ny inskränkning i sin rätt som krigförande, under det att ingen motsvarande inskränkning kräves för krigföringen till lands.» Vid dessa ord kan talaren omöjligen ha varit i god tro. Talet ansluter sig därför till den långa raden av engelska politikers strävanden att vinna den okunniga stora massan, även om de för de invigde måste blottställa sig som förfäktare av osanningar. Vi kunna upplysa Mr Asquith om att man med det oklara uttrycket »havets frihet» framför allt menar att plundring skall vara otillåten till sjös, att alltså privategendom skall erkännas som okränk-

bar till sjös. Men denna princip är en inskränkning i den krigförandes rätt, *vilken länge sedan är erkänd till lands.* Däremot är den icke erkänd till sjös; bleve den det, skulle en av historiens farligaste krigsorsaker bortfalla. Och detta avlägsnande av en krigsorsak ha nästan alla civiliserade stater fordrat. De ha velat göra en dylik inskränkning i sin makt. Bara Storbritannien har nekat att göra denna inskränkning i sin makt. Det vill upprätthålla sin »rätt» att plundra till sjös, och därmed havets ofrihet, och kalla det herravälde över havet. Däri har legat det största hindret för att frihetsidéen kunde tränga igenom i förhållandet mellan staterna och folkrätten växa till en världsordning. Storbritanniens avvisande av denna rättsgrundsats, dess avslag på den internationella prisdomstol som alla andra stater enats om, och av Londondeklarationen, som likaledes alla andra antogo, ha hämmat rättsutvecklingen och avgjort världens öde, emedan Storbritannien var den starkaste på havet. Det hade makten och ville bruka den i trots av den övriga världens rättsmedvetande. Jämviktsprincipen är den demokratiska principen i den internationella politiken. Genom att förkasta den till sjös för att vinna herraväldet även till lands har Storbritannien blivit världsfredens fiende. *Därför går det ingen väg till en världsrättsordning annat än genom Storbritanniens nederlag.*

Man kan således vara i hög grad enig med de brittiska politikerna om att »militarismen» bör besegras. Men när den folkrättsliga despotien, havets tyrann, Irlands, Boerrepublikernas, Egyptens, Persiens, Indiens och Kinas våldsherre ställer sig i position att föra denna strid mot militarismen, då ser man Belsebub utdriva djävulen. Världen känner ingen annan imperialistisk militarism, som går upp mot den stats, vars motto är »Rule Britannia»! Ingen annan stat har så svarta fläckar som vart och ett av de nämnda namnen betyda för det brittiska imperiet, naturligtvis med undantag för dess allierade, Ryssland och Frankrike. Minst

av alla tyska riket, vars »militarism» ännu icke satt någon jämförlig fläck på rikets sköld.

4) *Civilisation och mänsklighet.* I hundrade år har det ansetts som den viktigaste grundsatsen i lagarna för civilisation och mänsklighet, att striden icke skall föras mot en nations fredliga befolkning utan mot dess härstyrka. Den fredliga befolkningen skall bekämpas genom dess stridsmakt, icke tvärtom. Ty annars skulle krig i själva verket genom sina följder betyda mänsklighetens självmord.

Det är tillräckligt att nämna det engelska utsvältningskriget — genom koncentrationslägren i Boerrepublikerna och mot centralmakterna från den 5/11 1914. Den stat som har sådant på sitt samvete, och därtill drager neutrala in i eländet genom att mot dem utströ minor på öppet hav, för att de våga hålla sig till den folkrätt denna stat själv besvurit, den kan icke nämna »mänsklighet» och »civilisation» som programpunkter; de äro blott valvet över en vitmenad grav.

5) Slutligen förklarar Storbritannien, att det kämpar för »traktaters helgd». Det tänker därvid på Tysklands traktat om Belgiens neutralitet och förklarar att det icke kan sluta fred med en regering, för vilken traktater icke äro heliga, utan måste fortsätta striden till dess det kan få garantier mot ett nytt traktatsbrott genom en fred med själva folket och under betryggande kauteler. Dylika garantier har det först velat finna i att upplösa det tyska riket i dess delar, sedan i att stympa det i öster och väster, därpå i att tillintetgöra den tyska »autokratien», och, efter hand som förmågan visat sig mindre än önskan, i att bryta Preussens ledande ställning.

Denna respekt för traktaters helgd hyste Storbritannien under några timmars tid i augusti 1914. Varken förr eller senare. En traktat har för Storbritannien, så vitt historien känner, helgats uteslutande av sin förmåga att främja Storbritanniens fördel. Det kan vara nog att hänvisa till

Gladstones berömda tal i parlamentet om Storbritanniens traktatmässiga förpliktelser med anledning av fransk-tyska kriget 1870. Traktater ha alltid blivit oheliga, när de stredo mot Storbritanniens fördel. T. ex. den om Belgien. 1887 höll det på att bli krig mellan Frankrike och Tyskland. Det kunde förutsättas att de belgiska vägarne då skulle tagas i anspråk från någondera sidan, och frågan var, om Storbritannien då skulle blanda sig i striden för att skydda dem. Vid denna tid hyste Storbritannien ingen sådan önskan. Frankrike hade en ganska stor flotta och ärelystna koloniplaner, som Storbritannien icke tyckte om. Tyskland var visserligen starkt, men det saknade flotta och var därför ofarligt för England. Å andra sidan höll det på att vinna hegemoni till lands. Men den brittiska politiken fordrade jämvikt till lands mellan andra stater och övermakt till sjös för Storbritannien. Därmed blev detta i själva verket världens herre, både till sjös och till lands. Storbritannien hade alltså ingenting emot att de båda makterna grundligt försvagade varandra genom att åter slåss en tid. Tvärtom. Det skulle göra Englands övermakt ännu större i förhållande till var och en av dem. Därför fick man icke lägga hinder i vägen för dem genom att stänga Belgiens vägar. Och brittiska regeringens organ, Standard, innehöll den 4 februari 1887 en försäkran, undertecknad »Diplomaticus», att »det är en himmelsvid skillnad på att begagna en väg för en tid och tillägna sig den mark, varöver den går fram. De konstlade hinder som åstadkommas genom en traktat få icke uppställas som heliga skiljemurar under en strid på liv och död», heter det däri. »Det skulle vara en galenskap av England att för dessa vägars skull anse sig förpliktat att deltaga i ett krig.» Artikeln rönte anslutning av redaktionen och från andra politiska håll och uppfattades som Englands ståndpunkt. Traktaten var icke helig för England 1887, ty då stredo dess intressen

mot en sådan helgd. Ty man kan väl icke antaga att Belgiens vägar själva voro mindre heliga 1887 än 1914.

Men det skulle ju kunna tänkas att England sedan dess undergått en omvändelse, som gjorde dess traktater heliga, till och med om de bara gällde några landsvägar. Ej heller denna förklaring är möjlig. Det hade sålunda traktater med en hel hop stater, t. ex. Tyskland och Österrike-Ungern om att utrymma Egypten, så snart ordnade förhållanden inträdde där. Sådana kommo jämförelsevis fort till stånd, när ingen längre hade något intresse av att upprätthålla oordningen. Men England fann aldrig tidpunkten vara inne för att hålla sina upprepade gånger besvurna traktatsenliga förpliktelser att utrymma Egypten. Däremot frigjorde det sig i tysthet från förpliktelserna mot Frankrike, Spanien och Italien, respektive 1904, 1905 och 1911, ehuru ett dylikt separatavtal med enskilda undertecknare av den gemensamma traktaten om Egypten betydde ett brytande av denna, genom att ställa de övriga inför ett fait accompli av upphävda förpliktelser, isolera dem från de andra, beröva dem det gemensamma kravets styrka och driva dem till att även nödtvunget uppge sitt traktatsenliga krav. Traktaters helgd har aldrig utgjort något hinder för Storbritannien. 1907 ingingo England och Ryssland en överenskommelse om Persien, uppdelade det i »intressesfärer» och avslöto därmed en traktat om att »beskydda» det. Det fanns ingen som hotade Persien med undantag av dessa båda stater. Traktaten kunde därför icke betyda annat än att de förpliktade sig att beskydda Persien mot varandra. Storbritannien hindrade emellertid icke Ryssland att fritt föranstalta massakrer i Teheran och på andra platser för att göra sig till herre över sitt beskydda offer. Tvärtom. Storbritannien hindrade den beskyddade att skaffa sig värn mot sina tyranner; det lade alla möjliga hinder i vägen för det svenska gendarmeriet och den amerikanska finanskommissionen, det understödde upprorsmän

och grymma guvernörer och förhandlade till sist, några månader före världskrigets utbrott, med Ryssland om att definitivt dela Persien, ej längre i beskyddade intressesfärer utan som delar av erövrat byte. Traktatens helgd var intet hinder.

Och nu under världskriget! Vi kunna icke ens uppräkna alla de engelska folkrättsbrotten; de bli alldeles för många. Vi skola nöja oss med att citera en protest från en stat som från krigets första stund var partisk *för England* och till slut blev dess allierade, men som dock icke helt och hållet hade tillägnat sig Englands färdighet i att manövrera med »traktaters helgd». Dess ord ha alltså en alldeles särskild auktoritet. Den 30 mars 1915 förklarade Förenta Staternas utrikesminister i en protestnot till England: »Vi förutsätta med visshet — — att brittiska regringen icke vill bestrida att det är en folkrättsregel, helgad av allmänt erkännande, att till och med om blockad skulle föreligga, fredliga varor fritt kunna transporteras till och från Förenta Staterna över neutrala land till krigförande utan att underkastas kontrabandsbehandling. *Detta så mycket mera som Pariserkonventionens bestämmelser, att neutralt skepp gör godset fritt, knappast kan omtvistas av denna högtidliga traktats egna undertecknare.*» Förenta Staterna misstogo sig. Storbritannien hade undertecknat Pariskonventionens bestämmelse om att en fiende skall ha lov att upprätthålla sin fredliga befolknings liv genom tillförsel från de neutrala. Flaggan skulle täcka lasten. Det hade högtidligen besvurit denna traktat som helig folkrätt. Men traktatens helgd var nu som vid åtskilliga andra tillfällen, för Storbritannien icke betingad av löftets helgd men av dess fördelar för engelsk politik. Denna gång hade England ingen fördel av att erkänna Pariskonventionen och de kompletterande bestämmelserna i Haagkonventionen som heliga. Därför lade det ut minor under hela heligheten och tvärt över Nordsjön och sprängde traktaten och de neutrala skeppen på det fria havet i luften.

Efter detta är det omöjligt att tro, att orsaken till att England framkallade världskriget och fortsätter det trots talrika uppmaningar till fred skulle vara hänsynen till traktaters helgd. Så mycket mera som det begår ett misstag, när det finner det tyska brytandet av traktaten om den belgiska neutraliteten så förfärligt. För det första föreligga talrika bevis på att England och Frankrike ville göra detsamma och till dels redan hade gjort det. Och orsaken till Tysklands rättskränkning var Englands överfall. Tyskland nödgades blott att först göra det som de andra också ville göra. För det andra har det i varje större krig hänt att neutrala land måst tåla genommarsch. För det tredje gäller för varje traktat regeln »clausula rebus sic stantibus». Det är fullkomligt säkert att Tyskland aldrig skulle velat förplikta sig att garantera Belgiens neutralitet, om det samtidigt utsattes för angrepp från England, Frankrike och Ryssland — ännu mindre om de två förstnämnda själva ville angripa Tyskland över Belgien. Englands plan härvidlag har bl. a. meddelats oss av dess högsta auktoritet på detta område, lord Roberts, i »British Review» för augusti 1913. Men när ett avtal i obetingad form begagnas till att skada ett starkare intresse än det som det skulle värna, då sättes rättens sken över dess ande. Att upprätthålla den är att begå en justitieförbrytelse. Mot detta slags förbrytelser gäller efter folkrätten själv principen: »clausula rebus sic stantibus».

Det var ledsamt att Storbritannien väntade med att förkunna sina ideal till dess det hade framkallat kriget. Om det hade underrättat världen om blott hälften så ädla syften och ställt garantier för att de voro ärligt menade, är det sannolikt att världskriget kunde undvikits. Men det teg. Ja, vi ha sett att då den tyska regeringen, enligt vad lord Grey själv omtalar i blåboken n:r 123, förfrågade sig om på vilka villkor England ville låta bli att överfalla Tyskland, då vägrade Grey att svara. Han kom inte ihåg ett enda

ideal, som England ville kämpa för och Tyskland mot. Däremot har han antytt en ståndpunkt som icke rörde idealen, i blåboken n:r 87: »Om det blir fråga om hegemonien i Europa skola vi ha att avgöra »vad vi finna nödvändigt att göra» — »vad brittiska intressen uppfordra oss till,» säger Grey. Dessa intressen visade sig vara av den art att den *folkrättsliga despotien* i väster mycket väl i intim vänskap kunde sluta sig till den *statsrättsliga* despotien i öster mot världens främsta *kulturstat* för sin hegemonis skull — och skylla på *demokratiska idéer.* Om Tyskland råkade i krig för att värja sig mot ett ryskt och ett franskt överfall, då skulle Storbritannien också gå löst på Tyskland, icke för något ideals skull, men för att trygga sin *makt.* Han sade icke att Tyskland tyvärr kämpade mot Englands idealer — t. ex. Sarajevoförbrytelsen — eller något dylikt. England skulle obetingat, till och med om Tyskland var redo att erkänna samma ideal, vara med om att »kill Germans», som det med glädje meddelas i engelska armérapporter. Till och med om Tyskland kämpade *för* de ideal, som England nu förklarar sig vilja slå ihjäl Tyskland för. Det skulle kämpa för sin despoti och skylta med friheten. *England för krig mot sina egna officiella ideal.*

* * *

Den historiska vetenskapen *måste* finna bevekelsegrunderna till mänskliga handlingar för att kunna tjäna släktenas krav på att undgå olyckor. När man vill finna bevekelsegrunden till den olycka en människa vållar, kan man gå tvenne vägar: man kan lyssna till hans *ord* eller se på hans *gärningar.* Orden äro en föga upplysande källa. Tungan har människan fått för att kunna dölja sina tankar, säger Talleyrand. Världen vill bedragas, och demagogen gör sitt bästa för att tillmötesgå denna önskan. Om han talar sanning eller bedrager kan det vara lika omöjligt för

honom själv som för andra att reda ut. Föreställningen har ett så överväldigande inflytande på oss, att en god talare liksom en framstående skådespelare följer ögonblickets känsla utan att själv överväga dess förhållande eller missförhållande till andra föreställningar och känslor. Världen har flera självbedragare än hycklare.

Annat är det med en mans gärningar. De höra till en annan orsakssfär, naturlagarnes. Dem tjänar det till ingenting att söka bedraga; de kunna icke narras. Därför är en man lika ärlig i sin kamp med naturkrafterna som oärlig i sin kamp med sina medmänniskor. Och därför är en mans gärning ett bättre vittnesbörd än hans ord om vilka bevekelsegrunder han ledes av. Som trädet kännes på frukten, kännes motivet på handlingen.

De bevekelsegrunder, som Storbritannien har angivit för sin krigspolitik, lida av samma svaghet som åtskilliga andra, när endast ord borga för dem. De äro så många att man ovillkorligen erinrar sig salig Shakespeares omdöme om den som anger flera skäl för sin handling: intet av dem plägar vara det sanna. Därtill äro de utpyntade med så himmelsk fägring, att de även av den orsaken verka oäkta. Så vit och röd och blomstrande är ingen ärbar kvinnas skönhet som skökans smink. Psykologen vet att människorna icke handla för att försvara abstrakta ideal, som frihetens idé, små nationers rätt, demokratiens princip, militarismens besegrande, traktaters helgd o. s. v., o. s. v. Aldrig i världshistorien har ett krig förts för något sådant, icke av den ädlaste idealist. För att en idé skall kunna bli motiv för en människas handling, måste den angå en bestämd sak, en bestämd fråga, en konkret angelägenhet, som kräver lösning. Ja, den vars sunda instinkt säger honom, att här måste han kämpa, drager sig för att trumpeta om, vilka luftiga ideal han kämpar för. Han kan som Gustav Adolf hjälpa trosbröder i striden för religiös frihet, som Luther kan han kräva rätt att följa sitt samvete, som Skarnthorst

kan han kräva sin nations befrielse från främlingar Men ingen politiker i världen låter sitt lands medborgare slås ihjäl, därför att han tvivlar på att en annan stat i allmänhet har tillräcklig aktning för traktaters helgd, o. s. v., som t. ex. Lloyd George enligt telegram av den 14 december 1917 skall ha förklarat. Med ett sådant påstående demaskerar man sig som bedragare eller självbedragare. Det välklingande programmet har till ändamål att intaga den naiva publiken — och kanske himlen. Och man kan väl förstå den naive engelsmannens förundran över att himlen icke belönat så vackra program med större tacksamhet och mera vapenlycka — men inte just förtänka himlen det.

Sociologien lär att moralen har tre utvecklingsstadier. *Undantagsstadiet,* där det moraliska snillet gör nya idéfynd om de rätta normerna för mänskligt handlande och i regeln blir martyr för den nya moralen. *Hycklarstadiet,* där den högre moralen har blivit känd och allmänt uppskattad, anger den »goda tonen», högaktas eller beundras och sålunda utgör en opinionsfaktor, men ännu icke har blivit en självklar norm för allas handlingssätt. Den exploateras då av dem som ha bruk för opinionen, enligt den gamla principen för mänsklig ekonomi: Minsta möjliga arbete för bästa möjliga resultat. Dess yttre har inför opinionen lika stort värde som dess inre; därför gäller det vanligtvis blott att anlägga en moralisk *mask.* Det moraliska skenet, den yttre formen, den klingande frasen, det bländande slagordet, det rörande patos och de upprörande okvädinsorden renodlas — kort sagt allt som kan inverka på opinionen. Karaktäristisk är här motsatsen mellan moraldrabantens ord och handling. Fariséen läggar hundra bud på andra, men rör dem själv icke med ett finger. Man får icke mäta honom med hans egen måttstock.

Det tredje utvecklingsskedet är *pliktstadiet.* Det moraliska handlingssättet har här blivit en självklar skyldighet. Dess anhängare poserar icke med sin dygd; det faller honom

icke in, han skulle blygas över en sådan tanke. Moralbudet ställes i relation till samvetet i stället för till opinionen.

Inför det faktum att 9/10 av världen anger de högsta ideal som sitt syfte och sitt skäl att utrota den återstående tiondedelen (»kill Germans»), har man svårt att glömma att fariséerna fingo till och med en Jesus Kristus korsfäst, under skenbart upprörda rop över hans gudsförsmädande och till värn för de högsta ideal. —

Den 19 augusti 1914 innehöll Times en artikel med ett par satser av Walter Raleigh som motto: »Den som behärskar havet, behärskar världshandeln, och den som behärskar världshandeln, honom tillhöra alla denna världens skatter, ja, världen själv.» Detta är ett praktiskt och klart motiv för ett krig. De engelska handlingarne under världskriget utgöra en lång rad av förhånanden av den långa raden ideal. Det finnes knappast ett enda ideal, från det om de små nationernas rätt till principerna om mänsklighet och om traktaters helgd, som ej Storbritannien kan inregistrera med sitt eget världsrekord i förbrytelser. Däremot låta alla dessa förbrytelser och alla dess övriga handlingar på mönstergillt sätt bringa sig i överensstämmelse med programmet att behärska havet för att behärska världshandeln och därmed vinna världens skatter, ja, världen själv.

Dess avslag på Tysklands bön på förhand om fred, Nordsjöspärrningens brytande av de heliga traktaterna i Pariskonventionen och Haagkonventionen, angreppen på den neutrala handeln, indragandet av små och stora nationer i kriget, till dess det blev en världsomfattande förbannelse, utsvältandet av försvarslösa, avslaget på neutrala vänners och de angripna centrala makternas anmodan om att föra kriget i mänskliga former enligt folkrättens regler, de vilda förbrytelser, dess flotta, här och flygare gjort sig skyldiga till, och som kännetecknas av namnen Baralong, King Stephen, L. 19, U. 41, Karlsruhe, Freiburg, Daressalam, de

upprepade morden på tyska fångar, rövandet av tysk egendom, bemantlat med namnet likvidationer, den krampaktiga utrustningen redan i augusti 1914 av handelskommissioner, som skulle fara världen runt och införa engelska varor överallt, emedan de tyska affärshusen icke längre kunde upprätthålla förbindelsen, Times' dagliga fältrop alltifrån krigets början: »The war against the German trade», »market open to the English», de ihärdiga försöken att omdana det militära förbundet mellan 9/10 av världen till ett kommersiellt förbund, från vilket Tyskland skulle utestängas, under konferenserna i Paris, Petrograd och Rom, det beslutade handelskriget efter det militära, det ögonblickliga angreppet på tyska provinser i Afrika, turkiska i Asien, annexionen av Egypten med brytande av heliga traktater, de engelska talarnes ideliga triumferande över att den tyska handeln var krossad, de hemliga traktaternas parodi på det officiella programmet, avvisandet av den tysk-österrikiska viljan att sluta en för alla ärofull fred och ingå på ett samordnande av alla världens stater utan annexioner, skadeersättning eller tillerkännandet åt någon enskild stat av övermakt till lands eller sjös — trots det att England självt förklarar sig kämpa blott för »freden» på jorden — allt detta låter fullkomligt förena sig med en plan som går ut på att upprätthålla Storbritanniens herravälde på havet, för att vinna världens skatter, ja världen själv. Men det är lika omöjligt att förena med de nämnda idealen.

Vi måste alltså antaga att de brittiska talarne även nu använt sina tungor till att dölja sina tankar, eller också missförstått sina egna motiv. Och vi vilja klargöra för oss Storbritanniens avsikter enligt dess gärningar och trots dess ord:

Den engelska planen var att skapa en ekonomisk och finansiell världsdespoti med säte i London, i vilken den engelska affärsvärlden skulle få ställning av mellanhand mellan världsproduktion och världskonsumtion och sålunda

vinna provisioner i egenskap av ett slags världsomfattande agentur för transocean omsättning, en världsbank för finansoperationer mellan de två halvkloten. För att ernå detta måste Storbritannien äga ett tryggat herravälde över haven. Därmed skulle allt annat falla det till. »Den som behärskar världshaven, behärskar världshandeln, och honom tillfaller alla denna världens skatter, ja, världen själv.» Det afrikanska världsriket från Kap till Kairo, inklusive de tyska kolonierna, de asiatiska provinserna från Egypten till Malakka över Mesopotamien och Arabien, världsmarknaden, allt skulle räddas därigenom. Grundförutsättningen var bara en: att tyska flottan bräcktes innan den nått en sådan styrka att den kunde eftersträva att sätta gränser för Storbritanniens makt över havet och framtvinga rättsregler. Där låg faran. Ty under beskydd av en stark tysk flotta eller av folkrättsliga föreskrifter kunde tysk industri, handel och arbetsamhet måhända så småningom flytta över även kapitalet på tyska händer. Storbritannien fruktade att förlora sitt kapital, kolonierna, denna världens skatter, ja, världen själv, med herraväldet över havet. En särskild fara låg i den tyska socialdemokratiens ställning. Före kriget tillväxte strejkerna på alla håll i England med moraliskt stöd av det faktum att den tyske arbetaren hade större lön än den engelske. Den engelske arbetaren jämförde och protesterade. Det var revolution i Irland. England stod inför faran att nödgas frigöra sina egna undertryckta nationer, om det icke upptog strid för att frigöra andras. Det iriska problemet åter var ytterst sammantrasslat med den brittiska adelns ekonomiska privilegier och dessa åter med det sociala problemet. Det engelska proletariatet, som är världens eländigaste, hade ingen fördel därav, endast dess aristokrati och mäktiga affärsvärld. Så blevo den engelska plutokratiens kapitalistiska intressen förbundna med det brittiska världsrikets despoti över havet i sin sista konsekvens. Storbritannien

hyste en dubbel fruktan: att förlora sin förstarangsställning i världen och nödgas erkänna andra kulturstaters rätt i jämbredd med sin egen. Redan detta är en outhärdlig tanke från aristokratisk engelsk synpunkt. Mellan »Englishmen» och »foreigners» är det från engelsk synpunkt en åtskillnad som mellan patricier och plebejer. Och den engelska världsaristokratien måste i Guds och alla självklara företrädesrättigheters namn undanbedja sig att få sin patriciermakt begränsad av någon plebejisk rätt. Den trodde icke på någon världsrättsordning och ville i alla händelser icke veta av någon sådan. Den motsatte sig alla mera betydelsefulla steg i denna riktning och hånade tanken. Den hade ingen fördel av en sådan ordning, vilken måste innebära, att den skulle avstå en del av sin rangställning och övermakt. Så länge den kunde behålla dessa, ville den också behålla dem. Den hade säkerligen föresatt sig att vara en god herre och förbättra sina metoder från Irland, Indien, Egypten o. s. v. Men Gud nåde den som vågade framställa det kravet att Storbritanniens herravälde skulle avlösas av jämnställdhet! En sådan förmätenhet möter den med en i sportslidelse utvecklad nations hela brutalaste hänsynslöshet. »Krama hjärtat ur livet på honom» (Churchill), »knock him out», »kill Germans» o. s. v. (Lloyd George) äro de uttryck som den engelska striden för civilisationen ger åt sina känslor i anledning därav.

Men Storbritannien fruktade även att en dag nödgas byta roll med Tyskland och från världspatricier själv nedsjunka till plebej. Så galet har man sett förr. Den olidliga tanken kunde naturligtvis till en viss grad förebyggas genom en folkrättslig rättsordning av jämnställdhet mellan staterna. Men en sådan rättsordning måste byggas på den dugligastes företrädesrätt inom deras krets. Därpå är den engelska livsåskådningen i viktigare punkter själv uppbyggd inom samhället. Och nu hotade den tyska överlägsenheten att undantränga England från första platsen,

till och med i rättens namn. Bakom Englands krigsplaner av 1914 låg ångesten för att senare duka under för Tyskland i en hårdare strid — angesten hos den gamle hövdingen, som känner makten glida från sig till nya män — ja, ångesten för att bli sina trälars träl, om icke statsrättsligt så ekonomiskt.

Men ännu en avsikt hade det med sin komplott. Rysslands beskydd över Persien i överensstämmelse med den brittisk-ryska traktaten av 1907 hade nästan tagit livet av Persiens halva område och närmade sig ohyggligt den neutrala zonen mellan dem. Den tsaristiska politiken var känd för sin långsynthet, och Ryssland hade i sina halvasiatiska karaktärsdrag bättre förutsättningar som kolonimakt i Asien än England. Det gick ryckningar från nordväst nedåt mot Indien och skälvningar i det brittiska världsrikets asiatiska delar. Och Tysklands vänskap med Turkiet drev en kil in mellan Englands asiatiska och afrikanska besittningar.

Vad var då naturligare för England än att låta de båda stormakterna, vilka var för sig kunde bli farliga för England, ömsesidigt nedslå varandra, och själv gå fram med en makt som tillväxte i förhållande till nedgången i de andras? Det var tvunget att sluta förbund med Ryssland för detta ändamål. Först genom ett förbund blev det i stånd att driva Ryssland i kriget och få det grundligt genompryglat av tyska husarer. Det tjänade ingenting till att sluta förbund med Tyskland. Ett sådant förbund skulle ha förhindrat varje världskrig. Ty Tyskland hyste inga erövringsplaner mot öster eller väster, som Frankrike mot Elsass-Lothringen, Ryssland mot Konstantinopel, Galizien, Ostpreussen och Nordskandinavien, England själv mot de tyska kolonierna. Därigenom skulle alltså varken Tyskland eller Ryssland knäckas, som den engelska politiken önskade. Och därför kunde lord Grey och Haldane icke finna någon form för ett förbund med Tyskland, utan nödgades avvisa de upprepade

tyska försöken att omöjliggöra krig mellan de båda makterna — och därmed i Europa. Ty då skulle Storbritannien småningom förlora denna världens skatter. Därför slöt Storbritannien förbund med Ryssland — och vänskap — av fiendskap till både Ryssland och Tyskland! För snart två tusen år sedan lärde en enkel timmermansson: »Församlen eder icke skatter på jorden.» Och det berättas att denna världens herre tog honom upp med sig på ett mycket högt berg och visade honom denna världens riken och deras härligheter och sade till honom: »Allt detta vill jag giva dig, om du faller ned och tillbeder mig. Men det bedårade honom icke. »Mitt rike är icke av denna världen», sade han.

Den brittiska politiken har samlat en fjärdedel av denna världens riken och mera än hälften av deras främsta härligheter under Storbritanniens spira. Dess krigshistoria berättar att det icke har samlat dessa världens skatter genom att falla ned och tillbedja honom, vars rike icke är av denna världen. Men alla denna världens värden äro förgängliga. Englands folkrättsliga autokrati, dess kommersiella övermakt, dess aristokratiska företrädesrättigheter, dess plutokratiska rangställning hotades av en världsrörelse som leddes av tysk ande och som krävde alla nationers och samhällens jämnställdhet inom mänskligheten. Storbritannien kunde icke längre draga sig förnämt tillbaka till sin öborgs »splendid isolation» gentemot mänsklighetens plebejer, efter att ha utnyttjat deras värden.

Ty de rättsprinciper, vilka småningom mer eller mindre fullständigt genomträngt den civiliserade världens förhållanden inom och mellan staterna, hade skapat nya politiska faktorer, vilka höllo på att upplösa det brittiska världsrikets imperialistiska privilegier. Dess kol och därmed dess industri hade icke längre något faktiskt monopol inom världshandeln. Tyskland har funnit större kollager än England och utvecklat rikare industri. Storbritanniens flotta hade ännu makten på havet. Men Tysklands var

n:r 2 och tillväxte i raskare tempo. Storbritannien hade ännu fördelen av den statsekonomiska principen att kapitalet alltid har försprång i konkurrensen. Men detta försprång höll på att begränsas av tyskt kapital och upphävas av två andra statsekonomiska faktorer: den förnöjsammares och den dugligares försteg. Den första faktorn representerades isynnerhet av asiatiska krafter. Storbritannien höll den i schack genom att taga krafterna i egen tjänst. Den andra faktorn var värre. Den tyska dugligheten kunde icke tagas i brittisk tjänst; den krävde själv ledarställningen i kraft av huvudets förrang framför handen. Och den brittiska världsaristokratien kände sig ställd i valet mellan dessa tre möjligheter:

Avstå från sin aristokratiska förstarangplats inom mänskligheten och söka en alla nationer omfattande rättsordning för att förena dem till strid med naturkrafterna för hela mänsklighetens välfärd.

Eller utveckla sin egen duglighet till högre grad än andras.

Eller börja ett världskrig för att slå ihjäl sin konkurrent.

Storbritannien valde det sista för att bevara sitt folkrättsliga övertag. Därmed blev världskriget striden för en folkrättslig demokrati mellan världens stater mot Storbritanniens folkrättsliga despoti.

INNEHÅLL:

Vad som är att säga om denna bok, till vilken undertecknad tagit första initiativet och som delvis tillkommit under hennes redaktion, är sagt i företalet. Här må blott för fullständighetens skull tillfogas att ett persiskt manuskript varit oss utlovat, men ej kommit oss tillhanda, och att det trots upprepade försök ej lyckats oss att komma i förbindelse med de nationellt sinnade boerna.

Till alla som medverkat att realisera tanken uttalar redaktionen sitt varma tack.

Stockholm den 19 februari 1918.

Annie Åkerhielm

PRIS 2,75 KR.

